COMMENTATIO PHILOSOPHICO-LITERARIA

IN

LIBRUM QUI INTER HIPPOCRATICOS EXSTAT

ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΟΣ ʼΑΝΘΡΩΠΟΥ.

COMMENTATIO PHILOSOPHICO-LITERARIA

IN

LIBRUM QUI INTER HIPPOCRATICOS EXSTAT

ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΟΣ 'ΑΝΘΡΩΠΟΥ,

QUAM,

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI

CORNELII ADRIANI BERGSMA,

MATH. MAG., PHIL. NAT. ET MED. DOCT., PROF. ORD.,

NEC NON

AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI CONSENSU,

ET

NOBILISSIMAE FACULTATIS PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM DECRETO,

Pro Gradu Doctoratus,

SUMMISQUE IN

PHILOSOPHIA THEORETICA ET LITERIS HUMANIORIBUS

HONORIBUS AC PRIVILEGIIS,

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA,

RITE AC LEGITIME CONSEQUENDIS,

PUBLICO AC SOLEMNI EXAMINI SUBMITTIT

AEMILIUS JANUS GUILIELMUS VON BAUMHAUER,

Bruxellensis.

A. D. II. M. MAJI, A. MDCCCXLIII, HORA XI ET DIMIDIA.

Trajecti ad Rhenum,
TYPIS MANDAVIT **N. van der MONDE.**
MDCCCXLIII.

PARENTIBUS

OPTIMIS CARISSIMIS

SACRUM.

PRAEFATIO.

Ne hujus qualiscunque dissertationis argumentum mirentur lectores, quaedam de ejus conscribendae opportunitate praemonenda haud alienum duxi. Quum a juvenili inde aetate naturae studium mihi in deliciis esset, Pater vero Carissimus continenter adhortaretur ne antiquarum literarum studium negligerem, eo lubentius illius monitis obtemperavi, quod ex earum studio discere cupiebam quid antiqui in natura investiganda profecissent; historia enim, quam verissime dixit CICERO testem temporum, lucem veritatis, nuntiam vetustatis, *ut in quaque disciplina, sic in naturae quoque studio maximi semper erit momenti.*

Quum igitur mihi summos in literis honores ambienti specimen aliquod studiorum conscribendum esset, Carissimi, eheu morte erepti, praeceptoris HEUSDII *monitorum memor, Hippocratici alicujus libri expositionem pro dissertationis argumento capere statui. Quum vero ex tanta librorum copia dubius haererem*

quemnam eligerem, adii dilectissimum praeceptorem KARSTEN, *cui* HEUSDII *provinciam mandatam esse gaudemus, quem de conscribenda dissertatione consulenti, tantum aberat ut auxilium denegaret, ut ultro mihi argumenta quaedam traderet, in quibus vires meas qualescunque periclitarer, e quibus, quoniam literarum antiquarum studio medicinae studium adjungere placuerat, illud maxime arrisit, quod Hippocratis, medicorum parentis, de natura hominis explicaret sententias, quas, quum in libro* περὶ φύσιος ἀνθρώπου, *qui inter Hippocraticos exstat, expositas invenire putabam, in hunc librum commentationem scribere mihi proposui. En igitur hujus qualiscunque speciminis conscribendi opportunitatem. Multa profecto in hocce tironis opere sunt minus accurate exposita; lector vero benevolus tribuat ea tum juvenili aetati, tum argumenti difficultati, atque eo magis veniam me accepturum confido recordans* QUINCTILIANI *dictum:* » Fructum studiorum viridem et adhuc dulcem promi decet, dum et veniae spes est, et paratus favor, et audere non dedecet: et, si quid desit operi, supplet aetas: et, si quae sint dicta juveniliter, pro indole accipiuntur."

Sed jam eo pervenit oratio quo inde ab initio tendebat, ut eos, qui de me adeo meriti sunt, pro beneficiis gratias agam. Quem vero prius compellem quam te, Pater Carissime, nam, si aliquos in his studiis progressus fecerim, hoc

Tibi imprimis me debere lubens et ex animo profiteor; semper enim egregius mihi exstitisti studiorum dux, qui, quum ipse medicinae disciplinam elegissem, cui operam navarem, mihi auctor fuisti, ne literarum studium negligerem, quippe quod omni homini decori esse judicares, CICERONIS dicti memor: » Studia literarum adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium et solatium praebent". *Pro tot igitur tantisque beneficiis grati filii debitas accipe gratias.*

Quem vero Pater in me excitavit studiorum ardorem, aluerunt Praeceptores optimi atque eruditissimi, quorum curae me commisit, quibus, pro omnibus tam publica quam nonnullorum privata etiam institutione in me collatis beneficiis, hac opportunitate pio me animo publice gratias agere posse admodum gaudeo. Doctiores sane multos habebitis discipulos, gratiorem autem neminem.

In Literis ergo qui mihi duces atque auspices obtigistis, gratias meas accipite VV. CC. VAN GOUDOEVER, Promotor aestumatissime, et KARSTEN, in Philosophia Theoretica Cl. SCHROEDER, in Chemicis atque Physicis VV. CC. DE FREMERY, VAN REES atque MULDER, in Medicis VV. CC. SUERMAN, SCHROEDER VAN DER KOLK, LONCQ, atque Doct. MULDER, in hac Academia Chirurgiae atque Artis Obstetriciae Lector eruditissime, quorum in me merita ut penitus

agnosco, ita longo extollere praeconio tam mea juventus quam vestra me vetat modestia.

Vobis autem, Sodales amicissimi, nondum valedico, nam alia adhuc studia me apud vos retinent; liceat tamen hoc loco publice profiteri quam grata Vestra amicitia mihi semper fuerit. Multi jam eorum quibuscum hoc stadium ingressus sum ad calcem pervenerunt, qui superestis ut me eadem amicitia prosequi pergatis, etiam atque etiam rogo. Hoc equidem sancte promitto me semper quidquid possum facturum, ut ea dignum me praestem!

Scripsi **TRAJECTI AD RHENUM**
m. Aprili MDCCCXLIII.

Disputationis Conspectus.

Pag.

PROOEMIUM. . . . . 1.

PARS PRIOR.

SENTENTIAE PHILOSOPHORUM QUI ANTE HIPPOCRATEM VIXERUNT, DE UNIVERSI NATURA, ET PRAECIPUE, DE NATURA HOMINIS. . . . . 3.

SECTIO PRIMA.

DE PHILOSOPHIS JONICIS.

CAPUT I.

DE JONICIS VETERIORIBUS.

§ 1. *De Thalete*. . . . . 5.
§ 2. *De Anaximandro*. . . . . 6.
§ 3. *De Anaximene*. . . . . 7.
§ 4. *De Diogene Apolloniata*. . . . . 8.

CAPUT II.

DE JONICIS RECENTIORIBUS.

§ 5. *De Heraclito*. , ... 10.
§ 6. *De Empedocle*. . . . . , ... 11.
§ 7. *De Anaxagora*. 16.
§ 8. *De Archelao*. . . . . 18.
§ 9. *De Leucippo et Democrito*. . . . . 19.

Pag.

SECTIO ALTERA.

DE PHILOSOPHIS ITALICIS.

CAPUT I.

DE PYTHAGOREIS. . . . . 23.

CAPUT II.

DE ALCMAEONE. . . . . 30.

CAPUT III.

DE ELEATICIS.

§ 1. *De Xenophane.* . . . . 33.
§ 2. *De Parmenide.* . . . . , ... 36.
§ 3. *De Zenone et Melisso* . . . . 41.

PARS ALTERA.

SECTIO PRIMA.

DOCTRINA HIPPOCRATIS ET HIPPOCRATICORUM DE NATURA UNIVERSI, ET PRAECIPUE, DE NATURA HOMINIS. 43.
§ 1. *De Hippocratis vita et studiis.* . . . . 46.
§ 2. *De doctrina Hippocratica.* . . . . 48.

SECTIO SECUNDA.

DE SCRIPTIS HIPPOCRATICIS ET LIBRO DE NATURA HOMINIS. 57.

ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΟΣ 'ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

CAPUT I. *Hominis naturam non esse simplicem, sed compositam, demonstratur.* . . . . 72.
CAPUT II. *Quid de hominis ortu et interitu statuendum sit, exponitur.* . . . . 88.
CAPUT III. *Quid sanitas, quid morbi sint, exploratur.* 96.

Pag.

CAPUT IV. *Hominem e sanguine, pituita, bile flava et bile atra constare, demonstratur.* . . . . 102.

CAPUT V. *Quomodo diversi humores variis anni tempestatibus sese habeant, exponitur.* . . . . 116.

CAPUT VI. *Quae sit anni tempestatum in morbos actio, et quid medico faciendum sit, exponitur.* . . . . 128.

Illud ante omnia dicendum est, opiniones veterum parum exactas esse et rudes. Circa verum adhuc errabatur. Nova omnia erant primo tentantibus, post eadem illa limata sunt; et si quid inventum est, illis nihilominus referri debet acceptum. Magni animi res fuit rerum naturae latebras dimovere, nec contentum exteriori ejus conspectu introspicere et in deorum secreta descendere. Plurimum ad inveniendum contulit, qui speravit posse reperiri. Cum excusatione itaque veteres audiendi sunt. Nulla res consummata est, dum incipit. Nec in hac tantum re omnium maxima atque involutissima, in qua, etiam cum multum actum erit, omnis tamen aetas quod agat, inveniet; sed in omni alio negotio longe semper a perfecto fuere principia.

Senec. *Quaest. Nat.* L. VI. C. 5.

Prooemium.

Quum ad antiquitatis aliquod monumentum, de cujus origine et auctoritate dubitetur, illustrandum necesse sit et aetatem illius explorare et doctrinae fontes, unde illud fluxerit, diligentius persequi, ego, quum mihi proposuissem in librum Hippocraticum *de Natura Hominis* inquirere, consentaneum duxi a veteriorum philosophorum, qui ante Hippocratem vixissent, placitis ordiri eaque accuratius indagare. Hac enim via existimabam fore ut sponte deducerer ad illam aetatem, qua tales doctrina fecisset progressus, quales in libro illo de Hominis Natura agnoscimus. Itaque quum hujus libri scriptor, quisquis est, tam bonae valetudinis quam morborum caussas exploret, antiquiorum de eodem argumento sententias cognoscere statui atque, ut recte apud

Platonem dicit Hippocrates: οὐδὲ περὶ σώματος ἀξίως λόγου κατανοῆσαι δυνατὸν εἶναι, ἄνευ τῆς τοῦ ὅλου φύσεως, ita illorum de humana natura opiniones intelligi non posse putabam, nisi eorundem de Universi natura placita attingerem.

Antiquissima scilicet philosophia erat admodum vaga et infinita. Versabatur in cognoscendis gentium et populorum moribus, gestis, institutis, in explorando terrarum regionumque situ, in contemplando siderum motu, in indagandis mundi principiis. In hac tamen rerum varietate unum illud praecipue tenebat philosophorum mentes, naturae contemplatio, ut rerum naturalium caussas perscrutarentur, quarum quo quaeque occultior esset, eo studiosius ejus investigabant naturam. Itaque indagarunt tum animalium, plantarum, lapidum naturam, tum universi mundi originem, primordia caussasque quibus orta essent omnia et quibus continerentur. Tum quaesiverunt quoque abditas caussas et principia e quibus nostra corpora constent; quid secunda, quid adversa valetudo sit; remedia denique, quibus corporis molestiae tolli et integritas servari aut restitui posset. „Primo ita medendi scientia sapientiae „pars habebatur, ut et morborum curatio et „rerum naturae contemplatio sub iisdem auctoribus „nata sit (¹)."

(¹) Cels. praef. L. 1.

PARS PRIOR.

SENTENTIAE PHILOSOPHORUM QUI ANTE HIPPOCRATEM VIXERUNT, DE *UNIVERSI NATURA*, ET PRAECIPUE, DE *NATURA HOMINIS.*

> Δοκεῖ δὲ ἡ φύσις καὶ ἡ οὐσία ἡ τῶν φύσει ὄντων ἐνίοις εἶναι τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἑκάστῳ.
>
> Arist. *Metaph.* I. 2.

Omnes qui ante Hippocratem vixerunt philosophi merito *Physici* nominati sunt, quippe quorum philosophia universe *de Natura* agit; quae autem horum nonnulli de moribus philosophati sunt, perpauca et exigui admodum sunt momenti. Physicos autem illos quum vulgo in *Jonicam* et *Italicam* scholam (quarum haec tam Pythagoreos quam Eleaticos complectitur) distribuunt, nos quoque hanc divisionem tenendam duximus, quum in utraque illarum sectarum quasi expressam cernamus effigiem populorum apud quos floruere: in altera Jonum, in altera Do-

riensium ingenium eluceat. Vere igitur dixit Boeckhius [1]: „Die Philosophie eines Volkes „ist nichts Anderes, als das eigenthümliche Erkennen desselben, welches in den tiefsten und „ausgezeichnetsten Denkern sich selbst begriffen „hat, und sich klar geworden ist, während es „in den Uebrigen bewustlos wirkt und schafft."

Jonicorum philosophorum maxime proprium fuit ut in contemplanda rerum natura investigarent materiem mundi viresque, unde et per quas omnia exorta et variis deinde modis et figuris essent effecta. *Pythagorei* praecipue attenderunt rerum formam, numeros et harmoniam quibus tam singulae res quam universus mundus continerentur. *Eleatici* denique cognitionem posuerunt in re ab omni sensuum perceptione et naturae vicissitudine libera, in *ente*, quod aeternum suique semper simile, mente sola posset cognosci.

---

(1) *Philol.* p. 39.

SECTIO PRIMA.

DE PHILOSOPHIS JONICIS.

Caput I.

DE JONICIS VETERIORIBUS.

§ 1. *De Thalete.*

Jonicorum princeps fuit *Thales* Milesius, unus e septem sapientibus, ab Aristotele (¹) φιλοσο φίας τῶν ἐξ ἀρχῆς αἰτίων ἀρχηγὸς, a Strabone (²) ὁ πρῶτος φυσιολογίας ἄρξας ἐν τοῖς Ἕλλησι praedicatus. Hic Orphei et Homeri instar, qui Τῆθυν et Ὠκέανον omnibus rebus originem dedisse finxerunt, *Aquam* omnium rerum principium statuit; ex aqua igitur oriri omnia et in aquam resolvi: cujus placiti etsi rationem non explicuisse videtur, probabile tamen, illum eo argumento ductum esse, ut opinatur Aristoteles, quia omnium animalium principium sit semen, quod humidum est natura;

(¹) *Metaph.* I. 3.

(²) *Rerum Geogr.* L. XIV.

tum quia stirpes omnes humore alantur, eoque deficiente exarescant; denique quia solis et reliquorum siderum ignis totusque adeo mundus humidis vaporibus ali videatur.

Quomodo porro ex aqua Thales omnem rerum creationem deduxerit, ipse non diserte explicuit. Itaque conjectura tantum colligere possumus probabile ei visum esse, *extenuatione* (ἀραιώσει) ex aqua aërem, ex aëre ignem, *condensatione* (πυκνώσει) vicissim ex aqua terram ortam esse: ut terra sit veluti faex aquae, tenuior vero aquae pars aër, tenuissima ignis sit habenda.

Motus caussam utrum materiae innatam et inhaerentem, an a divina mente deductam crediderit, non diserte explicuisse, sed poëtice potius significasse videtur, dicens, *omnia* esse ***plena Deorum*** (πάντα πλήρη Θεῶν), quod hunc sensum videtur habere: omnia mundi corpora omnesque naturae res quasi anima et vigore divino esse praedita.

§ 2. *De Anaximandro.*

Anaximander Milesius, Thaletis auditor, rerum principium dixit *infinitum* (ἄπειρον), hoc est, naturam ingenitam et immortalem, nullis terminis circumscriptam, sed tam temporis quam spatii ratione infinitam. Hoc infinitum continebat semina omnium rerum δυνάμει, non vero ἐνεργείᾳ, sicut ovum omnes avis partes continet ita, ut

ex ovo oriri possint, non tamen reapse in eo insint. Naturam ejus, quam divinam vocavit, tenuiorem aqua, aëre crassiorem intellexit; ex qua non mutatione, sed *discretione* (διακρίσει τοῦ ἀπείρου) omnia nata esse, duabus viribus contrariis (ταῖς ἐναντιότησι), quas *calidum et frigidum* dixit, et quarum rarefactione et condensatione omnia orta esse voluit ([1]). Tali ergo modo terram, aquam, aërem, aethera, et omnia naturae corpora exstitisse credidit ([2]).

Generationem rerum fieri docuit maxime vi caloris, qui omnia alat. Principio rerum finxit naturam hunc generandi ordinem secutam esse; exstitisse primum plantas, deinde bestias, omnium postremum hominem, ita ut a minus perfecto ad perfectissimum procederet ([3]). Hinc explicandum est, quod credidisse traditur, homines principio piscibus fuisse innatos, deinde, postquam nutriti essent et se tuendi facultatem accepissent, in terram fuisse ejectos ([4]).

§ 3. *De Anaximene.*

Anaximenes Milesius, Anaximandri auditor vel

([1]) Arist. *Phys. Ausc.* I. 5. Plut. *ap. Euseb.* I. 8.

([2]) Simpl. *Phys.* fol. 6. a. Theophr. *ap. Simpl.* ibid. fol. 6. b. Arist. *Phys.* III. 4.

([3]) Plut. *de Plac. Phil.* V. 19. *ap Euseb.* Pr. Ev. I. 8.

([4]) Plut. *Sympos.* VIII. 8.

familiaris *aërem infinitum* posuit rerum principium, ex eo omnia oriri et in eum rursus resolvi. Conjunxit ergo quodammodo quae statuerant Thales et Anaximander.

Aërem autem censuit principem in mundo tenere locum, quoniam ut in homine anima, sic in rerum natura spiritus et aër omnia moveant et regant. Dixit hunc esse εὐαλλοίωτον, ad quasvis mutationes subeundas aptum [1], primusque diserte docuit, ex aëre diversa nasci elementa ἀραιώσει et πυκνώσει, idque tali exemplo declaravit. Aëris partes contractas dixit esse frigidas, diffusas vero calidas, unde fieri, ut homo ex ore emittat modo calidum spiritum, modo frigidum: frigidum, quando contractis labiis emissus aër condensetur; calidum, si aperto ore diffusus effletur [2].

§ 4. *De Diogene Apolloniata.*

Diogenes Apolloniates, Anaximenis auditor, librum scripsisse fertur περὶ φύσεως, cujus fragmenta nonnulla nobis servavit Simplicius, unde apparet illum non nova rerum principia excogitasse, sed veteriora clarius exposuisse. Principium necessario *Unum* esse oportere demonstravit eo quod contendebat, nec agere, nec pati aliquid

(1) Arist. *Metaph.* I. 3. Plut. *de Plac. Phil.* I. 3.
(2) Plut. *de Primo Frig.* C. 7.

posse, nisi omnia ex uno facta sint ([1]). Porro *aërem* dixit omnium principium, quia aër ut natura tenuissimus facillime in varias mutari queat formas, et quia animata et inanimata omnia aëre sustententur; quod luculenter apparet ex ipsius verbis: αὐτοῦ (scil. τοῦ ἀέρος) γάρ μοι τούτου δοκέει ἔθος εἶναι, καὶ ἐπὶ πᾶν ἀφῖχθαι καὶ πάντα διατιθέναι καὶ ἐν παντὶ ἐνεῖναι, καὶ ἐστὶ μηδὲ ἓν ὅτι μὴ μετέχει τούτου ([2]).

Porro aërem dixit esse calidum et frigidum, siccum et humidum, ergo πολυτρόπον, ex eoque explicuit varias omnium rerum formas. Bestias ex aëre crassiore et frigidiore, animas e calidiore exstitisse. Quadrupedes, quod proni incedant, crassiorem spiritum ducere ideoque hebetiores esse; aves vero, loca celsa habitantes, puriorem haurire aërem ideoque agiliores esse natura.

([1]) Arist. de Gen. et Corr. I, 6. Theophr. de sensu 39.
([2]) Panzerbieter fr. 6. p. 62.

Caput II.

DE JONICIS RECENTIORIBUS.

§ 5. *De Heraclito.*

Heraclitus Ephesius quamvis a nonnullis in Eleaticis numeratur, tamen propter doctrinae similitudinem in Jonicis potius censendus videtur. Hic quoque librum composuit περὶ φύσεως inscriptum, cui recentiores Μουσῶν nomen dedisse videntur, ob cujus libri obscuritatem ipse ὁ σκοτεινὸς cognominatus est. In ejus philosophia haec duo sunt placita primaria. Unum: omnia fluxu agitari perpetuo, πάντα χωρεῖν καὶ οὐδὲν μένειν (¹): unde Heracliti sectatores festive οἱ ῥέοντες vocantur a Platone (²). Alterum: universum *igne* contineri, ὁ κόσμος ἦν καὶ ἔστιν καὶ ἔσται πῦρ ἀείζωον ἁπτόμενον μέτρα καὶ ἀποσβεννύμενον μέτρα (³). Utroque placito pulcerrime adumbratam videmus speciem continuae nec unquam interruptae agitationis, qua vita et natura omnium rerum totiusque mundi

(¹) Plato. Cratyl. 402. A

(²) Theaet. 131.

(³) Clemens Alex. Stromat. L. V. p. 599.

continetur. Idem vero jam ante Heraclitum docuisse Elothalem, Medicum Coum, refert Jamblichus [1]. Non autem Cous ille materiae essentiam accuratius definivit.

Ignis autem elementum, quod statuit Heraclitus, erat aeternum, omnium ἀσωματώτατον, quo intellexit candorem quendam igneum sive vaporem; unde factum est ut nonnulli putaverint, Heraclitum rerum principium statuisse animam [2]. Illius autem perpetua agitatione (τροπῇ) oriri dixit aquam, ex hac terram, ex hujus rursus conversione aquam, ex aqua ignem; quocirca duplicem et reciprocum voluit esse motum, quem dixit τὴν ὁδὸν ἄνω καὶ κάτω. Movendi principium dixit *discordiam*, ἔριδα sive πόλεμον, qui omnium rerum pater ab eo vocatur quippe quum discordia concentus et harmonia omnium partium efficiantur.

§ 6. *De Empedocle.*

Ad quamnam philosophorum familiam *Empedocles* Agrigentinus referendus sit, multum disceptatum est, quippe qui adolescens cum Pythagoreis, dein cum Eleaticis, tandem cum Jonicis versatus, ex illorum omnium doctrina quaedam delibaverit. Ac nulli quidem sectae Empedoclem se addixisse, neque vero ex aliena tantum doctrina sapuisse,

---

[1] *Vit. Pyth.* 34.

[2] Arist. *de Anima.* I. 2.

sed sapientiam suam ex augustioribus fontibus, ex ipsa scilicet natura, hausisse merito statui potest. Quum tamen, uti videbimus, Empedoclis physica multis in partibus Jonicorum doctrinam referant, tuto eum inter Jonicos collocari posse duximus.

Quemadmodum ipse ingenio erat ποιητικὸς, sic quoque ejus physica multa continet poëtica. Praeter alia scripsit carmen περὶ φύσεως, quod complectitur tam physica, quam metaphysica, sive tam occultarum rerum quam adspectabilium explicationem. In tres libros divisum fuisse hoc carmen refert Suidas ([1]), quorum *primus* naturae elementa, vires motusque, universi fabricationem et rerum ortum exposuit: *secundus* singularum rerum et animantum, hominum praesertim, naturam et conditionem complexus est: *tertius* denique de Diis rebusque divinis egit.

Summa Empedocleae philosophiae huc redit: statuit unum et summum omnium principium, globi instar perfectum, σφαῖρον ab ipso nominatum: ex hac natura deinde quatuor exstitisse rerum elementa, *aquam*, *aërem*, *terram*, *ignem*, quae his significat versibus:

Τέσσαρα τῶν πάντων ῥιζώματα πρῶτον ἄκουε·
Ζεὺς ἀργὴς Ἥρη τε φερέσβιος, ἠδ' Ἀϊδωνεὺς·
Νῆστις δακρυόεσσά τ', ἐπικρούνωμα βρότειον ([2]).

Jovem dicit ignem sive aetherem; *Junonem* aë-

([1]) Suid. s. v. Εμπεδοκλῆς.

([2]) *Emped.* vs. 55—57. edit. S. Karsten.

rem, quo spectat epitheton φερέσβιος, quia aër maxime vitam sustentat; *Aidoneus* sive *Pluto* terra dicitur, *Nestis* denique sive *Proserpina* est aqua, mortalia fonte suo humectans, quod significat Nestin esse aquarum fontem.

Quomodo vero ex uno illo quatuor exstiterint elementa, atque utrum horum natura prius fuerit, sphaera an quatuor elementa, Empedocli ipsi non clarum fuit, uti jam ab Aristotele (1) animadversum est. Illud vero constat, Empedoclem primum fuisse qui elementa haec quatuor in philosophiam induxerit, ut testatur idem (2).

Statuit porro haec elementa varie et misceri inter se et rursus dissipari, cujus duplicis actionis duas fecit caussas: τὴν φιλίαν sive Ἀφροδίτην, qua ex pluribus unum, et τὸ νεῖκος sive ἐρίδα, qua ex uno plura fierent, quod placitum sic effatur:

Ἄλλοτε μὲν φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα,
Ἄλλοτε δ' αὖ δίχ' ἕκαστα φορεύμενα νείκεος ἔχθει (3).

φιλίαν et μῖξιν vitae, νεῖκος et διάλλαξιν mortis caussam esse voluit, quamquam proprie quidem neque ortum vitae neque interitum admisit: namque, ut dicit:

φύσις οὐδενός ἐστιν ἁπάντων
Θνητῶν, οὐδέ τις οὐλομένου θανάτοιο τελευτή,
Ἀλλὰ μόνον μῖξίς τε διάλλαξίς τε μιγέντων (4).

(1) *De Gen. et Corr.* I. 8.
(2) *Metaph.* I. 4.
(3) Vs. 94—95.
(4) Vs. 77—79.

Ad rationem dein et viam explicandam, qua elementa in se invicem agant, adhibuit tum *meatus* quosdam sive πόρους, tum *fluxus* sive ἀποῤῥοάς, quibus corpora et corporum elementa mutuo inter se commeent ([1]). Indidit tandem elementis varias et oppositas qualitates, natura ipsis inhaerentes, ut calidum frigidum, aridum humidum, molle durum, leve grave, nigrum album, dulce acerbum, alia. Igni tribuit calidum et album sive candidum: aquae nigrum et frigidum: terrae durum et grave: aëri, ut videtur, leve et molle. Qualitatum vero harum, quamquam eas non admodum accurate descripsit, praecipuas retulisse videtur ad paria haecce: *siccum humidum*, *calidum frigidum* ([2]).

Hac ratione e quatuor illis principiis mundi ortum explicuit: finxit varias et diversas elementorum partes inter se fuisse confusas; dein similia appetivisse similia (τὸ ὅμοιον ἐφίεσθαι τοῦ ὁμοίου), eoque pacto exstitisse primarias mundi partes et corpora e quibus dein res cunctas esse generatas; ex terra, igne, aqua et aëre ortas esse primum plantas, tum animalia, tandem homines; et initio quidem simulacra quaedam hominum prodiisse, omnes ejusdem sexûs, postea demum diversum sexum casu exstitisse ([3]). De humana natura et corporis fabrica haec praecipue memoranda. Carnes e terrae, ignis, aquae et aëris aequalibus

([1]) S. Karsten: *Emped.* p. 396.

([2]) *Id.* l. l. p. 340.

([3]) *Id.* l. l. p. 443.

portionibus censuit esse conflatas, ex his sanguinem generari caeterasque carnis provenire partes. Tendines praeter pares ignis et terrae portiones duplam aquae continere eosque expositos aëri, igneis exhalantibus particulis, obdurescere, quo pacto hominum ungues et bestiarum ungulas formari. Sudorem denique et lacrimas mixtis inter se quatuor ignis terraeque partibus, una aquae et aëris constare ([1]). Ossa contra binis terrae et aquae, quatuor ignis partibus ([2]). Hae autem elementorum portiones si in aliqua corporis parte minuantur, turbato ordine qui inter ipsas naturae lege constitutus erat, omnia quasi naturae instinctu duci atque cogi, ut perditas illas quocunque modo moleculas reparent: hinc ciborum appetitum esse derivandum: horum vero partes similes valere ad alendas partes similes corporis.

Voluptatem porro oriri, si res nos moveant naturae nostrae convenientes: dolorem vero afferre, res naturae contrarias, quibus corporum concentus turbetur. Mortem tandem esse totam dissipationem igneae partis elementorum, e quibus hominis compages constituta est; somnum vero modicam dissipationem: somnum ergo effici sanguinis aliqua refrigeratione, tota vero mortem; atque ut vitam et vigorem contineri censuit diversis corporis partibus et elementis Amicitia junctis apteque sociatis,

---

([1]) Plut. *de Plac. Phil.* V. 22.

([2]) S. Karsten: l. l. p. 451.

sic iisdem Discordia turbatis ac divulsis aegritudines, morbos, denique mortem pari ([1]).

§ 7. *De Anaxagora.*

Anaxagoras Clazomenius Empedocle fuit, judice Aristotele ([2]), τῇ ἡλικίᾳ πρότερος, τοῖς δὲ ἔργοις ὕστερος h. e. aetate prior, doctrina serior atque maturior, quamobrem hunc illi tribuimus locum.

Placita exposuit libro περὶ φύσεως inscripto, cujus exordium exstat. Ex Diog. Laërt. vero loco Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ. εἶτα νοῦς ἐλθὼν αὐτα διεκόσμησε ([3]), summa Anaxagoreae doctrinae de rerum natura effici potest.

Elementa naturae secundum Anaxagoram vulgo dicuntur τὰ ὁμοιομέρη, sive ἡ ὁμοιομέρεια, quae constat partibus similibus, h. e. non *similibus inter se*, ut Cicero ([4]) dicit, sed quae sint *sui similes*, *inter se* vero *diversae.* Statuit nempe, v. c. in hominibus, nervos, ossa, carnem, cutem, pilos, ungues, non e communi elemento nata esse, sed inde ab initio singulorum particulas affuisse, atque quum cibum sumimus, cibi particulas genere varias sese conjungere cum similibus particulis nostri corporis: haec igitur elementa

---

([1]) *Id.* l. l. p. 501.
([2]) *Metaph.* I. 3.
([3]) II. 6.
([4]) *Acad.* II. 37.

jure ὁμοιομέρη dici potuere. Num vero Anaxagoras haec elementa, quae σπέρματα πάντων χρημάτων, ἔχοντα ἰδέας παντοίας καὶ χροὰς καὶ ἡδονὰς vocat, ipse ὁμοιόμερη appellaverit, an Aristoteli haec appellatio tribuenda sit, ut multi (¹) probabili ratione censent, nos in integro relinquere malumus.

Mundi ortum et habitum talem informavit: quum rerum omnium materies indigesta, informis, iners, ab aeternitate exstitisset, mundi generandi formandique initium factum est eo quod mens rudem istam molem impulsu suo agitaret. Quo facto, omnia moventur et paullatim secernuntur. Primum segregantur aër et aether; densum enim, humidum et frigidum deorsum ad terrae locum, tenue, siccum et calidum sursum ad aetheris locum moventur. Ita aethere et aëre sibi oppositis, e nubibus, hoc est, ex aëre denso, aqua, ex aqua terra secernitur, e terra lapides frigore concrescunt. Omnes igitur res e particulis quae jam aderant commiscentur rursusque dissipantur, quamobrem γίγνεσθαι proprie nihil esse nisi συμμίσγεσθαι, ἀπόλλυσθαι idem quod διακρίνεσθαι; nam ut initio mundi, ita nunc quoque omnia una sunt, nec quidquam augetur nec diminuitur. Caussam morborum acutorum, ut refert Aristoteles (²)

(¹) Schleierm., *Ueber Diog. Apoll.* p. 93. Ritter. *Gesch. d. Jon. Phil.* p. 211.

(²) *De part. anim.* IV. 2. Ed Duval p. 1020.

bili Anaxagoras tribuit, quae, quum abundet, spargatur in pulmonem et venas et costas; quod fieri posse negat Aristoteles, quia eadem fere vitia iis item accidant animalibus, quae bile carent, et quia etiam dissectis corporibus non ita esse appareat: quidquid est, hacc quae de Anaxagora refert Aristoteles, ad Pathologiae historiam magni sunt momenti, quia illius doctrinae vetustatem probant.

Physiologica Anaxagorae placita, praeter incerta quaedam quae a Censorino memorantur, paucissima tantum nobis servavit Aristoteles, ita ut, exceptis nonnullis de animalium generatione, nihil nobis supersit nisi quod paullo ante de nutritione corporis retulimus.

§ 8. *De Archelao.*

Archelaus, sive Atheniensis fuerit sive Milesius, Anaxagorae discipulus idemque, ut ferunt, Socratis magister, Laërtii testimonio (¹) primus fuit, qui Athenis philosophiam professus et φυσικὸς appellatus est.

Ejus philosophia a diversis auctoribus varie exponitur. Secundum Plutarchum (²) Archelaus, Anaximenis instar, *infinitum aërem* pro rerum principio habuit. Secundum Simplicium (³) in

(¹) II. 16.

(²) *De Plac. Phil.* I. 3.

(³) *In Phys. Arist.* p, 6 et 7.

rerum principiis Anaxagoram secutus est. Stobaeo ([1]) vero auctore, Archelaus deum dixit aërem atque mentem, non vero mentem ipsam per se ab omni contagione liberam, sicut praeclare dixerat Anaxagoras. Porro e *calore* et *refrigeratione* mundum ortum esse eundemque exustione interiturum ex Archelai sententia, idem auctor est. Dixit principio, cum terra adhuc caleret, mixtione calidi et frigidi animalia omnis generis exstitisse, cuncta promiscue eodem victu utentia, e quorum progenie deinde diversa genera tam bestiarum quam hominum exstitisse ([2]).

§ 9. *De Leucippo et Democrito.*

Uterque Abderites, prior etiam Milesius habitus, ambo sodales, ut refert Aristoteles ([3]), eandem fere amplexi sunt doctrinam. Naturae elementa innumera, aeterna, immutabilia, sive parva corpuscula, quas *atomos* vocant, statuerunt rerum universitatis principia, quae perpetuo motu per infinitum inane agitari censuere ([4]). Duo igitur statuere principia opposita: *Ens* plenum ac solidum, et *non ens* vacuum et inane: illud con-

---

([1]) *Ecl.* I. p. 56, 298 et 454 (ed. Heeren).

([2]) Diog. Laërt. V. 42.

([3]) *Metaph.* I. 4.

([4]) Arist. *de Coelo.* I. 7. Ed Duval I. p. 443.
Phys. IV. 8. I. p. 358.
Metaph. I. 4. II. p. 845.

tineri *atomis*, quas dixerunt partes individuas, non parvitate, nihil enim est tam parvum quin dividi possit, sed soliditate, quia nullo inani interceptae sint. Omnes autem qualitates retulerunt ad haec duo genera: *μέγεθος καὶ σχῆμα*, magnitudinem et formam. Formam quidem statuerunt triplicem: differre enim *ῥυσμῷ*, *figura*, *διαθιγῇ*, *ordine* et *τροπῇ*, *situ*, sicut A ab N figura, AN ab NA ordine et Z ab N situ differunt. Quae autem sint diversae atomorum figurae non descripsit, una tantum excepta, ignea, quam dixit esse rotundam, quia nihil rotundo velocius [1]; caeterum et formas atomorum et magnitudines esse infinitas; earum alias ob tenuitatem oculis percipi non posse, alias tam magnas esse, ut singulae totum mundum compleant. His autem addiderunt vacuum, quia, si omnia plena essent, putabant nullum posse esse motum, sed totum fore solidum.

Si nil esset, quod inane vacaret,
Omne foret solidum [2].

Jam variarum atomorum concretione et separatione omnia orta esse dixit, ignem, aquam, aërem, terram [3], et quae ex his gignuntur omnia, quocirca ortum rerum non esse ipsam *entis* sive atomorum mutationem, sed tantum mutationem figurae et compositionis. Ortus rerum caussam

---

(1) Arist. *de Coelo*. III. 4.
(2) Lucretius I. vs. 52.
(3) Diog. L. IX. 45.

tandem Democritus, referente Diogene Laërtio ([1]), in libro, cui titulus μικρὸς διάκοσμος, non principio cuidam superiori, sed certis legibus et necessitati tribuit, quas eam credidit habere dignitatem, ut varias corporum vires et proprietates a varia eorum figura, ordine et positione pendere statueret. Satis ex his apparet perperam nonnullos Leucippum et Democritum ad Eleaticos retulisse, quorum doctrinae plane horum atomisticorum doctrina est opposita, nam quum illi unum verum *ens* statuerent, *non ens* plane tollerent, hi et *ens* et *non ens* statuere.

De medica Democriti doctrina mirum est nihil nobis superesse, quum a Celso ([2]) una cum Pythagora et Empedocle inter sapientiae professores medendi scientiae peritissimos recenseatur.

([1]) IX. 41.

([2]) *De Med.* praef. p. 2.

SECTIO ALTERA.

DE PHILOSOPHIS ITALICIS.

Italicorum nomine etsi ab Aristotele (1) Pythagorei tantum designari solent, seriores tamen, ut Diogenes Laërtius (2), ad eosdem etiam referunt Eleaticos; et merito, quandoquidem ambae hae sectae ut patria et origine, sic etiam ingenio et voluntate sunt inter se similes, atque Doriensibus quasi cognatae, Jonicis vero philosophis oppositae. Ambae cum subtiliore rerum abstrusarum investigatione conjunxerunt sententiarum magnificentiam et vitae severitatem, tam in privatorum moribus, quam in civitatum disciplina ordinanda conspicuam. In hac tamen similitudine ambae multis partibus inter se differunt, et suam utraque veritatis indagandae naturaeque investigandae secuta est viam. Quamobrem de utriusque sectae doctrina separatim nobis agendum est.

(1) *Metaph.* I. 5.
(2) VIII.

Caput I.

DE PYTHAGOREIS.

Nulla fere antiquiorum philosophorum secta tantam celebritatem adepta est, quantam *Pythagorica* Crotonae, Magnae Graeciae urbe, condita. Cujus celebritatis caussam si quaerimus, plurimum quidem ad hanc contulit ipsius Pythagorae doctrina morumque gravitas et auctoritas, item sodalitii ab illo conditi institutio et fama, quae tam in Italia quam Graecia latissime patuit; non minus tamen inclaruerunt Pythagorei veritatis investigatione et placitis quibus naturae principia totiusque mundi fabricam et admirabilem rerum harmoniam explicare sunt conati.

Pythagoras ipse utrum scripserit necne dubitatum est; ex eo tamen, quod scripta ejus nusquam ab Aristotele memorantur, magna cum probabilitate efficere possumus, nihil scripti Pythagoram reliquisse. Ejus vero placita, sermonibus et disciplina inter sodales ejus propagata et aucta, partim fama et voce, partim sequentium Pythagoreorum scriptis explicita sunt, quorum e

fragmentis, quae hodieque feruntur, unius fere Philolai reliquiae ([1]) germanam Pythagoreae doctrinae formam et colorem referre censentur. Ex his igitur, item aliorum qui de Pythagoreis retulerunt testimoniis illorum doctrinam breviter adumbremus.

Pythagorei res naturae ἀριθμοῖς constare statuerunt, cum in his plura sibi viderentur depreheudere ὁμοιώματα et quasi simulacra corum quae sunt quaeque fiunt in rerum natura, unde tam materiae quam affectionum et qualitatum originem ad numeros retulerunt atque naturae principia e numerorum principiis explicari posse censuerunt. Sic physice eorum magnam partem numerorum ratione et principiis indagandis continetur. Numerorum igitur elementa statuerunt *monadem* et *dyadem*, quorum alterum unitatis, alterum multitudinis esse principium. Ad haec duo principia retulerunt diversas rerum formas, sive ad naturam sive ad mores pertinentes, praesertim decem illas ἐναντιότητας, finitum infinitum, par impar, dextrum sinistrum, lucem tenebras, bonum malum, reliquas. E monade et dyade reliquos porro deduxerunt numeros, quorum perfectissimum statuebant *denarium*, δεκάδα, τετρακτὺν cognominatam, qua omnium rerum harmoniam atque ipsius mundi ordinem (κόσμον) significabant. E numeris etiam

---

([1]) Vid. A. Boeckhius, *Philolaos des Pythag. lehren etc.*

corporum ortum derivabant, μονάδα habentes instar puncti, δυάδα instar lineae; ex his oriri planas figuras, e planis solidas, ex his corpora et elementa constare ([1]). Ex elementis, terra, aqua, aëre et igne, mundum, quem κόσμον appellarunt, ortum esse, eumque esse animatum, intelligendi vi praeditum, rotundum; circa mediam mundi partem esse terram, quam et ipsam globosam et rotundam censuerunt ([2]). Mundi autem conditionem talem sibi informarunt. Aequis partibus κόσμῳ inesse dicebant lucem et tenebras, calidum et frigidum, siccum et humidum; ex his calore praevalente aestatem, frigore contra hiemem effici. Quando opposita haec elementa temperie inter se aequata sint, optima anni tempora effici: horum illud quod viret veris esse tempus, salubri temperie; quod vero arescit autumnum, anni horam insalubrem. Ut annum, sic diem quoque temperie divisam esse: virere auroram, arescere vesperam, quocirca etiam hanc insalubriorem esse. Aërem eum, quo terra circumvolvitur, esse gravem, crassum ac morbidum, et quae in eo sint, mortalia esse cuncta. Superiorem vero aëris partem semper moveri et puram esse atque salubrem, quaeque in eo sint, immortalia

---

([1]) Arist. *Metaph.* I. 5. Sext. Emp. *Pyrrh. Hyp.* III. 152 sqq. X. 261 sqq. Jambl. *De vit. Pyth.* 59. Porphyr. *De vit. Pyth.* 47. Diog. Laërt. VIII. 25, 26, 27.

([2]) Diog. Laërt. VIII. 25.

atque divina [1]. Solem et lunam et reliqua sidera deos dixerunt, quoniam calor, qui vitae fons est, in illis superet; homines propter igneum vigorem et coelestem originem diis cognatos esse: hinc inter deos et homines esse naturale quoddam commercium, qui religionis fons est. Denique calorem quasi radium solis per aethera frigidum et crassum penetrare, eumque etiam profundissima petere atque omnia vita et vigore animare. Vivere enim omne quod caloris sit particeps, quare ipsae etiam plantae vivere dicuntur [2].

Haec de rerum principiis et natura universe; jam ad ipsam hominum et animantium naturam accedamus. Ex iis quae de Pythagora refert Laërtius [3] discimus, in illius de generatione placitis jam fontem reperiri fluidorum doctrinae, quam infra in libro Hippocratico, qui nobis tractandus est, de *Natura Hominis* totam expositam reperiemus. Nam, ut ille prodit, Pythagoras generationem animalium explicans, statuit, τοῦ σπέρματος προσφερομένου τῇ μήτρᾳ, ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου ἰχῶρα (pituitam) καὶ ὑγρὸν (aquam) καὶ αἷμα (sanguinem) προΐεσθαι, ex quibus carnem, nervos, ossa, pilos totumque corpus conflari: quae sententia plane convenit cum ea, quae in libro Hippocratico περὶ

---

(1) Diog. Laërt. VIII. 26.
(2) Diog. Laërt. VIII. 27.
(3) l. l. 28.

γονῆς est exposita, unde fuerunt qui hunc librum Pythagorae tribuere mallent (¹).

Quid de *anima* statuerit, hoc loco paucis exponendum, cum ejus hac de re sententia multa contineat, quae ad corporis humani structuram et oeconomiam spectent. Anima (ψυχὴ) igitur ei videbatur constare ex aethere partim calido, partim frigido, quorum alterum *ignem*, purum illum, aethereumque qui omnibus vitam motumque praebeat, sive Deum, alterum vero *aërem* vocavit: partim igitur divinae naturae consortem, partim e materie conflatam statuit animam. Alteram ejus partem esse immortalem, quia unde avulsa est, id ipsum sit immortale; alteram vero perire; illam ratione praeditam corporisque esse veluti reginam, hanc et νοῦ et θυμοῦ matrem, illius (φρενός) imperio subjectam; illam solis hominibus propriam esse, hujus vero caeteros quoque animantes esse participes (²); illam per se constare, hanc indigere nutrimento idque e sanguine sumere; illam, utpote simplicem, forma carere omni, hanc, compositam et extensam, figuram imitari corporis, et morte ab hoc solutam per aërem vagari. Totam vero animam, tam eam partem quae ratione, quam quae cupiditatibus affectibusque

(¹) Kühn. *De philosophis ante Hipp. med. cultor.* p. 252 in Ackermann. opusc. ad med. hist.

(²) Cff. Diog. L. l. c. 30 et 31. Plut. de *Plac. Phil.* IV. 4, 5, et inter recentiores imprimis Clar. G. J. Loncqii, *Diss. hist. med. de Physiol. Vet.* p. 8. Lugd. Bat. 1833.

constet, ita in corpore dispositam esse, ut θυμός occupet cor, φρένες vero et νοῦς in cerebro quasi regnent. Denique cunctas illas tres partes venarum, arteriarum et ligamentorum (¹) vinculo contineri. Praeterea ex iis qui de Pythagora retulerunt auctoribus (²) patet, eum in corporis humani structuram inquisivisse sibique comparasse cognitionem remediorum, quibus firma et integra valetudo conservari, fractaque et vitiata reparari possit, imprimis vero medicinam, quae victu curat, ab illo cultam esse. Et de sanitatis quidem ac morborum caussis quae senserit, paucis videndum.

Sanitatem variis locis varie ab eo definitam esse legimus. Nunc eam τοῦ εἴδους διαμονὴν (³), nunc ἁρμονίαν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἅπαν καὶ τὸν θεόν (⁴) vocitando spectabat modo id quod prosperam sequi valetudinem solet, modo caussam et fundamentum, quo nixa est valetudo. Harmoniam autem intelligebat aptam quandam virium et elementorum, quae

(¹) Perperam nonnulli Diogenis Laërtii τὰ νεῦρα nervos verterunt, quum ex descriptione quam τῶν νεύρων dedit Arist. *Hist. Anim.* III. 5. manifeste pateat, per νεῦρα antiquos anatomicorum nostrorum ligamenta, nullo vero modo nervos intellexisse: eadem confusio caeteroquin haud raro in quotidiano obtinet sermone, ubi saepe caro nervosa pro tendinosa dicitur.

(²) Cels. praef. Lib. I. Diog. Laërt. VIII. 33 sqq. Porphyr. *Vit. Pythag.* 33. Jambl. *Vit. Pythag.* 64, 224.

(³) Diog. Laërt. VIII. 35.

(⁴) Ibid. 33.

in nostro corpore in sunt, temperiem, et quemadmodum in musica arte omnis pereat concinnitas et harmonia, si quis acutos et graves sonos turbet, illorumque mutuam rationem tollat, ita et concussam existimabat corruere sanitatem, necessitudine, quae inter frigidum et calidum, humidum et siccum, naturae lege obtinere debeat, sublata ([1]). Ad morborum indicia explicanda statuit immensum aëris spatium plenum esse animis, quae daemonum nomine insignes, hominibus somnia immittant, signaque morborum et sanitatis portendant ([2]). Antiquiorum igitur temporum errori affinis morbos irae deorum tribuit, quare etiam expiationes, sacrificia, lustrationes, et reliqua hujus generis ad daemonum iram leniendam idonea, satis efficacia morborum remedia ipsi visa sunt; his vero musices usum adjunxit, praesertim si tristitia ac moerore debilitati aut vehementioribus animi perturbationibus perculsi et de statu mentis dejecti erigi et sanari debeant.

([1]) Stob. *Serm.* I. Galen. *Hist. Phil.* C. 39. Ed. Chart. p. 58.

([2]) Diog. Laert. l. l. 32.

Caput II.

DE ALCMAEONE.

De hoc nihil fere nobis memoravit antiquitas; magna tamen eum auctoritate quondam fuisse, probat illud quod Aristoteles, ut refert Laërtius ([1]), librum adversus eum scripsit.

Crotoniates fuit et Pythagorae aetate suppar; placita autem sua exposuisse traditur ([2]) in libro περὶ φύσεως, in quo secundum Laërtium τὰ πλεῖστα ἰατρικὰ λέγει, ὁμῶς δὲ καὶ φυσιολογεῖ ἐνίοτε. Hujus libri fragmenta quae feruntur ([3]) de rebus philosophicis, imprimis ethicis, tum de physiologicis et astronomicis agunt.

Etsi autem, quemadmodum testatur Aristoteles ([4]), Pythagoram audivit, constare tamen vi-

([1]) V. 25.

([2]) Ab aliis, tum a Galeno. *Prooëm. in comm.* I. *in Hipp. de nat. hom. libr.*, ed. Chart. III. p. 92, ubi Empedocles, Parmenides, Melissus, Alcmaeon et Heraclitus libros *de natura* scripsisse dicuntur.

([3]) Fragmenta ista collegit M. A. Unna, *de Alcmaeone Crotoniata ejusque fragmentis, quae supersunt*, in Philol. Hist. St. a. d. A. G. in Hamb. I. p. 41. 1832.

([4]) *Metaph.* I. 5. Cf. Diog. Laërt. VIII. 83.

detur, eum Pythagorae placita neque ascivisse neque tradidisse, quod apparet e sententiis ejus nobis proditis, quae a Pythagorae disciplina multum discrepantes propriam indolem et colorem prae se ferunt. Eundem quoque constat animalium cadavera dissecuisse, quod Pythagoraeis non licitum fuisse novimus: caeterum in primis studium sapientiae cum medicinae disciplina conjunxit et duplex doctrinarum genus, philosophiam et physicen, inter se copulavit.

Aristotelis testimonio Alcmaeon humanas res distinxit in duo principia contraria, quae tamen parum accurate definivit, velut album et nigrum, dulce et amarum, bonum et malum, parvum et magnum: haec principia, ut discimus ex ejus reliquiis, bifariam distinxit, ratione *substantiarum* et *qualitatum:* substantiam statuit esse partim simplicem, aeternam, immutabilem, individuam, sua vi constantem; partim compositam, mortalem, mutabilem, et divisibilem, cui animi impulsu opus est. Ad illam refert corpus et sensum, ad hanc animam et intellectum. Sensu et intellectu constare voluit naturam humanam, solo sensu bestias valere ([1]).

Qualitatum rationem tantum e doctrina ejus de valetudine cognoscimus ([2]), secundum quam sanitatis caussam censuit esse diversarum aequabili-

([1]) Fr. 7, 8, 9.

([2]) Plut. *de Plac. Phil.* V. 30. Gal. *Hist Phil.* c. 39. Stob. *floril.* ed. Gaisford. Tit. 100. 25 et Tit. 101. 2.

tatem qualitatum, ut humidi sicci, calidi frigidi, amari dulcis, ac reliquarum. Si vero illarum qualitatum una praevaleat, morbos oriri; quos nasci dicit alios alimenti abundantia aut penuria, alios excessu calidi aut sicci, alios e sanguine aut medulla aut cerebro, alios rursus oriri e caussis externis, velut aquis aut locis, vel lassitudine, vel necessitate, vel aliis hujusmodi. In multis igitur partibus Alcmaeonis doctrina convenit cum ea quam in Hippocraticis libris expositam infra enarraturi sumus.

Caput III.

DE ELEATICIS.

§ 1. *De Xenophane.*

Xenophanes, Colophone oriundus, adolescens in Ionia degit, ubi eo tempore vigebat Ionica philosophia, auctore Anaximandro; provectiore vero aetate relicta patria venit in Italiam, ubi Pythagoram audivisse videtur; senex tandem Eleae consedit ibique conditor exstitit Eleaticae disciplinae, quae ingenio et voluntate ita cum Pythagorica disciplina concinit, ut ex hac quasi pullulasse videatur ([1]).

Praeter alia carmina, ut elegias et jambos, composuit etiam carmen *de rerum natura*, vulgo περὶ φύσεως inscribi solitum, in quo poëtice versibus hexametris tum de mundi origine et de coeli, maris, terrae natura, quae vel ipse anquisivisset vel ab aliis cognovisset, exposuit, tum praesertim de Dei natura rebusque divinis sententiam suam explicuit, e quo carmine non nisi perpauci versus ad posteritatis memoriam proditi sunt ([2]).

([1]) Cousin, *Nouv. Fragm. Phil.* p. 21. » L'école Pythagoricienne, qui renfermait le germe de l'Ecole d'Elée, et » qui peut en être considérée comme la mère."

([2]) Vid. S. Karsten, *Xenoph. Coloph. carm. reliquiae.*

Quod autem ad Xenophanis philosophiam attinet, doctrina ejus de deo rebusque divinis diligenter nobis ab Aristotele et Theophrasto, unde Simplicius hausit, exposita est ([1]); quod vero ad placita ejus de mundi origine et rerum natura attinet, qui de his retulerunt, hi jam antiquitus, ut animadvertit Sextus Empiricus ([2]), adeo inter se dissidebant, ut facile appareret multos incerta et commentitia pro veris ratisque tradidisse, de quibus quid statuendum sit, breviter videamus.

Et primum quidem animadvertendum, Xenophanem in philosophando deum a rerum natura plane segregasse: illum sibi informavit talem qui sola mente agnosci posset, aeternum, perfectum, immotum, omni fluxu et contagione liberum, cui nullum esset cum mundo rerumque natura commercium ([3]). Sic igitur utrumque illius philosophiae argumentum, alterum ad physica, alterum ad metaphysica pertinens, a se invicem sunt separata.

Quod autem ad naturae elementa attinet, Sextus Empiricus ([4]) refert, alios contendisse Xenophanem unum statuisse principium *terram*, alios duo, *terram* et *aquam*; Diogenes Laërtius ([5]) vero quatuor cum elementa statuisse refert, e qua sententiarum discrepantia apparet difficile esse quid

---

([1]) Vid. Simpl. *Comm. in Arist. Phys.* f. 6, A.
([2]) Sext. Emp. *Adv. Mathem.* X. 313, sq.
([3]) Arist. *de Xenoph. Zen. Gorg.* C. 3.
([4]) Sext. Emp. l. l.
([5]) Diog. L. IX. 19.

vere censuerit Xenophanes colligere. At Diogenis sententia eo refutatur, quod, ut antea vidimus, Aristoteles et plerique veteres testantur istius placiti Empedoclem auctorem fuisse; quae vero Sextus Empiricus illi tribuit placita ipsius Xenophanis testimonio probata, haec talia sunt ut ambo inter se conciliari et Xenophanis sententia inde elici posse videatur. Nimirum ex Aristotelis ([1]) quodam loco conjicere possumus, Xenophanem neque in naturae generandae caussam neque in rerum elementa inquisivisse; abjicienda ergo videtur ista *elementorum* notio, ut quae non a Xenophane profecta, sed a serioribus demum ei adtributa sit ([2]), et potius existimandum, Xenophanem poëtice modo terram, modo terram et mare dixisse primordia e quibus omnes res essent editae. Utrique certe praecipuum in mundo tribuit locum et Terram poëtice prorsus sibi informavit. Censuit enim illam neque sphaericam esse neque in coelo suspensam, sed suis nixam radicibus atque fundamentis, deorsum in infinitum pertinere ([3]). Mare vero omnis fontem humoris habuisse traditur ([4]). Quantum autem e Stobaeo aliisque ([5]) conjectura colligi potest, putavit terram paulatim desidentem aliquando maris illuvie obru-

([1]) Arist. *Metaph.* I. 3.

([2]) Vid. S. Karsten, l. l. p. 151.

([3]) Plutarch. *Plac. Phil.* III. 9.

([4]) Stob. *Floril.* ed. Gaisf. T. IV. p. 6.

([5]) Plut. *ap. Euseb. Praep. Ev.* I. p. 23. Origenes, *Philosop.* 99.

tum iri, eo usus argumento, quod olim hunc naturae statum fuisse e multis pateret indiciis, veluti e piscium aliarumque rerum vestigiis, quae in metallis et montibus reperirentur. Inde igitur colligebat, uti olim fuisset, sic et aliquando futurum, ut terra mari submersa in lutum verteretur, quo mundus omnis periret; dein vero ex hac submersione terram paulatim denuo eductum iri, atque ita novum mundum novumque rerum ordinem nasciturum, eamque naturae vicissitudinem fore perpetuam. Ex his satis efficitur quod modo dixi, Xenophanem in rerum natura praecipuum locum tribuisse terrae, et cum tellure conjunxisse humorem sive mare: unde diversa illa placita de elementis compilata esse probabile est.

§ 2. *De Parmenide.*

Parmenides, Elea oriundus, Eleaticae scholae facile princeps, audivit Xenophanem grandem natu adolescens ([1]), audivit et Pythagoreos; praeterea cum Heraclito, Anaxagora, Leucippo, Empedocle, aliisque versatus esse videtur. Carmen item scripsit περί φύσεως, cujus bipartitum erat argumentum, alterum de *veritate*, alterum de *opinionibus* seu *sensuum visis*, unde plura et luculenta fragmenta a Sexto Empirico et Simplicio nobis servata sunt.

Quod inceperat Xenophanes strenue Parmeni-

([1]) Aristot. *Metaph.* I. 5.

des est persecutus: non in rerum externarum elementorumque quibus haec efficiantur cognitione scientiam veritatis posuit, sed a naturae contemplatione deflexit ad *rerum divinarum* indagationem aciemque intendit in ea quae rationis judicio probarentur, notiones in mente repositas et sola mente comprehendendas: in his demum, non in externis rebus, veritatem positam existimavit. Theophrastus ex interpretatione Sepulvedae [1] summam Parmenideae sententiae ita nobis exponit: „ Parmenides statuit universum esse sempiternum, et generationem rerum tueri conatur, „ non quod similem de utroque sententiam habeat, sed *revera* universum *unum esse* ratus, „ idemque ingenitum et globosum, ad tuendam „ generationem, ex *opinione vulgi*, rerum *apparentium duo principia* facit, ignem et terram."

Ens illud describit tanquam unum, immortale, immobile, uniforme, integrum, omnibus denique numeris perfectum et rotundum. Itaque informat illud tanquam mundum intelligibilem, quem a mundo adspectabili plane disjungit, neque ullam ponit esse inter utrumque communionem: naturam vero rerum quae sensibus percipiuntur, a veritate sejunctam, opinabilem tantum dixit; nihilo secius tamen hanc non neglexit, sed et rerum elementa et mundi ortnm atque fabricam et singularum rerum naturam et caussas diligenter perscrutatus est.

---

[1] In *Alexandri Aphrod. Comment. XII. libr. de Metaph.* f. 7. A.

Generatarum rerum principia duo statuit eaque contraria, *calidum* et *frigidum*, sive *ignem* et *terram*, ut vocat Aristoteles ([1]) aliique, vel ut Plutarchus ([2]), *lucidum* et *opacum* (λαμπρὸν καὶ σκοτεινὸν); quod postremum concinit cum ipsius Parmenidis versibus, in quibus duo illa principia *lux* et *nox* appellantur, quarum alteram calidam, tenuem, levem, alteram frigidam, densam, gravem informavit; quibus, ut opinatur Clar. S. Karsten ([3]), Parmenides non proprie terram et ignem, sed aetheriam et terrenam materiem intellexisse videtur. Utrique suam et propriam tribuit naturam et actionem, utrique suas adjunxit qualitates; ambabus autem praeposuit vim moderatricem, quae contrariis conciliandis rerum generationem efficiat. Alterum ἄῤῥεν, alterum θῆλυ cognominavit ([4]). Calori sive luci *maris*, nocti *feminae* potestatem tribuere videtur, ingeniose universi generationem cum plantarum et animalium generatione comparans. Hinc jam caussam videmus, cur duo rerum principia induxerit Parmenides, cum plerique suae aetatis physici ad unum omnia referrent: vidit nimirum, si unum modo poneretur principium, nullam dari rerum varietatem nec generationem nec interitum; ideo duo induxit, quorum mutua actione omnia in rerum natura effice-

([1]) Arist. *Phys.* I. 5. et *Metaph.* I. 5.

([2]) Plut. *Adv. Colot.* p. 1114.

([3]) *Parmen. Carminis reliquiae* p. 222.

([4]) *Parmen.* vs. 129.

rentur. Principia hacc fecit paria inter se et aequalia, utrumque sibi consentiens, alteri oppositum, atque his ambobus mundum totum ita compleri censuit, ut vacui nihil relinqueretur. Elementa ergo patet Parmenidem non intellexisse pondus iners informemque molem, cui forma et actio extrinsecus impertiri debeant, neque etiam formas quasdam corporis expertes, quibus materies extrinsecus suggerenda sit, sed iisdem et semina rerum omnium et species et actionem, vitam animamque contineri censuit, earumque temperie varia corpora corporumque formas et motus effici ([1]). Contraria autem illa elementa ut coalescant et inde oriatur corporum coelestium ordo et infinita rerum varietas omniumque inter se consensio, vim addidit, quam tanquam Deam omnium moderatricem in medio mundi collocavit, quae discordia rerum genera ut marem et feminam consociaret. Alma hacc naturae parens et alios procreavit deos sive naturae vires, ct antiquissimum omnium Amorem, qui in universo dominatur ([2]). Quis hic itcm non agnoscit, quod in animalium generatione obtinet, quae Veneris desiderio in unum compelluntur et Amoris vinculo colligantur? Videamus autem, quodnam huic genitali numini in rerum generatione tribuerit munus. Contrariis elementis quasi connubio jungendis, diversa illa rerum genera, lucidum

([1]) Vid. S. Karst. l. l. p. 228.

([2]) *Parmen.* vss. 127—131.

et opacum, calidum et frigidum, densum et rarum, miscuit inter se varieque temperavit, qua mixtione et temperie tam universum mundum, quam singula, quae in coelo et terra fiant, et olim exstitisse et perpetuo gigni ac sustentari censuit ([1]).

Restat ut enarremus ea quae de humani generis natura Parmenides cecinit, quam partem diligentius quam reliquas tractasse videtur. Exposuit enim de hominum origine, incrementis, corporis animique natura et indole, eaque singula pro suae aetatis ingenio subtiliter exploravit.

De hominum ortu Laërtius ([2]) refert Parmenidi placuisse, *naturae principio hominum genus e sole natum esse*, nimirum quia sol omnia, quae in terris generantur, vi et calore suo excitet et foveat, et quia homo eadem qua sol calidi et frigidi temperie conflatus sit. Caeterum de humanae naturae primordiis similia fere statuit atque Empedocles, qui, ut refert Censorinus ([3]), homines rerum principio ita exstitisse finxit, ut primo membra singula e terra quasi praegnante passim edita, deinde paulatim in unum coierint, et tandem effecerint solidi hominis materiam, igne simul et humore permistam. In hoc tantum differentia inter Parmenidem et Empedoclem poni posse videtur, quod ille minus fabulose artificioseque humanitatis primordia enar-

---

([1]) Vid. *Parm.* vss. 128. sqq.

([2]) Laërt. IX. 22.

([3]) Censor. *De Die Natali.* c. 4.

raverit quam fecit Empedocles, quum ille universe tantum finxisse videatur, primos naturae humanae fetus rudes fuisse et informes, paulatim autem excultos, tandem ad formae humanae perfectionem pervenisse.

Haec sunt, quae de humana natura e Parmenidis sententia accepimus; reliqua ut a nostro proposito aliena omittimus.

§ 3. *De Zenone et Melisso.*

Zeno, item Eleates, teste Platone (1), viginti quinque annis minor natu fuit Parmenide, atque huic intimo amore junctus, unde a nonnullis Parmenides pater ejus adoptivus est habitus. In libro qui, auctore Suida (2), inscribebatur ἐξήγησις τῶν Ἐμπεδοκλέους, physica sua placita explicuisse et, refutatis adversariorum opinionibus, Parmenidis de Uno doctrinae patrocinatus esse videtur, ostendendo, si *multa* statuantur, revera longe absurdiora evenire quam si *Unum* ponatur; ceterum in *unius* sive *entis* definitione concinit fere cum magistro Parmenide (3). Quod autem ad physica attinet, quantum e paucis et obscuris veterum indiciis colligere nobis licet,

---

(1) Plato. *Parmen.* 127. B.

(2) Suidas. s. v. Ζήνων.

(3) Arist. *de Xenoph. Zen. et Gorg.* C. 3.

ad Empedoclem fere accessisse videtur, siquidem et e quatuor principiis rerum naturam constare voluit, calido, frigido, humido et sicco, bene inter se mixtis et temperatis [1] et his caussas moventes addidit, Amorem et Odium [2].

Melissus Samius magis propter placitorum communionem quam propter familiaritatem Eleaticis accensetur [3], siquidem parum probabile est eum Parmenidis auditorem fuisse. Ex ejus libro περὶ φύσεως pauca fragmenta supersunt [4], quibus entis naturam describit, in quo a Parmenide eatenus maxime discrepat, quod ille τὸ ὂν πεπερασμένον, hic vero ἄπειρον facit: unde Aristoteles efficit, Parmenidem magis Unum *formale*, Melissum Unum *materiale* intellexisse, dicens: Παρμενίδης μὲν γὰρ ἔοικε τοῦ κατὰ λόγον ἑνὸς ἅπτεσθαι· Μέλισσος δὲ τοῦ κατὰ τὴν ὕλην. διὸ καὶ ὁ μὲν πεπερασμένον, ὁ δ᾽ ἄπειρόν φησιν εἶναι αὐτό [5]. In physicis quoque parum novi attulit, sed vel ut Parmenides duo elementa, ignem et aquam, vel ut Empedocles quatuor statuisse memoratur [6].

(1) Diog. Laërt. IX. 29.

(2) Stob. *Ecl.* I. p. 60. ed. Heeren.

(3) Diog. Laërt. IX. 24.

(4) Galen. *ad Hipp. libr. de Nat. Hom.* I. ed. Chart. p. 92.

(5) Aristot. *Metaph.* I. 5. Quae distinctio utrum justa sit necne dubitari potest. Cf. S. Karsten. *Parm.* p. 186.

(6) Preller n. 167.

PARS ALTERA.
SECTIO PRIMA.

DOCTRINA HIPPOCRATIS ET HIPPOCRATICORUM DE *NATURA UNIVERSI*, ET PRAECIPUE DE *NATURA HOMINIS.*

> La Philosophie d'Hippocrate est en quelque sorte renfermée dans peu de mots qu'on croirait avoir été tracés par *Bacon:* „Il faut tirer toutes les règles de pratique non d'une suite de raisonnemens antérieurs, mais de l'expérience dirigée par la raison.
>
> De Gérando, *Hist. Comp. des Syst. de phil.* T. I. p. 492. ed. 2.

In disputationis spatio, quod modo percurrimus, egimus de Philosophis et horum placita de natura universi perlustravimus. Jam accedimus ad eum, qui quamquam in hac doctrinae parte non ultimum, immo primum fortasse tenet locum, tamen a nullis fere philosophiae antiquae interpretibus philosophis, qui de universi natura egerunt, accensetur. Quodsi tamen philosophos liberiore sensu eos interpretemur, qui omne tem-

pus studiumque naturae contemplationi devoverunt, quique in corporis humani fabrica consideranda et in admirabili providentia, qua sapientissimus naturae auctor singulas hujus partes formavit atque composuit, declaranda, in caussis indagandis, quibus corporis partes suo quaeque munere fungi impediantur, remediisque inveniendis, quibus impedimenta ista tolli et sua corpori integritas restitui possit, qui in his amplum uberemque nacti sunt investigandi campum, hos si merito philosophos, h. e. sapientiae studiosos, appellare possumus, non video cur iis non accenseatur Cous noster sapiens eodem jure quo Alcmaeon aliique, qui nullius item sectae auctores vel asseclae fuerunt. Assentimur ergo sententiae Cl. viri de Gerando ([1]) haec dicentis: „Loin que, pour lui refuser un rang distingué dans le nombre des philosophes, on puisse se fonder sur ce que ce grand homme recommandait de s'attacher dans l'étude de la médecine plutôt aux expériences qu'aux systêmes et de séparer cette science de la philosophie, c'est précisément en cela qu'il a rendu un éminent service, puisqu'il a contribué à opérer cette division des sciences, qui, à l'époque surtout où il vivait, était si désirable pour les progrès de l'esprit."

Itaque quum in priore hujus speciminis parte philosophorum qui ante Hippocratem vixerunt de

([1]) L. l. p. 490.

universi natura et praecipue de natura humana exposuimus sententias, nunc aggrediemur Hippocratis et Hippocraticorum de iisdem placita exponere, ut inde ad libri Hippocratici de *Natura hominis*, tanquam fontis unde doctrina illa maximam partem haurienda est, explicationem transire possimus. Quum vero in Hippocratica doctrina pars medica, quae practica vocatur, longe praecipuum teneat locum, hanc nos missam faciemus, physiologicam tantum doctrinae partem, qua theoretica nititur medecina, expondituri. Quarum partium ut in hac, quemadmodum vidimus, philosophos duces habuit, ita illam hausit ex iis quas Asclepiadae, templorum sacerdotes, collegerant, morborum historiis. Namque ut in Aegypto ([1]), sic in Graecia ([2]) quoque medendi ars primum in templis a sacerdotibus culta fuit; aegrorum autem, qui illuc consulendi caussa per longam annorum seriem ventitare soliti erant, morborum signa et eventus templorum parietibus inscribebantur, unde nata est observationum sylva, quae empiricas morborum notationes continens, subtilioris investigationis ne vestigia quidem habebat, et a rerum *observatione* et *experientia* tantum erat ducta. Hujus collectionis conspectum Hippocrates nobis in *Praenotionibus Coacis* servavit. Postquam vero

([1]) Diodor. Sicul. L. I. C. 82. p. 92. ed. Wesseling.

([2]) Pausan. L. II. c. 11. VI. 26. VIII. 32. X. 32. Strabo. L. VIII. p. 575. IX. 669. XIV. 971. Ed Almeloveen.

templa reliquerat medicina, transiit ad philosophos, quorum hac in re merita, a *ratione* petita, jam enumeravimus; accessit his tertia medicinae fons, qui tamen ad chirurgicam et diaeteticam partem excolendam maxime pertinuit ([1]). In gymnasiis nempe, ubi corpora palaestrâ exercebantur, paedotribae et vulnera gymnasticis exercitationibus facta medebantur et diaetae praeceptis corporis infirmitates curabant. Quorum opificium ad artis rationem excultum est maxime ab Herodico Selymbriano qui gymnasticam artem cum medicina copulavit ([2]). Eo igitur pervenerat ars medica, quum exortus est Hippocrates, qui inchoata auxit et excoluit, obscura illustravit et ita ad artem salutarem adhibuit, ut haec ab eo inde tempore magis disciplinae formam adipisceretur. Itaque in his etiam valet veteris illud poëtae dictum:

> Non simul humano generi Di cuncta dedere,
> Monstravit sed longa dies meliora repertis.

§ 1. *De Hippocratis vita et studiis.*

Ad Hippocratis vitam cognoscendam quosnam prius consulamus testes, quam qui ipsi aequales aut suppares fuerunt? Quorum etsi plerique

---

([1]) Hippocr. *de Locis in Homine.* p. 391. Ed Linden. Tim. Locr. *de Anim. Mundi.* p. 564. in Gale Opusc. Mythol.

([2]) Memoratur saepius a Platone: Cf. Groen van Prinsterer, *Prosop. Plat.* p. 193, 195. Ast. ad *Platon. Phaedr.* p. 227. D. *De Rep.* III. p. 406. A. B.

nobis perierunt, unius tamen et gravissimi auctoris, Platonis, duo nobis supersunt magni momenti testimonia, quorum alterum in *Protagora* (1), alterum in *Phaedro* (2) exstat. Horum e priore loco patet, Hippocratem Socratis temporibus medicum in insula Co fuisse, ex Asclepiadarum familia, eundemque mercede doctrinam suam aliis tradidisse; tantam autem ejus fuisse gloriam, ut, sicut Phidias et Polycletus inter statuarios, Protagoras inter sophistas, ita ipse inter medicos principatum teneret ejusque nomen per Graeciam celebratum esset. Ex altero quem attulimus Platonis loco patet, Hippocratis scripta maximae fuisse auctoritatis, ut Plato ex iis sententias mutuari non vereretur (3). Haec testimonia si conferantur cum indiciis biographorum, qui multis saeculis post eum vixerunt, et partim ex antiquioribus fontibus, partim e traditionibus hauserunt, quales sunt Soranus, Suidas et Tzetzes, inde satis tuto statuere nobis licet, Hippocratem circa annum I Ol. LXXX, a. Ch. 460, e patre Heraclide natum esse. Hippocratis quam nobis servavit genealogiam Ttetzes, qua genus illius a Podalirio, belli Trojani chirurgo, atque hinc ab Aesculapio et Hercule deducitur, fictam esse quis dubitet? Filios autem habuisse videtur Thessalum et Draconem et generum Po-

(1) 311. B.

(2) 270. C.

(3) Cf. Groen van Prinsterer. *Prosop. Plat.* p. 193.

lybum [1], quibus multi eorum, qui Hippocratis nomine proditi sunt libri, tribuendi videntur. Larissae, Thessaliae urbe, mortuus esse fertur, natu admodum grandis; alii eum anno aetatis octogesimo quinto vel nonagesimo, alii centenario majorem obiisse narrant. Inter magistros memorantur pater Heraclides, Herodicus Selymbrianus [2], Democritus Abderites et Gorgias Leontinus, quibus a nonnullis minus recte accensetur Heraclitus Ephesius propter multorum placitorum, quae in nonnullis Hippocraticis libris occurrunt, cum Heracliti placitis convenientiam; at isti Hippocraticos libros spurios a germanis non distinxerunt.

§ 2. *De doctrina Hippocratica.*

Jam ad eam disputationem aggredimur, quae, quamquam ob magnam librorum Hippocraticorum copiam facillima videatur, longe tamen difficillima est habenda. Ambiguum enim, quamnam germanam judicemus Hippocratis doctrinam, quum in illa librorum sylva plures sententiae et rationes plane a se invicem diversae nobis occurrant. De hoc igitur breviter monendum. Sex diversas do-

---

(1) Soran. *Hippoc. genus et vita.*

(2) *Herodicus* vero ille in *Hippocr. Epid.* VI. 3. (Galen. Comm. T. V. p. 488 ed. Chart.). pulcre carpitur: ὡς τοὺς πυρεταίνοντες ἔκτεινε δρόμοισι etc.

ctrinae rationes in Hippocraticis scriptis propositas distinguit H. F. Link (1). Earum prima continetur his libris,

Epidemiorum I et III.

De Aëre, Aquis et Locis.

Prognostici.

Prorrheticôn.

Coacarum Praenotionum.

Aphorismorum.

De Acutorum Diaeta.

In his auctor *bilem* (χολὴν) et *pituitam* (φλέγμα) omnium in corpore fluidorum facit elementa, quae si juste inter se mixta sint, sanitatem efficiant, sin unum praevaleat, morbi nascantur, acuti, si in bile, chronici, si in pituita vitium haereat. Haec doctrina testibus Aristotele et aliis (2) jam vetustissima est.

Altera ratio exponitur in libris.

De Natura Hominis.

De Generatione.

De Natura Pueri.

De Salubri Diaeta.

De Victus Ratione, excepto *L. I.*

---

(1) H. F. Link, *Ueber die Theoriën in den Hippokratischen schriften.* Abhand. d. K. Akad. d. Wiss. in Berlin 1814—1815. p. 231—240.

(2) Vid. Arist. *Phys.* II. 3. Thucyd. II. 49. ἀποκαθάρσεις χολῆς πᾶσαι ὅσαι ὑπὸ ἰατρῶν ὠνομασμέναι εἰσίν. Plat. *Timaeus* p. 83. B.

De Alimento.

De Affectionibus Internis.

De Morbis Mulierum.

De Natura Mulieris.

De Morbo Sacro.

De Virginum Morbis.

De Visu.

De Ulceribus.

De Haemorrhoïdibus.

De Fistulis.

In his quatuor humores, *sanguis*, *pituita*, *bilis nigra* et *bilis flava*, et quatuor qualitates primariae, *calidum*, *frigidum*, *siccum* et *humidum*, tanquam corporis elementa habentur.

Secundum tertiam doctrinam, quam liber *de Antiqua Medicina* complectitur, morbi oriuntur ex intemperata mixtione *amari*, *dulcis*, *acris*, *acerbi*, cet.

Ad quartam doctrinam, quam ab Heraclito profectam esse statuit Link (1), quandoquidem in ea *ignis* omnium rerum, item corporum, est principium, referendi sunt

De Victus Ratione L. I., et

L. de Carnibus, tum reliquorum librorum nonnulla loca (2).

---

(1) Link. l. l. p. 238.

(2) V. c. *Aph.* I. 14. Τὰ αὐξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμὸν, πλείστης οὖν δέεται τροφῆς· εἰ δὲ μὴ, τὸ

Quinta doctrina, quae est de *flatu* sive *spiritu* (περὶ πνεύματος), continetur libris

De Flatibus et

De Natura Ossium.

Haec omne morborum vitium ponit in spiritu, qui ructus ac flatus gignit, si in corpore major quam par est ejus quantitas includitur, et, quia corporis partes sanguine abundantes refrigerat, simul horroris febrilis caussa est habenda. Hiatus porro, febrium prodromi, explicantur e spiritu accumulato, per oris aperturam exeunte. Quodsi vero spiritus in corporis πόρους penetret et ibi in aquam condensetur, sudores oriuntur. Ex hac πνεύματος doctrina omnium morborum caussa eadem est, locus tantum differt: τῶν δὲ δὴ νούσων ἁπασέων ὁ μὲν τρόπος ὁ αὐτὸς, ὁ δὲ τόπος διαφέρει. — φαίνονται οὖν αἱ φῦσαι (πνεύματα) δὴ πάντων τουτέων (νουσημάτων) πολυτροπώτεραι αἰτίαι οὖσαι ([1]).

Sexta tandem, quae de *fluctibus* (ῥόοις) est, doctrina morbos ab una corporis parte ad reliquas profluentes facit, a cerebro initium facientes ([2]).

σῶμα ἀναλίσκεται· γέρουσι δὲ ὀλίγον τὸ θερμὸν· διὰ τοῦτο ἄρα ὀλίγων ὑπεκκαυμάτων δέονται· ὑπὸ πολλῶν γὰρ ἀποσβέννυται διὰ τοῦτο καὶ οἱ πυρετοὶ τοῖσι γέρουσιν οὐχ ὁμοίως ὀξέες· ψυχρὸν γὰρ τὸ σῶμα. Ex quo loco simul apparet, quomodo ad illam doctrinam pervenerint antiqui et quid igne intellexerint.

([1]) *De Flat.* c. 2. Ed. Mackii. I. p. 341.

([2]) Doctrinas de *Flatibus* et *Fluctibus* spectat Plato,

Exponitur haec in libris
De Locis in Homine et
De Glandulis.

Antiqua sane illa est et simplicissima, quae adhuc nostris temporibus apud vulgus et artis imperitos valet.

Harum doctrinarum quaecumque vere Hippocratica sit, de omnibus valet esse valde imperfectas et infantiam physiologiae referre, quod praesertim ab exigua anatomiae peritia veterum et Hippocratis deducendum est: physiologia enim sine subtiliore anatomiae scientia existere nequit; unde factum est ut magis excelluerit Hippocrates in iis medicinae partibus, quae minori anatomiae cognitione indigent, quam quae diligentiore humani corporis fabricae notione nituntur. Sex autem illarum doctrinarum quas memoravimus plerique tam antiqui (1) quam recentiores secundam Hippocrati tribuere, qua sententia et nos lubenter acquiescimus, quum in plerisque libris Hippocraticis, tam germanis quam spuriis, ejus vestigia clarius

---

Rep. III. c. 14, 405. D. τὸ δὲ ἰατρικῆς, ἦν δ᾽ ἐγώ, δεῖσθαι ὅ τι μὴ τραυμάτων ἕνεκα ἤ τινων ἐπετείων νοσημάτων ἐπιπεσόντων, ἀλλὰ δι᾽ ἀργίαν τε καὶ δίαιταν, οἵαν διήλθομεν, ῥευμάτων τε καὶ π ν ε υ μ ά τ ω ν ὥσπερ λίμνας ἐμπιπλαμένους φύσας τε καὶ κ α τ ά ῤ ῥ ο υ ς νοσήμασιν ὀνόματα τίθεσθαι ἀναγκάζειν τοὺς κομψοὺς Ἀσκληπιάδας, οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ;

(1) Galen. *Comm.* I. *in libr. de Nat. Hom.* p. 11. *De Elem. sec. Hipp.* L. I. p. 44. et *de Plac. Hipp. et Plat.* L. VIII.

vel obscurius cernantur. Inventorem hujus doctrinae Hippocratem facit Galenus [1], dicens: πρῶτος γὰρ οὗτος ἁπάντων ὧν ἴσμεν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἀποδεικνύειν ἐπεχείρησε, τέτταρας εἶναι τὰς πάσας δραστικὰς εἰς ἀλλήλας ποιότητας, ὑφ᾽ ὧν γίνεται τε καὶ φθείρεται πάνθ᾽ ὅσα γένεσιν τε καὶ φθορὰν ἐπιδέχεται. Quamquam vero ei assentimur Hippocratem primum fuisse qui quatuor illas ποιότητας conjunctas statueret, animadvertendum tamen, jam ante illum multos, ut supra vidimus, Alcmaeonem, Anaximenem, Parmenidem, Anaxagoram, Empedoclem, Diogenem Apolloniatem, varias qualitates adscivisse. Non adstipulamur igitur Linkio [2] statuenti, omnia Hippocratica scripta in quibus haec doctrina exponatur, Aristotelis aetate posteriora esse censenda.

Caeterum de illa qualitatum doctrina luculenter existimat eruditissimus Hippocratis interpres, E. Littré [3], cujus verba quamvis longiora hic describere juvat: „Les qualités, les noms qu'on leur a donnés, les rôles qu'on leur a attribués, auront paru peut-être obscurs au lecteur, qui n'y aura vu que des idées vagues, sans aucun fondement réel dans l'observation. Les théories tombées en désuétude, si on les prend ainsi du côté de leur erreur, n'ont aucun intérêt; mais, si on

---

[1] Galen. *De Natur. Facult.* L. I. p. 87.

[2] Link. l. l. p. 238.

[3] E. Littré. In Introd. ad libr. cui titulus. *Oeuvres complètes d'Hippocrate*, p. 69. Ed. Bruxell. 1841.

les prend du côté de leur vérité, elles méritent de l'attention, et elles donnent de l'instruction; car elles montrent comment, à une certaine époque, l'esprit humain a essayé de résoudre l'éternel problème qui lui est proposé. Les qualités, au moins en physiologie, sont une des solutions de la constitution du corps vivant. Les anciens virent, comme les modernes, que le corps est composé d'éléments médiats et immédiats. Les éléments médiats furent le feu, l'air, l'eau et la terre, comme ils sont, de notre temps, l'oxigène, l'hydrogène, le carbone, et les autres substances indécomposées que la chimie a découvertes. Les éléments immédiats furent le sang, le phlegme, la bile noir, la bile jaune, ou le chaud, le froid, le sec et l'humide, ou l'amer, le doux, le salé, etc., suivant que l'on considérait plus particulièrement les éléments immédiats dans leurs rapports avec les quatre éléments ou dans leurs qualités diverses. De telle sorte que la conception des humeurs radicales ou des qualités est une idée véritable qui suppose le corps constitué des mêmes éléments que le reste des choses, et une hypothèse qui cherche à expliquer pourquoi ces éléments primitifs ne s'y montrent pas en nature."

Haec autem ratio, ut videbimus, optime exposita est in libro de *Natura Hominis*, quem tractandum nobis proposuimus; inde vero argumentum capere nolumus, Hippocratem ipsum hujus libri esse auctorem; qua de re quid statuendum sit,

in sectione sequenti exponere conabimur; hoc loco sufficiat libri argumentum paucis absolvere.

Initio libri scriptor refutat philosophorum et medicorum sententiam, omnia ex uno orta esse; fieri enim non posse, ut corpora, praesertim hominum, a solo igne vel aqua vel terra, neque magis solo e sanguine vel pituita vel bile atra vel flavâ originem duxerint, quoniam, si ita res se haberet, non doleret corpus, quippe non foret aliquid unde doleret; si vero doleret, nihil foret unde sanaretur. Porro si unum statuatur, generationem fieri non posse: generationem enim esse mixtionem duorum elementorum: itaqne corpora constare probat ex igne, aqua, aëre et terra; corpus autem humanum e sanguine, pituita, bile atra et bile flava, quorum quatuor generum justa temperies sanitatem, turbata vero morbos pariat. Horum humorum in singulis singuli quavis anni tempestate praevalent, vere sanguis, aestate bilis flava, autumno bilis atra, hyeme pituita; eodem modo atque in anno nunc ver maxime viget, nunc aestas, modo autumnus, modo hyems. Itaque quivis quoque morbi tempestate ipsis congrua augescunt; quicunque vero morbus suam tempestatem transgressus fuerit, eum annuum fore tenendum est. Differre autem quatuor humores qualitatibus primis: sanguinem enim esse calidum et humidum, pituitam humidam et fri-

gidam, nigram bilem frigidam et siccam, flavam denique calidam et siccam; atque harum qualitatum differentiam inde probari, quod opposita anni tempora morbos sanent. Medicum ergo oportere sic morbis medicari, prout unumquodque illorum elementorum in corpore praevaleat, juxta tempus, quod ipsi natura maxime conveniens sit.

SECTIO SECUNDA.

DE SCRIPTIS HIPPOCRATICIS ET LIBRO DE NATURA HOMINIS.

Ingentem librorum, qui Hippocratis nomine circumferuntur, seriem inspicientibus jam statim dubitatio oritur, num ista omnia uni auctori tribui possint: quae dubitatio magnopere increscit, si reputemus tantam esse et rerum quae ibi tractantur diversitatem et tam variam scribendi rationem, ut vix ac ne vix quidem credibile sit ab uno auctore omnia haec profecta esse. Horum autem quaenam Hippocrati, quae aliis auctoribus tribuenda sint, dijudicare admodum difficile est, tum ob testimoniorum penuriam, tum propter ipsorum librorum variam naturam et conditionem: nam alii eorum elaborata continent argumenta, alii breves tantum complectuntur animadversiones, diversi saepe argumenti, in unum librum collectis, quod jam antiquissimos e schola Alexandrina Hippocraticorum librorum interpretes, Erasistratum et Herophilum, non fugit. Quid igitur nobis agendum, quibus scripta illa minus etiam integra supersunt quam illis, qui quinquaginta et centum modo

annis post Hippocratem vixerunt. Praeterea multa alia sunt quae dubitationem nostram augent. Citantur interdum ab Hippocratis aequalibus fragmenta quae in Hippocraticornm operum collectione exstant, a veteribus vero alii cuidam tribuuntur auctori, cujusmodi est descriptio venarum, quae in omnibus editionibus libro de Natura Hominis juncta Hippocrati attribui solet, ab Aristotele ([1]) vero Polybo, Hippocrati aetate proximo, tribuitur; in his ergo Aristoteli major fides habenda quam Erotiano aliisve, qui fragmentum istud Hippocrati tribuerunt. Praeterea non raro in aliis libris probantur quae in aliis refutantur, velut quae in libro de *Affectionibus internis* de renum morbis dicuntur. Hujus libri auctor vulgus medicorum inscitiae culpat, quod arenam videntes per urinam evacuatam, credant vesicam calculo laborare, quum tamen in eo casu non vesica, sed ren hoc vitio laboret; at in *Aphor.* IV. 79, de eodem morbo contraria fertur sententia: quibus enim in urina partes arenosae subsidant, his vesicam calculo laborare, hujus aphorismi auctor statuit. Ambas ergo has contrarias sententias, quales in Hippocratica collectione multae inveniuntur, eidem auctori tribui vix posse, quisque facile agnoscat. Sunt vero etiam inter libros illos nonnulli, qui, *quamvis non referant Hippocratici sermonis colorem*, tamen *Hippocraticam referunt sententiam*

([1]) Arist. *Hist. Anim.* III. 4, ubi haec venarum descriptio ad verbum expressa legitur.

et doctrinam: de quibus suspicari licet, eos *ex Hippocratis dictis vel commentariis*, qualia *hypomnemata* dicuntur, *natos*, *post illius mortem a discipulis*, Polybo, Diocle, Praxagora aliisve, *in libri formam esse redactos*. Ex his omnibus illud etiam satis apparet, ordinem, quo Hippocratica ad nos pervenerunt scripta, posterioris, Alexandrinae nimirum scholae, esse aetatis et parvi ac nullius fere pretii nobis esse habendum.

In tanta rerum obscuritate una tantum nobis patet via, quam in libri alicujus Hippocratici auctoritate et fide examinanda sequi possimus, ut eorum librorum, qui omnium ab antiquissimis inde temporibus interpretum consensu Hippocrati tributi sunt, notas diligenter colligemus et inde formam quandam velut τύπον effingamus, ad quam librum, de quo dubitetur, exigamus. Hanc viam ut in libro de Natura Hominis judicando sequamur, germanorum Hippocratis librorum notas paucis adumbrabimus. Quum vero, ut recte animadvertit Chr. Petersen [1], „duplex sit genus argumentorum quibus utitur crisis, unum *externorum*, quae ostendunt quid lucis his libris dijudicandis impertiantur *reliqua antiquitatis monumenta*, alterum *internorum*, quae ex *ipsorum librorum conditione et discrimine* petuntur," singulae hae partes seorsim nobis tangendae erunt: primum igitur indagandum, quid lucis reliqua an-

[1] Chr. Petersen. *Hippocratis nomine quae circumferuntur scripta ad temporum rationes disposita*. P. I, p. 3. Hamb. 1839.

tiquitatis monumenta sive aequalium sive paulo recentiorum libro de Natura Hominis afferant, quorum quamvis exiguus sit numerus, duo tamen exstant quae ad dignoscendam Hippocraticam doctrinam maximi sunt momenti: in Platonis enim et Aristotelis operibus hujus doctrina passim spectatur, quamquam in priore tantum ipsum Hippocratis nomen additur ([1]). Universe autem animadvertendum, magnam cerni veluti cognationem inter Hippocraticam atque Socraticam et Platonicam methodum, quam eleganter adumbrat Cl. Pruys van der Hoeven ([2]): „Idem, inquit, in utroque veri cujusque et simplicis sensus, utilitatis studium, sapientiae amor. Eundem ad finem, id est, τὴν ἐπιστήμην τοῦ βελτίστου, utriusque tendebat disciplina, eadem observationis inductionisque via. Invisa utrique inanis Sophistarum jactantia, simile systematis odium; utque Socratica ratio *quaerendo* sapientiam hominemque *explorando* procedebat, ita *observando* et naturam humanam *investigando*

([1]) De pretio quod habeant Platonis dialogorum nonnulli ad dijudicandam Hippocraticam doctrinam vidd. Dr. F. S. Meixner, *Neue Prüfung der Echtheit und Reihenfolge sämmtlicher Schriften Hippokrates des Grossen.* I. 2. enthaltend: die ausführliche Darstellung und Auslegung des Platonischen Bruchstückes über den Hippokrates, als *einzig sichere, geschichtlich gewisse Grundlage* zur Herstellung der Echtheit und Reihenfolge sämmtlicher Schriften desselben, a. 1837. tum et Lichtenstädt: *Platons Lehren auf dem Gebiete der Naturforschung und der Heilkunde.*

([2]) Cl. Pruys v. d. Hoeven. Praef. *Chrestom. Hippocr.* p. 4. Hag. Com. 1824.

Hippocratica, cujus quippe auctor non systema quoddam condere moliebatur, ac si inventa jam esset medicina, verum observare malebat, tanquam spe ductus fore ut medendi scientiam reperiret sibique compararet. Quare Socratis philosophia, id quod ipsa vox declarat, *sapientiae amor* vocanda est, Hippocratis vero medicina *observandi studium*."

Jam inter Platonis dialogos unus est, in quo nominatim doctrinam Hippocraticam tangit; in Phaedro haec leguntur: ΣΩ. Ψυχῆς οὖν φύσιν ἀξίως λόγου κατανοῆσαι οἴει δυνατὸν εἶναι ἄνευ τῆς τοῦ ὅλου φύσεως; ΦΑΙ. Εἰ μὲν Ἱπποκράτει γε τῷ τῶν Ἀσκληπιαδῶν δεῖ τι πείθεσθαι, οὐδὲ περὶ σώματος ἄνευ τῆς μεθόδου ταύτης. Σ. Καλῶς γάρ, ὦ ἑταῖρε, λέγει. χρὴ μέντοι πρὸς τῷ Ἱπποκράτει τὸν λόγον ἐξετάζοντα σκοπεῖν, εἰ συμφωνεῖ. Φ. Φημί. Σ. Τὸ τοίνυν περὶ φύσεως σκόπει, τί ποτε λέγει Ἱπποκράτης τε καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος; ἆρ᾽ οὐχ ὧδε δεῖ διανοεῖσθαι περὶ ὁτουοῦν φύσεως; πρῶτον μέν, ἁπλοῦν ἢ πολυειδές ἐστιν οὗ πέρι βουλησόμεθα εἶναι αὐτοὶ τεχνικοὶ καὶ ἄλλον δυνατοὶ ποιεῖν, ἔπειτα δέ, ἐὰν μὲν ἁπλοῦν ᾖ, σκοπεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τίνα πρὸς τί πέφυκεν εἰς τὸ δρᾶν ἔχον ἢ τίνα εἰς τὸ παθεῖν ὑπὸ του; ἐὰν δὲ πλείω εἴδη ἔχῃ, ταῦτα ἀριθμησάμενος, ὅπερ ἐφ᾽ ἑνός, τοῦτ᾽ ἰδεῖν ἐφ᾽ ἑκάστου, τῷ τί ποιεῖν αὐτὸ πέφυκεν ἢ τῷ τί παθεῖν ὑπὸ του (1); In hoc Phaedri

(1) Plato. *Phaedr.* p. 270. C. D.

loco multi antiquiorum Hippocratis interpretum (1) perperam argumentum sibi reperire visi sunt ad librum de Natura Hominis illi vindicandum, in nullo quippe alio libro Hippocratem hanc methodum secutum esse rati, nisi in illo de Natura Hominis; nec melius recentiorum nonnulli (2) viderunt, putantes librum, quem spectet Plato, jam ante Galeni tempora periisse. Hujus dissensionis caussa inde repetenda videtur, quod interpretes fontes non bene inter se comparaverint, et Phaedri locum, quem non satis intellexissent, parum attenderint: unde etiam explicandum est, cur plerique Hippocraticae doctrinae indagatores eam pathologia tantum contineri statuerint, physiologicam vero partem in ea inveniri negarunt (3). Itaque in quaestione, quatenus Hippocrati tribuenda sit physiologica doctrina quae in libro de Natura Hominis exposita est, Phaedri ille locus magni est momenti, quocirca ex hoc Platonis quasi quodam augusto fonte, ut cum Cicerone loquar, nostra omnis hac de re manabit oratio.

---

(1) Imprimis Galenus: *Prooem. ad Comm. I. in libr. Hipp. de Nat. Hom.* Ed. Chart. III. p. 94, ubi omnes medicos, praeter paucos quosdam, persuasum sibi habere ait, Hippocrati tribuendum esse librum de Nat. Hom., quem nec Plato ipse ignoraret, probante Phaedri loco, ubi memorari sententiam Hippocratis, quae in nullo alio nisi de Nat. Hom. libro inveniatur.

(2) Imprimis Kurt Sprengel, *Versuch einer pragm. Gesch. d. Arzn.* I. p. 384. Ed. 2. a. 1800.

(3) Cf. Fr. S. Meixner: l. l. I. 1. praef. p. X.

Plato igitur Socratem inducit e Phaedro quaerentem, num *animi natura* sine *natura universi* recte cognosci possit? cui Phaedrus respondet, ex Hippocratis sententia ne *corporis* quidem *naturam* recte intelligi posse sine hac methodo. Jam Hippocraticos adeuntibus libros in multis patet auctorem hanc rationem sequi, quum in aliis ne vestigia quidem ejus inveniantur. Ex illis talem nobis informare Hippocratem possumus, qui, „ quam animo sibi informasset naturae humanae historiam, ita persecutus sit, ut non tantum quid a morbo distaret sanitas, observando, comparando atque analogiae ratione adhibenda indagaverit; verum etiam, quae esset hominis valetudo sive secunda sive adversa, qua aetate, quo sexu, qua corporis temperie, quo vitae genere, quo loco, quo anni tempore, quaesiverit, omnesque et sanitatis et morborum investigaverit diversitates. Quippe alia est puerorum, alia senum sanitas; alia virorum, alia feminarum; alii sunt pueritiae morbi, alii senectutis; alii hyemales, alii aestivi; alii Europaeorum, Asiaticorum alii. Quae cunctis communia, quae singulis propria, notavit; cum aetatibus anni tempora comparavit, cum anni temporibus regiones, cum hominibus singulis gentes universas, cum civitatibus denique ipsas orbis terrarum oras; sicque universales indicavit leges, quas rebus cunctis natura dixerit. Hac itaque tam praeclara methodo *Physiologia* quaedam atque *Pathologia* exstitit *comparata*, quae vera et *Physiologia* et *Patho-*

logia dici potest ([1])." En habes Hippocraticae methodi justam imaginem, quam e magnae Hippocraticorum librorum sylvae parco numero expressit severissimus Hippocratis interpres; unde illud simul apparet, quamvis severo judicio scripta illius germana a spuriis distinguantur, Hippocrati tamen denegari non posse veram illam doctrinam physiologicam, hoc est *comparatam* sive *universalem*, quae τῆς τοῦ ὅλου φύσεως cognitionem requirit; quod vero parum exactae atque rudes essent istae notiones, hujus rei caussa e Senecae verbis, quae in dissertationis fronte collocavimus, deducenda est.

Sed redeamus ad Phaedri locum, ut primum indagemus, num Plato Hippocratis librum eo loco spectet an illius tantum sententiam memoret. Socratis verba apud Platonem: καλῶς γάρ, ὦ ἑταῖρε, λέγει, plurimos fefellerunt, quum illud λέγειν perperam de scripto tantum intelligi posse crederent, quum aeque de dicto vel sermone usurpari possit: *recte dicit*, *pulcre monet*. Similiter in dialogi exordio, ubi Phaedrus Acumeni medici praeceptum memorat, ambulationes in viis apertis salubriores esse quam in locis tectis, iisdem verbis Socrates respondet: καλῶς γάρ, ὦ ἑταῖρε, λέγει ([2]), *recte monet*, *amice*. Itaque nostro etiam loco non significari videtur liber Hippocratis, sed sen-

---

([1]) Cl. Pruys v. d. Hoeven, l. l. p. 14.
([2]) Plat. *Phaedr.* p. 227. B.

tentia tantum vel placitum, nulla ratione habita libri in quo exposita sit, cui assentitur Socrates; quocirca nulla ratione inde effici potest, Platoni haec scribenti librum de Natura Hominis ob oculos fuisse.

Videamus porro, num quod ad doctrinam attinet Phaedri locus libro de Natura Hominis aliquid lucis afferat, hoc est, num hujus libri scriptor eandem, quam Hippocrati Plato tribuit, methodum sit secutus et ad indagationem τῆς τοῦ σώματος φύσεως simul τῆς τοῦ ὅλου φύσεως cognitionem adhibuerit.

Quodnam sit libri argumentum jam superius exposuimus; hic igitur ea tantum loca notasse sufficiat, quae ad τὴν τοῦ ὅλου φύσιν pertinent. Jam statim initio libri auctor philosophorum et medicorum de universi et de corporis natura sententias refutat, et ostensurum se pollicetur ea, quibus hominis natura constet, semper eadem esse. Generationem porro et interitum animalium cum universae naturae rerum generatione et interitu, remediorum in corpus aegrum actionem comparat cum ratione qua plantae alimentum e terra hauriunt. Tandem universae naturae vinculum his verbis expressit: *οὐ γὰρ ἂν μείνειε τουτέων οὐδὲν οὐδένα χρόνον ἄνευ πάντων τῶν ἐνεόντων ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ἀλλ' εἰ ἕν τι ἐκλίποι, πάντ' ἂν ἀφανισθείη* (1). Jam haec satis indi-

(1) Vid. Lib. *de Natura Hominis*, sub finem.

cant, libri nostri auctorem in corporis humani indagatione eam methodum secutum esse quam in Phaedro Hippocrati tribuit Plato. Itaque etsi ipsum quidem librum de Natura Hominis Plato non memoraverit, methodum tamen, quam ille Hippocrati tribuit, tum in aliis Hippocraticis libris ([1]) tum in hoc de Natura Hominis exstare, jure statui posse arbitramur.

Jam ad alteram probationis partem, quae e librorum Hippocraticorum *conditione* et *discrimine*

([1]) Praeclare invenitur in libro de *Veter. Medic.* C. XI. S. I. p. 31. Ed. St. Mackii a. 1743, ubi haec leguntur: Λέγουσι δέ τινες καὶ ἰητροὶ καὶ σοφισταὶ, ὡς οὐκ ἔστι δυνατὸν ἰητρικὴν εἰδέναι, ὅςις μὴ οἶδεν ὅ τί ἐστιν ἄνθρωπος καὶ ὅπως ἐγένετο πρῶτον καὶ ὅπως συνεπάγη. Ἐγὼ δὲ, τουτέων μὲν ὅσα τινὶ εἴρηται σοφιστῇ ἢ ἰητρῷ ἢ γέγραπται περὶ φύσιος, ἧσσον νομίζω τῇ ἰητρικῇ τέχνῃ προσήκειν ἢ τῇ γραφικῇ. Νομίζω δὲ, ὅτι περὶ φύσιος γνῶναί τι σαφὲς οὐδαμόθεν ἄλλοθεν ἔσται ἢ ἐξ ἰητρικῆς. Τοῦτο δὲ οἷον τε καταμαθεῖν, ὅταν αὐτήν τις τὴν ἰητρικὴν ὀρθῶς πᾶσαν περιλάβῃ. Μέχρι δὲ τουτέου πολλούς μοι δοκέει ἰδεῖν, λέγω δὲ τὴν ἱστορίην ταύτην εἰδέναι ἄνθρωπος τί ἐστι καὶ δι' οἵας αἰτίας γίνεται καὶ τἄλλα ἀκριβέως, ἐπεί τοι γέ μοι δοκέει ἀναγκαῖον εἶναι παντὶ ἰητρῷ περὶ φύσιος εἰδέναι, καὶ πάνυ σπουδάσαι ὡς εἴσεται, εἴπέρ τι μέλλει τῶν δεόντων ποιήσειν, ὅ τί ἐστιν ἄνθρωπος, πρὸς τὰ ἐσθιόμενα καὶ πινόμενα, καὶ ὅ τι ἀφ' ἑκάστου ἑκάστῳ συμβήσεται. Quo loco in indagatione corporis humani ab universi indagatione incipiendum esse praecipit hujus libri auctor. Ex Phaedri loco memorato cum hoc *Veteris Medicinae* loco collato, hunc librum germanum Hippocraticum esse collegit erud. E. Littré l.l. p. 110.

petitur, transeamus. Hujus duplex est argumentum: spectat enim tum *dictionem*, tum *doctrinam:* primum ergo de Hippocratica *dictione* videndum, cujus notas accurate exposuit Grunerus ([1]): „Notae atque χαρακτῆρες, inquit, quibus veri Hippocratici libri a falsis internosci facile possunt, sunt *brevitas orationis*, *argumentorum dignitas* atque *conspiratio*, *ratiociniorum* denique *paucitas*, unde in describendis morborum signis ac eventibus adeo est admirabilis, ut, si integra ejus monumenta legeris, naturam ipsam, omni deposito velamento, tibi coram intueri videaris." Etsi vero perbrevis est Hippocratis oratio, *intellectu* tamen est *facilis*, ejusque brevitas, ut recte animadvertit Galenus, tempori et loco est accommodata. Ab Erotiano ([2]) ὁμηρικὸς τὴν φράσιν nuncupatur, quia verborum proprietate et constructionis simplicitate atque perspicuitate ad epici poetae exemplum accedit. Caeterum etsi genere Doriensis, Jonica tamen dialecto usus est, non Democriti gratia, ut narrat Aelianus ([3]), sed quia haec tam historicorum quam philosophorum consuetudine ad pedestrem scriptionem magis exculta eorumque exemplo celebrata erat.

Hae sunt praecipuae notae, quibus germanorum Hippocratis librorum oratio a spuriis distin-

---

([1]) Gruner, *Censura librorum Hipp., qua veri a falsis, integri a suppositis segregantur.*

([2]) Erotian. *Collect. dict. Hipp. Prooem.* in Hipp. et Galen. oper. ed. Chart. I. p. 31.

([3]) Aelianus. *Var. Hist.* IV.

guatur; ad quas si jam libri de Natura Hominis orationem referamus, fateri debemus eam non esse Hippocraticam, ut plerique hujus libri interpretes jam animadverterunt.

Restat ut de *doctrina* videamus, num ea quae in libro nostro proponitur cum germanorum librorum doctrina conveniat. Quamvis multa a multis in varias partes sunt disputata, quaenam ex iis quae Hippocratis nomine feruntur scriptis germana, quae spuria habenda sint, plerique in eo consentiunt, in germanis illis scriptis tantum censeri posse *Coacas Praenotiones*, *Prognosticon*, *Epidemiorum I* et *III*, librum *de Aëre*, *Aquis* et *Locis*, librum *de Acutorum Diaeta*, et *Aphorismos*, tum Chirurgica quaedam scripta, denique, quod nuper demonstravit E. Littré, librum *de Veteri Medecina*. Jam in omnibus his, ut in priore hujus disputationis sectione diximus, occurrit doctrina tum fluidorum tum qualitatum: quum tamen omnes hi libri magis practicam quam theoreticam medicinae partem spectent, ratio ista non clare in iis exposita est: ergo *Hippocratica doctrina cum doctrina in nostro libro exposita concinit*. Quum tamen, ut modo animadvertimus, orationis color differat, inde jure colligi potest, librum hunc sententias quidem continere Hippocratis, nec tamen ab ipso Hippocrate scriptum esse, sed ab ejus filiis vel discipulis postea in lucem editum, praesertim quum scripturae genus hujusmodi sit, ut nequaquam absoluta scriptio

videatur, sed potius commentarius ex eo genere quod hypomnematicum dictum memoriae caussa literis mandari solebat ([1]).

Postremo monendum est, in plerisqne editionibus huic libro adsuta esse quaedam de morborum ortu, varietate, notis ac curatione, de venarum propagatione et sectione, de tabe, de signis ex urina et de febribus; quae serius addita esse jam animadvertit Galenus, nosque adeo, ut plane aliena ab argumento, a libro de Natura Hominis separavimus.

([1]) G. Manuel, in *libri περὶ φύσιος ἀνθρώπου, qui inter Hippocraticos exstat, censura*, (Jen. 1797), quam memorat D[r]. Ludw. Choulant, *Handb. d. Bücherk. f. d. Aelt. Med* 1841. p. 28, quae vero mihi non praesto fuit, statuit librum de Natura Hominis e diversorum auctorum fragmentis conflatum esse.

MONITUM.

Editiones quas ad librum περὶ φύσιος ἀνθρώπου explicandum contuli, sunt hae:

Ἅπαντα τὰ τοῦ Ἱπποκράτους, a Francisco Asulano ed. Venet. ap. Aldum. a. 1525, cum emendat. Mss. Joannis Priaei.

Hippocratis Coi, Medicorum omnium longe principis, opera quae apud nos exstant omnia, per Janum Cornarium, medicum physicum, Latina lingua conscripta. Paris. a. 1546.

Joannis Heurnii in Hippocratis Coi de Hominis natura libros duos commentarius. Ed. fil. Ottho Heurnius. Lugd. Bat. a. 1611.

Τοῦ μεγάλου Ἱπποκράτους, πάντων τῶν ἰατρῶν κορυφαίου, τὰ εὑρισκόμενα, ed. Anutius Foesius. Genev. a. 1657.

Hippocratis Coi et Claudii Galeni Pergameni opera. ed. Renatus Charterius. Paris. a. 1679.

Τὰ τοῦ Ἱπποκράτους ἅπαντα, cum variis lectionibus non modo hucusque vulgatis, verum ineditis potissimum, partim depromptis e Cornarii et Sambuci codd., in Caesar. Vindob. Biblioth. hactenus asservatis et ineditis, partim e aliis ejusdem bibliothecae Mss. libris, ac denique ex Mediceis Laurentianis Mss. codd. collectis, op. Stephani Mackii. Vienn. a. 1743.

ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

DE NATURA HOMINIS.

Περὶ φύσιος ἀνθρώπου.

Κεφάλαιον α΄.

1. Ὅστις μὲν εἴωθεν ἀκούειν λεγόντων ἀμφὶ τῆς φύσιος τῆς ἀνθρωπίνης προσωτέρω ἢ ὁκόσον αὐτέης ἐς ἰητρικὴν ἀφήκει, τουτέῳ μὲν οὐκ ἐπιτήδειος ὅδε ὁ λόγος ἀκούειν. οὔτε γὰρ τὸ πάμπαν ἠέρα λέγω

1. ἐς ἰητρικὴν ἀφήκει] Imper. Samb. habet ἰητρὸν. Ibidem in marg. Zwingerus ἐφίκει. Pleraque exemplaria

1. ἀκούειν λεγόντων] ἀκούειν *audire* cum *probandi* significatione, *auscultare*. Plat. *de Rep.* III. p. 407. A: Φωκυλίδου γὰρ οὐκ ἀκούεις πῶς φησι κ. τ. λ. Demosth. *pro Cor.* 227. ἀκοῦσαι μοῦ ἀπολογουμένου.

προσωτ. ἢ ὁκόσον αὐτέης] αὐτέης (scil. τῆς φύσιος ἀνθρωπίνης) minus congruum videtur sententiae: tota enim ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ad medicam disciplinam pertinet, non pars aliqua; sed hoc potius vult auctor: qui de humana natura disserunt ultra quam ὁ λόγος, *disputatio*, ad medicinam pertinet; quod vocabulum e praecedentibus tacite intelligatur. Si praegrederetur simpliciter ἀμφὶ τῆς φύσιος bene se haberet αὐτέης, tum tota sententia:

De Natura Hominis.

Caput I.

Hominis naturam non esse simplicem, sed compositam, demonstratur.

1. Quicunque de natura humana ultra quam ad medicinam pertinet disserentes audire consuevit, huic certe non accommodata est haec disputatio. Nam neque omnino aërem esse ho-

ἀφίκει, vitiose. Mallem ἐφήκει.

Οὔτε] Gal. de Elem. L. I. habet οὐδέ.

,, qui de natura disputant ultra quam haec ad medicinam pertinet." Humana enim natura pars est naturae universae: itaque alterutrum vel τῆς ἀνθρωπίνης vel αὐτέης delendum putem.

ἐς ἰητρικὴν ἀφήκει] ἀφήκει recepimus, non ἀφίκει, quia haec forma magis antiqua tantum apud poëtas occurrit. Vid. Matth. I. p. 392.

οὔτε γὰρ τὸ πάμπαν] Hunc locum Galen. *de Elem.* L. I. et *Comm.* ad h. l. fuse explicat. Οὐ τὸ πάμπαν h. e. *non prorsus*, ita ut *tota* hominis natura *non* ex *uno* elemento constet. Eadem dictio occurrit ap. Hom. Jl. N. vs. 348. et ap. Hippocr. *Aph.* II. 19. Verba ita mutavit Artemidorus Capito: οὔτε γὰρ τὸ πᾶν ἠέρα λέγω τὸν ἄνθρω-

ἄνθρωπον εἶναι, οὔτε πῦρ, οὔτε ὕδωρ, οὔτε γῆν, οὔτ' ἄλλο οὐδέν, ὅ τι μὴ φανερόν ἐστιν ἓν ἐὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ἀλλὰ τοῖσι βουλομένοισι ταῦτα λέγειν παρίημι.

2. Δοκέουσι δέ μοι οὐκ ὀρθῶς γιγνώσκειν οἱ τὰ τοιαῦτα λέγοντες· γνώμῃ μὲν γὰρ τῇ αὐτέῃ πάντες χρέονται, λέγουσι δὲ οὐ ταὐτά, ἀλλὰ τῆς μὲν γνώμης τὸν ἐπίλογον τὸν αὐτὸν ποιεῦνται· φασὶ γὰρ ἕν τι

ἠέρα λέγω κ. τ. λ.] Vulgo τὸν ἄνθρ. Cod. Med. ἠέρα ἄνθρωπον λέγω εἶναι. Articulus optime sane omitti potest, quandoquidem nomen generatim ponitur. Vid. Stallb. ad πον εἶναι, οὔτε πῦρ, οὔτε ὕδωρ. omisit γῆν, quia nullus veterum physicorum qui terram solum elementum esse dixerit usquam memoratur. Nec majori jure Sabinus locum interpolare conatus est, scribens: οὔτε γὰρ πάμπαν ἀέρα λέγω τὸν ἄνθρωπον, ὥσπερ Ἀναξιμένης, οὔτε ὕδωρ, ὡς Θαλῆς, οὔτε γῆν, ὡς ἔν τινι Ξενοφάνης. Prudenter addidit ἔν τινι, spectans versiculum: ἐκ γαίης γὰρ πάντα, καὶ εἰς γῆν πάντα τελευτᾷ. *Xenoph.* Fr. 8. ed. Karst. Xenophanem quidem terram non statuisse principium naturae supra ostendimus p. 35. Noster vero auctor quatuor elementa ideo memorasse videtur, quia, quum plures fuissent qui unum naturae principium aquam, aërem ignemve receperant, nihil obstabat quominus aliquis exsisteret qui de terra simile quid statueret.

ἓν ἐὸν] Sic legendum esse, non ἐνεόν, fuse explicat Galen. *de Elem.* L. I. et *Comm.* ad h. l. „Ostendetur enim in subsequentibus Hippocrate

minem contendo, neque ignem, neque aquam, neque terram, neque aliud quidquam quod non manifestum sit unum in homine esse: haec vero iis quibus placet dicere relinquo.

2. At vero qui talia dicunt videntur mihi non recte statuere; eadem enim sententia omnes utuntur, nec tamen eadem dicunt, sed eandem sententiae interpretationem adhibent; aiunt enim unum esse

Plat. *Rep.* X. p. 619. B.

ἓν ἐὸν] Pleraque exempl. habent ἐνεόν.

contradicere non iis, qui putant singula quatuor elementorum corpore contineri, sed iis qui unum duntaxat ex ipsis naturam hominis esse arbitrantur. Melius tamen: ἓν ἐνεὸν κ. τ. λ.

2. λέγουσι δὲ οὐ ταὐτά, ἀλλὰ — τὸν ἐπίλογον τὸν αὐτὸν ποιέονται] Haec verba adhibentur ad accuratius explicandum quatenus ut modo dixit eandem omnes habeant sententiam. γνώμῃ τῇ αὐτέῃ πάντες χρέονται, λέγουσι δὲ οὐ ταὐτά, h. e. ut mox dicit κατὰ τὰ ὀνόματα οὐχ ὁμολογέουσι, quatenus alius aquam, alius aërem, alius ignem statuit principium; at τὸν ἐπίλογον τὸν αὐτὸν ποιέονται, omnes idem de eo praedicant, quoniam omnes, qualecuuque elementum naturae statuant, sive aquam, sive aërem, sive ignem, praedicant illud τὸ ἕν τε καὶ τὸ πᾶν, unum universa continens, sive totius naturae principium. ἐπίλογος hic propria significatione ponitur, qua notat idem quod λόγος

εἶναι, ὅ τί ἐστι, καὶ τοῦτ' εἶναι τὸ ἕν τε καὶ τὸ πᾶν· κατὰ δὲ τὰ ὀνόματα οὐχ ὁμολογέουσι· λέγει δ' αὐτέων ὁ μέν τις φάσκων ἠέρα εἶναι τοῦτο τὸ ἕν τε καὶ τὸ πᾶν, ὁ δὲ πῦρ, ὁ δὲ ὕδωρ, ὁ δὲ γῆν· καὶ ἐπιλέγει ἕκαστος τῷ ἑωυτοῦ λόγῳ μαρτύριά τε καὶ τεκμήρια, ἅγε ἔστιν οὐδέν.

3. Ὅτι μὲν γὰρ τῇ αὐτέῃ γνώμῃ πάντες προσχρέονται, λέγουσι δ' οὐ τὰ αὐτά, δῆλον ὅτι οὐδὲ γι-

2. ὀνόματα οὐχ] Gal. ὀν. ἀλλήλοις οὐχ. ποιεῦνται scripsi pro ποιέονται, quae forma et infra p. 80 invenitur. λέγει δ' αὐτέων κ. τ. λ.] Gal. sic legit: λέγει δ' αὐτῶν ὁ μέν τις ἠέρα εἶναι τοῦτο τὸ ἕν τε καὶ τὸ πᾶν· ὅδε ὕδωρ, ὅδε γῆν, ὅδε πῦρ. φάσκων etiam superfluum censet Cod. Med. Recepi e Galeno ἠέρα εἶναι τοῦτο τὸ ἕν pro ἠέρα τοῦτο

ἐπιτιθείς, oratio sive verbum appositum, quod nempe ad explicandum vel declarandum additum est; unde deinde altera significatio, qua *conclusionem* notat, fluxit. cf. infra § 4. ἀνάγκη, inquit Arist. *Rhet.* II. 21. τέτταρα εἶναι γνώμης εἴδη· ἢ γὰρ μετ' ἐπιλόγου ἔσται, ἢ ἄνευ ἐπιλόγου. Ἀποδείξεως μὲν οὖν δεόμεναί εἰσιν, ὅσαι παράδοξόν τι λέγουσιν, ἢ ἀμφισβητούμενον, ὅσαι δὲ μηδὲν παράδοξον, ἄνευ ἐπιλόγου. Simili sensu verbum ἐπιλέγειν mox usurpatur. Itaque τὸν ἐπίλογον ποιεῦνται idem est quod ἐπιλέγουσιν, uti τὴν μάθησιν ποιεῖσθαι i. q. μανθάνειν ap. Thuc. I. 68.

τὸ ἕν τε καὶ τὸ πᾶν] Significat principia naturae omnia in se continens. Cf.

quodcunque sit, idque esse unum ac universum; in vocabulis vero non consentiunt; eorum enim alius hoc unum ac totum aërem vocat, alius ignem, alius aquam, alius terram; et unusquisque suae sententiae testimonia atque argumenta adjungit quae nullius sunt momenti.

3. Quod enim omnes eadem utuntur sententia, non vero eadem dicunt, ex eo manifestum est eos

εἶναι, ut pleraque Exempl.

3. προσχρέονται] Cod. Flor. χρέονται, omissa praep., quod praeferrem, sicut et paullo ante in eadem sententia χρέονται ponitur. Idem pro οὐδὲ γιγνώσκουσιν legit οὐ. Pro αὐτά, quod pleraque habent Exempl., Imp. Samb. habet τὰ αὐτά.

Plat. *Soph.* p. 242. E. ἓν εἶναί φασι τὸ πᾶν. Λέγει φάσκων, est pleonasmus, ut ap. Herod. V. 50. λέγει φάς.

μαρτύριά τε καὶ τεκμήρια] Qualia sint testimonia illa et argumenta, quibus sua quisque principia probare et firmare studebat, supra attigimus. Vidimus enim philosophorum singulos placitorum explicuisse rationem. ἄγε ἐστιν οὐδέν, h. e. quae nullius pretii sunt. Plat. *Riv.* p. 134. C. οὐδὲν γάρ ἐστι. *Rep.* I. p. 341. C. οὐδὲν ὢν καὶ ταῦτα. VIII. p. 556. C. ἄνδρες ἡμέτεροί εἰσιν οὐδέν.

3. πάντες προσχρέονται] προσχράομαι h. e. insuper utor, adhibeo, ut ap. Plat. *Tim.* 28. A. τοιούτῳ τινὶ προσχρώμενος παραδείγματι. Hic aptius poni videtur verbum

γνώσκουσιν αὐτά· γνοίη δ' ἂν τῶδε τις μάλιστα παραγενόμενος αὐτέοισιν ἀντιλέγουσι· πρὸς γὰρ ἀλλήλους ἀντιλέγοντες οἱ αὐτοὶ ἄνδρες, τῶν αὐτέων ἐναντίον ἀκροατέων, οὐδέποτε τρὶς ἐφεξῆς ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος περιγίγνεται ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ· ἀλλὰ ποτὲ μὲν οὗτος ἐπικρατέει, ποτὲ δὲ οὗτος, ποτὲ δὲ ᾧ ἂν τύχῃ μάλιστα ἡ γλῶσσα ῥυεῖσα πρὸς τὸν ὄχλον· καίτοι δικαιόν ἐστι τὸν φάντα ὀρθῶς γιγνώσκειν ἀμφὶ τῶν πραγμάτων, παρέχειν αἰεὶ ἐπικρατοῦντα τὸν λόγον τὸν

τῶδε] Perperam Cornarius τόδε: plerique τῷ δέ.
ἄνδρες] Sic pleraq. Exempl.; ἄνθρωποι legit Imp. Samb., quod mallem, quia hoc vocabulum mox quoque occurrit.
τρὶς] Quaedam Exempl. τρεῖς.

simplex.

γνοίη δ' ἂν τῶδε—ἀντιλέγουσι] τῶδε h. e. *hac ratione, hoc argumento*, nempe quod mox affert: πρὸς γὰρ ἀλλήλους ἀντιλέγοντες. Notantur inanes physicorum et sophistarum lites et controversiae Hippocrati aeque ac Socrati invisae, ut hic locus germanam illius sententiam nobis referre videatur. Spectat enim auctor ἀντιλογίας sive λόγους ἐριστικοὺς inter Eleaticos et physicos jam acriter agitatas, velut a Zenone, qui τὸ ἓν Parmenideum defendebat contra τὰ πολλὰ caeterorum physicorum. Cf. supra p. 41. Maxime vero Protagoras Abderites, inclytus ille Sophista, scriptis et institutione effecit, ut Athenis uberrimus esset Eristicorum proventus. Ἀντιλογίας autem accurate descripsit Plato veluti *Sophist.* p. 225. B. C. *Phileb.* p. 17, A. aliis,

haec non intelligere; atque hoc eo quis maxime cognorit qui illorum disputationibus interfuerit: nam quum iidem inter se disceptant, coram iisdem auditoribus, numquam ter deinceps idem homo vincit in eodem argumento; sed modo hic, modo ille superat, modo alius cui potissimum lingua volubilis ad populum contigerit; tametsi justum est eum, qui recte se de rebus statuere dicat, semper rationem suam superiorem afferre, si vera

γιγνώσκειν ἀμφὶ] γιγνώσκειν ἐπαγγελλόμενόν τι ἀμφὶ Cod. Flor., quam lectionem margini adscripsit Zwing. γιγνώσκειν ἐπαγγειλάμενόν τι Imp. Samb.

tum in primis *de Rep.* p. 454. A. οὐκ ἐρίζειν, ἀλλὰ διαλέγεσθαι, διά τὸ μὴ δύνασθαι κατ᾽ εἴδη διαιρούμενοι τὸ λεγόμενον ἐπισκοπεῖν, ἀλλὰ κατ᾽ αὐτὸ τὸ ὄνομα διώκειν τοῦ λεχθέντος τὴν ἐναντίωσιν, ἔριδι, οὐ διαλέκτῳ πρὸς ἀλλήλους χρώμενοι. Vidd. quae ad hunc locum annotat Stallb: ex quo Platonis loco simul ea explicantur quae sequuntur: ἀλλ᾽ ἐμοί γε δοκέουσιν οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι σφᾶς αὐτοὺς καταβάλλειν ἐν τοῖσιν ὀνόμασι τῶν λόγων αὐτέων. λόγος h. l. significat argumentum de quo disseritur. Cf. Wytt. *Select.* p. 354. ὑπὸ ἀσυνεσίης. Eadem fere ratione in istos philosophos invehitur Arist. *Phys. Ausc.* I. 8. πρῶτοι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν φύσιν τὴν τῶν ὄντων ἐξετράπησαν οἷον ὁδόν τινα ἄλλην ἀπωσθέντες ὑπὸ ἀπειρίας.

ἑωυτοῦ, εἴπερ ἐόντα γιγνώσκει καὶ ὀρθῶς ἀποφαίνεται. Ἀλλ' ἐμοί γε δοκέουσιν οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι σφᾶς αὐτοὺς καταβάλλειν ἐν τοῖσιν ὀνόμασι τῶν λόγων αὐτέων ὑπὸ ἀσυνεσίης, τὸν δὲ Μελίσσου λόγον ὀρθοῦν· περὶ μὲν οὖν τουτέων ἀρκεῖ μοι τὰ εἰρημένα.

4. Τῶν δὲ ἰητρῶν οἱ μέν τινες λέγουσιν ὡς ὁ ἄνθρωπος αἷμα μοῦνόν ἐστιν· οἱ δ' αὐτέων χολήν, ἔνιοι δέ τινες φλέγμα. Ἐπίλογον δὲ ποιεῦνται καὶ αὐτοὶ

Ἀλλ' ἐμοί γε κ. τ. λ.] Gal. de Elem. L. I. sic legit: ἀλλ' ἐμοί γε δοκέουσιν οἱ τοιοῦτοι, αὐτοὶ ἑαυτοὺς καταβάλλειν τοῖς ὀνόμασι. Chart. legit αὐτοὶ σφᾶς αὐτούς. Fortasse distinguendum post ὀνόμασι, et genitivus τῶν λόγων referendus ad sequens ἀσυνεσίης: se invicem evertere verbis propter rationum ignorantiam.

ὀρθοῦν] Chart. ἐπανορθοῦν.

τὸν δὲ Μελίσσου λόγον ὀρθοῦν] Ad haec verba in margine Codicis Florentini habetur hoc glossema: Μέλισσος καὶ Παρμενίδης φυσικοὶ φιλόσοφοι· ὁ μὲν ἓν τὸ ὂν λέγων, καὶ ἄπειρον. Παρμενίδης δὲ πολλὰ τὰ ὄντα καὶ πεπερασμένα· ἀμφότεροι δὲ ἐξελέγχονται ἀπὸ Ἀριστοτέλους κ. τ. λ. Aristoteles autem *Metaph.* I. 5. utriusque sententiam memorans Melissum φορτικώτερον censet, quod ens non finitum, sed infinitum faciat. Num hoc spectet scriptor noster, an aliud ejusdem dictum vel placitum decernere non ausim. τὸν Μελίσσου λόγον etiam memorat Simpl. *in Phys.* p. 22. b. νῦν δὲ τὸν Μελίσσου λόγον ἴδωμεν, πρὸς ὃν πρότερον ὑπαντᾷ (ὁ Ἀριστοτέλης) κ. τ. λ. quod Melissi placi-

statuat, eaque recte enunciet. Mihi vero videntur ejusmodi homines prae inscitia se ipsos in disputationum suarum verbis evertere, Melissi vero rationem firmare. Et de his quidem dicta haec sufficiant.

4. Medicorum vero nonnulli dicunt hominem sanguinem solum esse; alii bilem, nonnulli pituitam. Interpretationem vero et ipsi eandem omnes

ἀρκεῖ μοι τὰ εἰρ.] Vitiose Ald. ἀρκεῖ τὰ μὴ εἰρημένα. Eadem fere dictio occurrit Lib. *de Genit.* καὶ ταῦτα μὲν ἐς τοῦτο μοι εἰρέαται.

4. οἱ δ' αὐτέων κ. τ. λ.] Brevius legit Gal. οἱ δὲ αὐτέων χολὴν, ἔνιοι δὲ φλέγμα. Recepi lectionem Galeni; vulgo inseritur χολὴν φασιν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, quod interpolatum puto ad explendam sententiam.

tum, ἓν εἶναι τὸ ὂν explicat. Ὀρθοῦν τινά dicuntur qui quem adjuvant ejusque caussam sustentant, quocunque id modo et ratione fiat, ut interpretatus est Stallb. ad Plat. *Lach.* p. 181. A. ὅτι ὀρθοῖς τὸν πατέρα.

4. Τῶν δὲ ἰητρῶν οἱ μέν τινες] Illos philosophos spectat qui medicinae operam navabant, quales multos fuisse, exempli gratia, Democritum, Empedoclem, Alcmaeonem, alios, jam monuimus. Affinia enim esse physicorum atque medicorum munera recte monet Arist. *De Respir.* 21. τῶν τε γὰρ ἰατρῶν ὅσοι κομψοὶ ἢ περίεργοι, λέγουσι τὰ περὶ φύσεως, καὶ τὰς ἀρχὰς ἐκεῖθεν ἀξιοῦσι λαμβάνειν. καὶ τῶν περὶ φύσεως πραγματευθέντων οἱ χαριέστατοι σχεδὸν

πάντες τὸν αὐτόν· ἓν γάρ τι εἶναι φασὶν, ὅ τι ἕκαστος ἠθέλησεν ὀνομάσαι αὐτέων· καὶ τοῦτο ἓν ἐὸν μεταλλάσσειν τὴν ἰδέην καὶ τὴν δύναμιν, ἀναγκαζόμενον ὑπό τε τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ, καὶ γίγνεσθαι καὶ γλυκὺ καὶ πικρὸν, καὶ λευκὸν, καὶ μέλαν, καὶ παντοῖόν τι ἄλλο. Ἐμοὶ δὲ οὐδὲ ταῦτα δοκέει ὧδε ἔχειν.

ἓν γάρ τι εἶναι φασὶν] τὸν ἄνθρωπον addidit Cod. Fevr., quod saue cogitatione suppleudum est.

τελευτῶσιν εἰς τὰς ἀρχὰς τὰς ἰατρικάς.

μεταλλάσσειν τὴν ἰδέην καὶ τὴν δύναμιν] Vocabula ἰδέα et δύναμις similiter junguntur ap. Plat. *Tim.* p. 28. A. τοιούτῳ τινὶ προσχρώμενος παραδείγματι, τὴν ἰδέαν καὶ δύναμιν αὐτοῦ ἀπεργάζηται, ubi ἰδέαν speciem et formam, δύναμιν vim et naturam rei interpretatur Stallb. Cff. quae adnotavit idem ad *Protag.* p. 356. D. *Gorg.* p. 447. C. *Phaedr.* p. 237. C. et *de Rep.* V. p. 477. B. al. Eosdem, qui quum plura statuant rerum naturae elementa vel principia, tamen his ipsis rursus τὸ εἶναι tribuunt, carpit Plat. *Soph.* p. 243. D. φέρε, ὁπόσοι θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ἤ τινε δύο τοιούτω τὰ πάντ᾽ εἶναι φατε, τί ποτε ἄρα τοῦτ᾽ ἐπ᾽ ἀμφοῖν φθέγγεσθε, λέγοντες ἄμφω καὶ ἑκάτερον εἶναι; τί τὸ εἶναι τοῦτο ὑπολάβωμεν ὑμῶν; πότερον τρίτον παρὰ τὰ δύο ἐκεῖνα, καὶ τρία τὸ πᾶν, ἀλλὰ μὴ δύο ἔτι καθ᾽ ἡμᾶς τιθῶμεν; οὐ γάρ που τοῖν γε δυοῖν καλοῦντες θάτερον ὂν ἀμφότερα ὁμοίως εἶναι λέγετε· σχεδὸν

adhibent; unum enim aliquid esse dicunt hominem, quodcunque eorum quisque appellare voluerit; atque id unum formam et naturam transmutare, a calido et frigido coactum, et fieri vel dulce vel amarum, vel album vel nigrum, vel quidlibet aliud. Mihi vero neque haec sic se habere videntur.

ὧδε ἔχειν] οὕτως legit Cod. Flor.

γὰρ ἂν ἀμφοτέρως ἕν, ἀλλ' οὐ δύο εἴτην.

ἀναγκαζόμενον ὑπό τε τοῦ θερμοῦ κ. τ. λ.] Ἀναγκάζεσθαι spectat ad naturalem necessitatem, quam ἀνάγκην vocabant, cui in universam naturam maximam vim tribuerunt physici, ut jam, quum de his egimus, vidimus p. 21. οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως, ᾗπερ τῶν ἄλλων οἱ πλεῖστοι, διελέγετο, σκοπῶν ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔχει, καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίγνεται τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα μωραίνοντας ἀπεδείκνυεν. Xen. *Mem.* I. 1. 11. τὰ δι' ἀνάγκης γιγνόμενα. Plat. *Tim.* p. 47. E. Caeterum multos physicos calido et frigido maximas partes in natura tribuisse etiam supra vidimus.

γλυκὺ καὶ πικρὸν, καὶ λευκὸν καὶ μέλαν.] Sanguinem nempe, sive pituitam, sive bilem in homine has subire mutationes contendunt.

καὶ παντοῖόν τι ἄλλο] Ad haec annotat Galenus: τὸ καὶ παντοῖον τοὺς ἐν ταῖς χαλεπαῖς οὔσαις νόσοις γιγνο-

5. Οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τοιαῦτά τινα, καὶ ἔτι ἐγγύτατα τουτέων ἀποφαίνονται. Ἐγὼ δέ φημι, εἰ ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος, οὐδὲ ποτ᾽ ἂν ἤλγεεν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν ὑπ᾽ ὅτου ἀλγήσειεν, ἓν ἐόν· εἰ οὖν καὶ ἀλγήσει, ἀνάγκη καὶ τὸ ἰώμενον ἓν εἶναι. Νυνὶ δὲ πολλά· πολλὰ γάρ εἰσιν ἐν τῷ σώματι ἐόντα, ἃ ὁκόταν ὑπ᾽ ἀλλήλων παρὰ φύσιν θερμαίνηταί τε καὶ ψύχηται, καὶ ξηραίνηταί τε καὶ ὑγραίνηται, νόσους τίκτει,

5. ἂν ἤλγεεν] Cod. Flor. ἀλγήσειεν ἄν.

ὑπ᾽ ὅτου] Sic emendavi; vulgo ὑπὸ τοῦ. Chart. et Mack. ὑφ᾽ ὅτου. ἓν ἐόν omittit Ald.

εἰ οὖν καὶ ἀλγήσει] Chart. et Mack. εἰ δ᾽ οὖν καὶ ἀλγήσειεν.

νυνὶ δὲ — ἐόντα] Mss. Codd. Regg. Vindd. legunt νυνὶ

μένους ἰχῶρας ἐνδείκνυται. φαίνεται οὖν καὶ ἰώδης, καὶ φαιὰ χολὴ, καλοῦσι δ᾽αὐτὴν ἰσατώδη, καί τις ἐρυθρὰ, καὶ πρασοειδής. ἄλλαι τέ τινες ἀνώνυμοι, καὶ μάλισθ᾽ ὅταν ᾖ σηπεδονῶδες τὸ νόσημα.

5. οὐδὲ ποτ᾽ ἂν ἤλγεεν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν] Imperfectum ἤλγεεν ἂν non est quod auctoritate Cod. Flor. in ἀλγήσειεν mutemus. In Melissi fragm. 7. Brandis, Comm. Eleat. εἰ μὲν γὰρ ἐγένετο, ἀρχὴν ἂν εἶχεν. Xenoph. *Hier.* I. 9. εἰ γὰρ τοῦθ᾽ οὕτως ἔχει, πῶς ἂν πολλοὶ μὲν ἐπεθύμουν τυραννεῖν; πῶς δὲ πάντες ἐζήλουν ἂν τοὺς τυράννους; τὸ ἰώμενον est τὸ ἴαμα. Comparetur cum his Melissi doctrina *ens non dolere;* fragm. 13. οὐδὲ ἀλγέει. οὐ γὰρ ἂν πᾶν

5. Plerique igitur talia quaedam, et alia his proxima pronuntiant. Ego autem dico, si unum esset homo, numquam doleret; neque enim esset, cum unum sit, unde doleret; quodsi igitur etiam dolebit, necesse est etiam remedium unum esse. Nunc vero multa; multa enim sunt in corpore insita, quae quum a se invicem praeter naturam calefiunt et frigefiunt, et exsiccantur et humectantur,

δὲ πολλὰ ἐν τῷ σώματι ἐόντα. Verba *νυνὶ δὲ πολλά* redundare existimat Mack., cui non assentimur. Pro *εἰσίν* Chart. legit ἐστίν, et pro *ἐόντα* ἐνέοντα.

ἃ ὁκόταν ὑπ᾽ ἀλλήλων] Cod. Med. ἃ ὅταν παρ᾽ ἀλλήλων.

καὶ ξηραίνηται] καὶ omisit Chart.

εἴη ἀλγεινόν· οὐ γὰρ ἂν δύναιτο ἀεὶ εἶναι χρῆμα ἀλγεινόν· οὐδὲ ἔχει ἴσην δύναμιν τῷ ὑγιεί· οὔτ᾽ ἂν ὅμοιον εἴη, εἰ ἀλγέοι· ἀπογινομένου γάρ τευ ἂν ἀλγέοι, ἢ προσγινομένου, καὶ οὐκ ἂν ἔτι ὅμοιον εἴη. οὐδ᾽ ἂν τὸ ὑγιὲς ἀλγῆσαι δύναιτο· ἀπὸ γὰρ ἂν ὄλοιτο τὸ ὑγιὲς καὶ τὸ ἐὸν, τὸ δὲ οὐκ ἐὸν γένοιτο. καὶ περὶ τοῦ ἀνιῆσθαι ὁ αὐτὸς λόγος τῷ ἀλγέοντι.

Νυνὶ δὲ πολλά.] νῦν δέ, *at vero*, ut ap. Xenoph. *Cyr.* VII. 2. 6. ἐβουλόμην δ᾽ ἂν οὕτως ἔχειν· νῦν δὲ πάντα τἀναντία — πράττων προσηνέχθην τῷ Ἀπόλλωνι.

ἃ ὁκόταν ὑπ᾽ ἀλλήλων καὶ ὑγραίνηται] Cui haec legenti non in memoriam venit Alcmaeonis doctrina de sanitatis et morbi caussis: Ἀλκ-

ὥστε πολλαὶ μὲν ἰδέαι τῶν νουσημάτων, πολλὴ δὲ καὶ ἡ ἴησις αὐτέων ἐστίν. Ἀξιῶ δὲ ἔγωγε τὸν φάσκοντα αἷμα εἶναι μοῦνον τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἄλλο μηδὲν, δεικνύναι αὐτὸν μὴ μεταλλάσσοντα τὴν ἰδέην, μηδὲ γίγνεσθαι παντοῖον, ἀλλ' ἢ ὥρην τινὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἢ τῆς ἡλικίης τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾗ αἷμα ἐνεὸν φαίνεται μοῦνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· εἰκὸς γὰρ εἶναι μίαν τινὰ ὥρην, ἐν ᾗ φαίνεται αὐτὸ ἐφ' ἑωυτοῦ ἓν ἐόν· τὰ αὐτὰ δὲ λέγω καὶ περὶ τοῦ φάσκοντος φλέγμα εἶναι, καὶ περὶ τοῦ χολὴν φάσκοντος. Ἐγὼ μὲν γὰρ ἀποδείξω ἃ ἂν φήσω τὸν ἄνθρωπον εἶναι, καὶ κατὰ τὸν νόμον καὶ κατὰ τὴν φύσιν ἀεὶ ταῦτ' ἐόντα ὅμοια, καὶ νέου ἐόν-

ἴησις αὐτέων] αὐτέων desideratur in Cod. Med.

μὴ μεταλλάσσοντα] Gal. L. I. de Elem. μεταβάλλοντα. Quaedam exempl. μὴ omittunt.

ἀλλ' ἢ ὥρην] Cod. Flor. et Med., Mss. Reg. et Zwing. ἄλλην ὥρην. Contractius hunc locum retulit Gal. L. I. de Elem. ἀλλ' ἢ ὥρην τινὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἢ τῆς ἡλικίης τῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾗ αἷμα ἓν ἐὸν φαίνεται αὐτὸ, ἐν ἑωυτῷ ὅ τί ἐστι· τὰ αὐτὰ δὲ λέγω καὶ περὶ τοῦ φάσκοντος χολήν. Forsitan verba omissa exciderunt.

μαίων τῆς μὲν ὑγείας εἶναι συνεκτικὴν ἰσονομίαν τῶν δυνάμεων· ὑγροῦ, ξηροῦ, θερμοῦ, ψυχροῦ, πικροῦ, γλυκέος, καὶ τῶν λοιπῶν· τὴν δὲ ἐν αὐτοῖς μοναρχίαν νόσου ποιητικήν. Alcm. fr. 28. Vid. M. A.

morbos pariunt; multae idcirco sunt morborum species, et multiplex quoque eorum est curatio. Ego sane aequum puto eum, qui dicat hominem solum sanguinem esse, nec quidquam aliud, ostendere ipsum neque speciem mutare, neque omnigenum fieri; sed vel aliquam anni tempestatem, vel hominis aetatem, in qua sanguinem solum in homine inesse appareat; consentaneum enim est unam esse tempestatem, qua sanguinem solum in homine inesse appareat; idem dico de eo qui pituitam, et de eo qui bilem solam homini inesse dicit. Enimvero quaecunque ego hominem esse dixero, ea et lege et natura, tum

φλέγμα εἶναι] Quaedam exempl. addunt μόνον; ἐφ᾽ ἑωυτοῦ correxi pro ἐν ἑωυτῷ, quod pleraque habent Exempl. Cff. quae notavit S. Karsten in *Parm.* p. 99. Eodem modo ap. Hippoc. *Epid.* I. 3. οὐ γὰρ μόνον αὐτὸς ἐφ᾽ ἑωυτοῦ τοιοῦτός ἐστιν. Post φλέγμα εἶναι Chart. et Mack. addunt τὸν ἄνθρωπον et Gal. μόνον τὸν ἄνθρωπον, quod nisi addatur, subintelligatur tamen.

ταῦτ᾽ ἐόντα] Cod. Med. habet τὰ αὐτά. Pro ὅμοια Gal. habet ὁμοίως.

Unna. l. l. cf. supra p. 31. δεικνύναι — μὴ μεταλλάσσοντα — μηδὲ γίγνεσθαι] Offendis h. l. primum duplicem constructionem verbi δεικνύναι cum participio (μεταλλάσσοντα) et cum infinitivo (γίγνεσθαι); por-

τος, καὶ γέροντος, καὶ τῆς ὥρης ἐούσης καὶ ψυχρῆς καὶ θερμῆς, καὶ τεκμήρια παρέξω, καὶ ἀνάγκας ἀποφανῶ, δι' ἃς ἕκαστον αὔξεταί τε καὶ φθίνει ἐν τῷ σώματι.

Κεφάλαιον β΄.

6. Πρῶτον μὲν οὖν ἀνάγκη τὴν γένεσιν γίγνεσθαι μὴ ἀφ' ἑνός· πῶς γὰρ ἓν γ' ἐὸν τί γεννήσειεν ἄλλο,

αὔξεται] αὐξάνεται habet Imp. Samb.

6. τὴν γένεσιν] αὐτέου perperam addiderunt Chart. et Mack., quasi spectaretur ἡ τοῦ ἀνθρώπου γένεσις. Αὐτέου expungi malim; loquitur enim de γενέσει tanquam genere, cui hominis procreatio ut species sponte subjungitur, prouti scriptor ipse significat initio § 7: ἀνάγκη ro vox αὐτὸν ad ἄνθρωπον referenda, pro qua exspectandum videatur αὐτὸ — μὴ μεταλλάσσον, nempe τὸ αἷμα.

καὶ κατὰ τὸν νόμον, καὶ κατὰ τὴν φύσιν] Recte Galenus τὸ κατὰ τὸν νόμον explicat τὸ πρὸς τῶν ἀνθρώπων νομιζόμενόν τε καὶ δοξαζόμενον, et τὸ κατὰ τὴν φύσιν τὸ κατ' αὐτὴν τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν. Discrimen illud inter τὸν νόμον et τὴν φύσιν quam frequenter usurpatum sit Socratis aetate tam a physicis quam a sophistis e Platone maxime apparet. Notum sophistas,

in juvene, tum in sene, tempore frigido aeque ac calido, semper similia esse demonstrabo, atque indicia proferam et caussas necessarias ostendam, quibus unumquodque in corpore augetur et minuitur.

Caput II.

Quid de hominis ortu et interitu statuendum sit, exponitur.

6. **P**rimum igitur necesse est generationem non ab uno fieri; quomodo enim, unum quum

τοίνυν κ. τ. λ.

πῶς γάρ ἓν γ᾽ἐὸν, τὶ κ. τ. λ.] Chart. et alii post τὶ distinguunt, Gal. L. I. de Elem. πῶς γάρ ἂν ἕν γε ὂν, ἄλλό τι γεννήσειεν, εἰ μή τινι μιχθείη ἄλλῳ. Ald. πῶς γάρ ἂν ἓν γ᾽ἐὸν. Cod. Med. legit πῶς γάρ ἕν γε ὄντα γεννήσειεν. Pro εἰ μή τινι Ald. εἰ μή τι.

virtutis vim et rationem tollentes, docuisse ea, quae justa et honesta habentur, non per se — φύσει, natura — justa et honesta esse, sed lege quadam et conventione. Plat. *Gorg.* p. 482. E. ἃ φύσει μὲν οὐκ ἔστι καλά, νόμῳ δέ. Cf. Stallb. ad. h. l.

6. πῶς γάρ ἓν γ᾽ἐὸν] Ad haec verba in marg. Cod. Flor. a scholiasta haec notantur: παριστᾷ ὡς οὐχ ἓν ὁ ἄνθρωπος· εἰ γάρ ἓν ἦν, εἰ μὴ ἐμίγνυτο ἑτέρῳ, πῶς ἂν ἐγέννα· οὐδὲ γάρ ὁ σῖτος ἕτερον ἂν γεννήσειε σῖτον, εἰ μὴ συμμιχθείη τῇ γῇ· καὶ ὅτι τά

εἰ μή τινι μιχθείη; Ἔπειτα οὐδέ, ἂν μὴ ὁμόφυλα ἐόντα μίσγηται, καὶ τὴν αὐτὴν ἔχοντα δύναμιν γεννᾷ, οὐδ᾽ ἂν ταῦτα ἡμῖν συντελέοιτο· καὶ πάλιν,

μίσγηται] Alii *μίγνυται.*

ἔπειτα οὐδέ, ἂν] Pleraque Exempl. vitiose post ἔπειτα distinguunt: ἔπειτα, οὐδὲ ἄν.

ὁμόφυλα καὶ τὴν αὐτὴν ἔχοντα δύναμιν μιγνύμενα γέννωσι· ὅταν γὰρ αἱ τέσσαρες ποσότητες, εἰ κατὰ τὸ θερμόν, καὶ τὸ ψυχρόν, ἐπὶ τὸ ξηρόν, καὶ τὸ ὑγρὸν μετρίως ἐν τῷ σπέρματι τῷ ἀνδρῴῳ, καὶ τῷ γυναικείῳ ἔχωσιν, ὡςαύτως δὲ μετρίως κατά τε τὸ ποσόν, καὶ τὸ πυκνόν, καὶ τὸ ἀραιὸν ἔχωσι· τότε καὶ ἡ σύλληψις γίγνεται· ὅταν δέ τι τούτων ἄμετρον, τότε οὐδὲ σύλληψις γίγνεται, quae glossa satis bene auctoris nostri de generatione explicat sententiam. Simili demonstratione alio sensu usi sunt Eleatici ad probandum unum esse quodcunque est. cf. **Aristot.** Lib. *de Xenoph., Mel. et Gorg.* C. 3.

ἔπειτα οὐδέ, ἂν μὴ ὁμόφυλα] In hujus loci lectione omnes haeserunt interpretes. Sic legit **Galen**: ἔπειτα, οὐδέ, ἂν μὴ ὁμόφυλα ἐόντα μίσγηται, καὶ τὴν αὐτὴν ἔχοντα δύναμιν, γεννᾷ, οὐδ᾽ ἂν τὰ αὐτὰ ἡμῖν ξυντελέοιτο, h. e. deinde, quae miscentur nisi ejusdem sint generis eandemque facultatem habeant, neque generant neque similia (parentibus) nobis efficiuntur, quod manifestum fieri inquit in diversi generis animalium generatione, quemadmodum in equis et asinis, vulpibus et canibus; nam ex horum mixtione generari animal, veluti e duobus mixtum: quae vero naturam habent val-

sit, aliud quid generare possit, nisi cum aliquo misceatur? Deinde, nisi cognata genere inter se misceantur, eandemque vim habentia gignant,

ταῦτα ἡμῖν συντελέοιτο] Pro ταῦτα omnes legunt sive ταὐτὰ sive τὰ αὐτὰ, Heurnio excepto. Pro συντελέοιτο Mss. Reg. Vind. legit συνέλθοιτο. Chart. συντελέοιντο.

de diversam, si misceantur, nunquam generare aliquid posse. Patere porro ait Galen. ultima sententiae verba οὐδ' ἂν τὰ αὐτὰ ἡμῖν ξυντελέοιντο labem suscepisse, atque ita ea interpretatus est: κἂν μὴ ὁμοειδὲς ᾖ τὸ μιγνόμενον ζῷον ἕτερον ἑτέρῳ, κοινωνίαν δή τινα τῆς φύσεως εἶναι· οὐ γὰρ ἂν τὰ αὐτὰ ἡμῖν συντελέοιντο, τοῦτ' ἔστιν, οὐκ ἂν γένεσις ἐκ τῆς συνόδου γένοιτο, ζῴου τοῖς γεννήσασιν ὁμοίου. Si vero post ἔπειτα οὐδὲ minimam distinctionem ponamus, et pro ταὐτὰ sive τὰ αὐτὰ legamus ταῦτα, sensus evadet multo lucidior; loci interpretatio haec erit: deinde, si non cognata genere (μὴ ὁμόφυλα) inter se misceantur, nec eandem vim habentia (καὶ [μὴ e prioribus repetendum] τὴν αὐτὴν ἔχοντα δύναμιν) procreent (γεννᾷ), ne haec quidem (ταῦτα scil. τὸ μίσγεσθαι καὶ τὸ γεννᾶν, sive ἡ μῖξις καὶ ἡ γέννησις) effectum haberent, sed irrita essent; scil. οὐδέ, in principio positum, et in fine repetitum, copulandum est, idemque valet quod simplex negatio; v. c. apud Hom. Il. Il. v. 22. οὐδὲ γὰρ οὐδέ κεν αὐτὸς ὑπέκφυγε κῆρα μέλαιναν, ap. Thucyd. I. 123. ἀλλ' οὐδ' ὣς οὐδὲ τῶν Εἱλώτων μηνυταῖς τισι πιστεύσαντες ἠξίωσαν κ. τ. λ. Saepe etiam τὸ οὐδὲ sequitur simplex οὐ. v. c. ap. Plat. *Rep.* IV. p. 426. B.

εἰ μὴ τὸ θερμὸν τῷ ψυχρῷ, καὶ τὸ ξηρὸν τῷ ὑγρῷ μετρίως πρὸς ἄλληλα ἕξει καὶ ἴσως, ἀλλὰ θάτερον θατέρου πολὺ προέξει, καὶ τὸ ἰσχυρότερον τοῦ ἀσθενεστέρου, ἡ γένεσις οὐκ ἂν γένοιτο· ὥστε πῶς εἰκὸς ἀφ᾽ ἑνός τι γεννηθῆναι, ὅτε γε οὐδ᾽ ἀπὸ τῶν πλειόνων γεννᾶται, ἢν μὴ τύχῃ καλῶς ἔχοντα τῆς κρήσιος τῆς πρὸς ἄλληλα;

καὶ πάλιν, εἰ μὴ] καὶ πάλιν abest in Cod. Med., sequitur εἰ γὰρ μή.

θάτερον θατέρου] Cod. Med. habet τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου.

οὐδ᾽ ἂν ἡ πόλις ἄρα, ὅπερ ἄρτι ἐλέγομεν, ὅλη τοιοῦτον ποιῇ, οὐκ ἐπαινέσει.

εἰ μὴ τὸ θερμὸν τῷ ψυχρῷ, κ. τ. λ.] Eadem annuit **Plato**: οὐ σμικρὰν τέχνην εἶναι καθ᾽ ἣν ἐπίσταταί τις ζευγνύναι τοὺς ὁμόλογον κρᾶσιν ἔχοντας εἰς γένεσιν, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, atque **Hippoc.** *Aph.* v. 62. ὁκόσαι ψυχρὰς καὶ πυκνὰς τὰς μήτρας ἔχουσιν οὐ κυΐσκουσι, καὶ ὁκόσαι καθύγρους αὐτὰς ἔχουσι, ὁμοίως, ἀποσβέννυται γὰρ αὐτέῃσι ὁ γόνος· καὶ ὁκόσαι ξηρὰς μᾶλλον καὶ περικεκαυμένας· ἐνδηΐῃ γὰρ τῆς τροφῆς φθείρεται τὸ σπέρμα. ὁκόσαι δὲ ἐξ ἀμφοτέρων τὴν κρῆσιν ἔχουσι ξύμμετρον, αἱ τοιαῦται ἐπίτεκνον γίγνονται. Caeterum eandem fere de generatione sententiam tulerunt antiqui illi philosophi, v. c. Empedocles (cf. **Arist.** de *Gen. Anim.* I. 18. IV. 1. *de Part. Anim.* II. 2.), Parmeni-

ne haec quidem nobis perfici queant. Praeterea, nisi calidum frigido, et siccum humido temperate et aequaliter respondeant, sed alterum alteri et valentius debiliori multum praevaleat, generatio locum habere nequit; quocirca quomodo consentaneum est ab uno aliquid generari, quum ne a pluribus quidem generetur, nisi justâ inter se temperie gaudeant?

καὶ τὸ ἰσχυρότερον] Chart. et Mack. habent pro τὸ τῷ.

ὅτε γε] Iidem ὅπου γε. Pro γεννᾶται, Gal. l. l. γίγνεται et pro τῆς κρήσιος Id. τῆς πρὸς ἄλληλα κοινωνίας.

des (cf. Diog. L. IX. 22.), alii.

καλῶς ἔχοντα τῆς κρήσιος] Ad vocabulum κρήσιος haec annotat Galen. πρῶτος ὧν ἴσμεν Ἱπποκράτης ἀπεφήνατο κεράννυσθαι τὰ στοιχεῖα, — καὶ ταύτῃ διήνεγκεν Ἐμπεδοκλέους. κἀκεῖνος γὰρ, ἐκ μὲν τῶν αὐτῶν στοιχείων, ὧν καὶ Ἱπποκράτης, γεγονέναι φησὶν ἡμᾶς τε καὶ τὰ ἄλλα σώματα πάντα τὰ περὶ τὴν γῆν, οὐ μὴν κεκραμένων γε δι' ἀλλήλων, ἀλλὰ κατὰ μικρὰ μόρια παρακειμένων τε καὶ ψαυόντων. κρᾶσις autem illa, sive *mixtio* est mutatio quaedam, qua variae res naturam suam sibi inpertientes novum quid efficiunt, quam ex Empedoclis sententia in rerum natura nullam esse supra p. 14 animadvertimus. Cf. S. Karsten, *in Emped.* p. 408. Caeterum genitiv. τῆς κρήσιος pendet a καλῶς ἔχοντα, ut infra § 8.

7. Ἀνάγκη τοίνυν, τῆς φύσιος τοιαύτης ὑπαρχούσης καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου, μὴ ἓν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἕκαστον τῶν συμβαλλομένων ἐς τὴν γένεσιν ἔχειν τινὰ δύναμιν ἐν τῷ σώματι, οἵηνπερ συνεβάλλετο. καὶ πάλιν γε ἀνάγκη ἀποχωρέειν εἰς τὴν ἑωυτοῦ φύσιν ἕκαστον, τελευτῶντος ἀνθρώπου, τό τε ὑγρὸν πρὸς τὸ ὑγρόν, καὶ τὸ ξηρὸν πρὸς τὸ ξηρόν, καὶ τὸ θερμὸν πρὸς τὸ θερμόν, καὶ τὸ ψυχρὸν πρὸς τὸ ψυχρόν. τοιαύτη δὲ καὶ τῶν ζώων ἐστὶν ἡ φύσις καὶ τῶν ἄλλων πάντων· γίγνεταί τε

7. ὑπαρχούσης] Gal. L. I. de Elem. legit ἐούσης.
τελευτῶντος ἀνθρώπου] Multa Exempl. habent τελ. τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου.
τό τε ὑγρὸν πρὸς τὸ ὑγρὸν] Cod. Flor. habet τό τε

7. ἔχειν τινὰ δύναμιν ἐν τῷ σώματι, οἵηνπερ συνεβάλλετο] Supplendum ἔχειν τοιαύτην τινα δύναμιν ἐν τῷ σώματι, οἵηνπερ ἕκαςον συνεβάλλετο.

ἀποχωρέειν εἰς τὴν ἑωυτοῦ φύσιν ἕκαστον] Eadem de interitu doctrina pulcre exponitur in *L. I. de Diaeta* p. 35. Ed. Ald. ἀπόλλυται μὲν οὐδὲν ἁπάντων τῶν σωμάτων, οὐδὲ γίγνεται ὅ τι μὴ καὶ πρόσθεν ἦν. συμμισγόμενα δὲ καὶ διακρινόμενα ἀλλοιοῦται· νομίζεται δὲ παρὰ τῶν ἀνθρώπων τὸ μὲν ἐξ ᾅδου ἐς φῶς αὐξηθὲν γενέσθαι· τὸ δὲ ἐκ τοῦ φάεος εἰς ᾅδην μειωθὲν ἀπολέσθαι. ὀφθαλμοῖσι δὲ δεῖ πιστεύεσθαι μᾶλλον ἢ γνώμησιν. ἐγὼ δὲ τάδε γνώμῃ ἐξηγέομαι. ζῶα γὰρ κἀκεῖνα, καὶ τάδε. καὶ οὔτε τὸ ζῶον ἀπο-

7. Quum igitur ejusmodi sit natura cum reliquorum omnium tum hominis, necesse est non unum esse hominem, sed unamquamque earum partium quae ad generationem conferunt, habere in corpore talem aliquam vim, qualem quaeque contulerit. Atque rursus necesse est moriente homine unumquodque ad sibi cognatam secedere naturam, humidum ad humidum, et siccum ad siccum, et calidum ad calidum, et frigidum ad frigidum; talis autem et animalium est natura et ceterorum omnium; ori-

ὑγρὸν προσχωρῆσαι ἐς τὸ ὑγρόν. Pro προσχωρῆσαι Ms. bibl. Vind. habet προσχωρῆτε.

πάντων] Zwing. ἀπάντων.

γίγνεταί τε] Gal. l. l. γίγ. γάρ.

θάνειν οἷόν τε μὴ μετὰ πάντων· καὶ γὰρ ἀποθανεῖται, οὔτε τὸ μὴ ὂν γενέσθαι μὴ ὄντος ὅθεν παραγενήσεται. ἀλλ' αὔξεται πάντα καὶ μειοῦται ἐς τὸ μήκιστον καὶ ἐς τὸ ἐλάχιστον, τῶν γε δυνατῶν. ὅ τι δ' ἂν διαλέγωμαι γενέσθαι καὶ τὸ ἀπολέσθαι τῶν πολλῶν εἵνεκεν ἑρμηνεύω. ταῦτα δὲ καὶ συμμίσγεσθαι καὶ διακρίνεσθαι δηλῶ. ἔχει δὲ ὧδε· γιγνέσθαι καὶ ἀπολέσθαι τὸ ὠυτό· ξυμμιγῆναι καὶ διακριθῆναι τὸ ὠυτό· γενέσθαι συμμιγῆναι τὸ ὠυτό· ἀπολέσθαι, μειωθῆναι, διακριθῆναι τὸ ὠυτό, ἕκαστον πρὸς πάντα, καὶ πάντα πρὸς ἕκαστον τὸ ὠυτό· ὁ νόμος γὰρ τῇ φύσει περὶ τούτων ἐναντίος. Eam etiam attingit Xenoph. *Cyr.* VIII. 7, 20. διαλυομένου τοῦ ἀνθρώπου δῆλά ἐστιν ἕκαστα ἀπιόντα πρὸς τὸ ὁμόφυλον,

ὁμοίως πάντα καὶ τελευτᾷ ὁμοίως πάντα· συνίσταται γὰρ αὐτέων ἡ φύσις ἀπὸ τουτέων τῶν προειρημένων πάντων, καὶ τελευτᾷ κατὰ τὰ εἰρημένα· εἰς τωὐτὸ ὅθενπερ συνέστη ἕκαστον, ἐνταῦθα οὖν καὶ ἀπεχώρησεν.

Κεφάλαιον γʹ.

---

8. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑωυτῷ αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴν διττὴν, ἤγουν ξανθήν τε καὶ μέλαιναν· καὶ ταῦτά ἐστιν αὐτέω ἡ φύσις τοῦ

προειρημένων πάντων] Gal. εἰρημένων ἁπάντων.

συνέστη] Zwing. et Corn. συνέστι. Gal. ξυνέστηκε. Caeterum haec verba aliter distinxit Ald.; καὶ τελευτᾷ κατὰ τὰ εἰρημένα εἰς τὸ ἑωυτὸ· ὅθενπερ συνέστη ἕκαστον ἐνταῦθα κ. τ. λ. Pleraque exemplaria distinguunt post ἕκαστον· nos sic emendavimus ut post τὰ εἰρημένα distinguamus.

πλὴν τῆς ψυχῆς, et Cic. *de Senect.* 22: abeunt illuc omnia, unde orta sunt.

ἐνταῦθα — ἀπεχώρησεν] Animadvertendum adverbium ἐνταῦθα saepe conjungi cum verbis *movendi.* Plat. *Epist.* VII. ἐμὲ δὲ ἀφικόμενον ἐνταῦθα. Eandem plurimorum de rerum interitu fuisse sententiam supra saepius vidimus: cf. p. 13.

8. ἤγουν] Latinorum *videlicet*, hoc loco inservit explicationi τοῦ διττήν. Haec conjunctio raro occurrit ap.

untur simili ratione omnia, et simili ratione occidunt; oriuntur enim ex his quae diximus cunctis, et quo diximus modo occidunt; in idem unde conflatum est unumquodque etiam abit.

Caput III.

Quid sanitas, quid morbi sint, exploratur.

8. Corpus autem hominis in se sanguinem et pituitam et bilem duplicem, videlicet flavam ac nigram, continet, et haec corpus illius consti-

Pro τὰ εἰρημένα Gal. habet τὸ εἰρημένον et pro τωυτὸ ταὐτό. τωυτὸ correxi pro τὸ ἑωυτὸ quod vitiose habent pleraque exemplaria.

8. καὶ φλέγμα] Gal. L. de Atra Bile habet καὶ τὸ φλέγμα. Id. l. l. omisit ἤγουν atque pron. αὐτέω. Alii omittunt etiam διττήν.

antiquos, ut ap. Xenoph. *Oec.* 19. 11. διὰ ξηρότητα ἤγουν χαυνότητα. Saepe usurpatur a scholiastis Graecis, ubi vocabulum explicant, κήδομαι, ἤγουν φροντίζω.

αἷμα, — φλέγμα, — χολὴν ξανθήν τε καὶ μέλαιναν] Non difficile est determinare quid his quatuor humoribus intellexerit auctor; erraret vero qui crederet his vocabulis eandem significationem tribui debere quam hodie iis tribuunt physiologi; autiqui enim illi,

σώματος, καὶ διὰ ταῦτα ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει· ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα, ὁκόταν μετρίως ἔχῃ ταῦτα τῆς πρὸς ἄλληλα κρήσιός τε καὶ δυνάμιος καὶ τοῦ πλήθεος,

μετρίως ἔχῃ ταῦτα] ταῦτα omisit Cod. Med.

chemiae plane expertes, humores tantum qualitatibus quas sensibus percipere possent, distinguebant, inter quas humoris cujusque color imprimis magnas habebat partes. E sanguinis ergo e corpore emissi coagulatione hanc humorum distributionem petitam esse quisque facile intelliget; serum nempe χολὴν ξανθήν, atque placentae laete rubram partem αἷμα vocarunt; profundioris vero coloris huic impositae parti χολῆς μελαίνης nomen dederunt; φλέγμα tandem quod humidum sanguini inesset appellarunt; atque hac norma diversos in diversis corporis partibus secretos humores distinxeruut. Pituitam ergo intellexerunt quemcunque in corpore sive sano sive aegroto album atque aquosum humorem, quod e variis locis quibus memoratur conjicere licet; non solum mucum, sed et lympham exsudatam, pus, atque alios ad eum referebant, unde saepe pro inflammatione adhibetur, ut refert Galen. in *Exeg.* φλέγμα οὐ μόνον τὸν χυμὸν τοῦτον τὸν λευκὸν καὶ ψυχρὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν φλόγωσιν δηλοῖ. Vocatur hic illic etiam sanguis albus, ut in L. *de Gland.* εἰ δὲ διατάμοις (scil. ἀδένα, *glandulas*) αἱμοῤῥαγίη λάβρος, τὸ εἶδος λευκὴ καὶ οἷον φλέγμα. Bilis flavae nomine, praeter bilem ipsam, quemcunque a bile flavescentem humorem designarunt. Saepe hic humor χολὴ tantum dicitur, omisso vocabulo ξανθή, ut refert Galen. in Comm. 3. in lib. *de Acut. Diaet.*: εἴθισται

tuunt, et per haec dolet et sanum est. Sanum quidem est maxime, quum haec moderatam inter se, tam potestate, quam copia, temperiem habeant,

γὰρ τοῖς ἰατροῖς χολὴν μὲν ἁπλῶς ὀνομάζειν τὴν ὠχράν τε καὶ ξανθήν. τὴν μέλαιναν δὲ χολὴν ὅλον τοῦτο λέγειν, οὐχ ἁπλῶς χολήν. Quomodo tandem bilis atra oriatur diversis locis explicat Galen. v. e. comm. VI. in *Epid.* VI. ἐμάθετε γὰρ τὴν γένεσιν αὐτῆς εἶναι διττήν, ἔκ τε τοῦ παχέος αἵματος, καὶ τῆς ξανθῆς ὑπερωπτηθείσης. Saepe vero etiam alius humor significatur, ichor nempe, atque tunc ἀκριβὴς cognominatur.

καὶ ταῦτά ἐστιν αὐτέῳ ἡ φύσις τοῦ σώματος] Vocabulum φύσις varie in Hippocraticis scriptis usurpari animadvertit Foës. *Oec. Hipp.* s. v. φύσις. „φύσις, inquit, dicitur corporis ex quatuor humoribus temperatio et mixtio," atque locum nostrum sic explicat: *eaque totam hominis naturam constituunt, velut elementa sub sensum cadentia, quibus animalia sanguine praedita constant.* Eandem φύσεως explicationem dedit Galen. *L.* 3. *de Temp.:* φύσιν ὅταν εἴπω, ὅλην τὴν οὐσίαν τε καὶ κρᾶσιν λέγω τὴν ἐκ τῶν πρώτων στοιχείων, θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ. Similiter apud veteres physicos.

καὶ διὰ ταῦτα ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει] En habes primordia Pathologiae istius Humoralis, quae ab Hippocrate condita tot duravit aetates; tantum enim, ut Ciceronis verbis utar, opinio praejudicata poterat, ut etiam sine ratione valeret auctorita. Immutata fere haec doctrina mansit usque ad Gaubii at-

καὶ μάλιστα ἣν μεμιγμένα ᾖ· ἀλγέει δὲ, ὁκόταν τι τουτέων ἔλασσον ἢ πλεῖον εἴη, ἢ χωρισθῇ ἐν τῷ σώματι καὶ μὴ μεμιγμένον ᾖ τοῖσιν ξύμπασιν· ἀνάγκη γάρ, ὁκόταν τι τουτέων χωρισθῇ καὶ ἐφ᾽ ἑαυτῶ στῇ, ἔνθεν τε ἐξέστηκεν, οὐ μόνον τοῦτο τὸ χωρίον νοσερὸν γίγνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἔνθα ἂν στῇ καὶ ἐπιχυθῇ, ὑπερπιμπλάμενον ὀδύνην τε καὶ πόνον παρέχειν· καὶ γὰρ ὁκόταν τι τουτέων ἔξω τοῦ σώματος ἐκρυῇ πλεῖον τοῦ

ἀλγέει δὲ κ. τ. λ.] Gal. l.l. sic legit: ἀλγέει δ᾽ ὁκόταν τι τουτέων ἔλασσον ἢ πλέον ἤδη χωρισθῇ ἐν τῷ σώματι, καὶ μεμιγμένον ᾖ τοῖσι πᾶσι, sed vitiose; ex ea tamen μεμιγμένον recepimus pro κεχρημένον, quod pleraque habent exempl.

ἀνάγκη γὰρ κ. τ. λ.] Gal. l.l. paullo aliter legit: ἀνάγκη γὰρ ὅταν τι τουτέων χωρισθῇ, καὶ ἐφ᾽ ἑωυτοῦ στῇ, οὐ μόνον τοῦτο τὸ χωρίον, ἔνθεν ἐξέστη, ἐπίνοσον γίγνεται, ἀλλὰ καὶ ἔνθα ἂν στῇ καὶ ἐπισχεθῇ ὑπερπιμπλάμενον, ὀδύ-

que **Boerhavii** nostratium tempora.

τῆς πρὸς ἄλληλα κρήσιός τε καὶ δυνάμιος καὶ τοῦ πλήθεος] οὔσης δὲ διττῆς, inquit **Galen.**, συμμετρίας, τῆς μὲν ἐν τῇ δυνάμει τῶν κεραννυμένων, τῆς δὲ ἐν τῷ ποσῷ τῆς οὐσίας, ἑκατέρας ἐμνημόνευσεν Ἱπποκράτης.

ὁκόταν μετρίως ἔχῃ ταῦτα τῆς κρήσιος, cf. supra § 6. Simili ratione de sanitate atque morbis disputat Eryximachus in **Plat.** *Symp.* p. 188. A.

καὶ μάλιστα ἣν μεμιγμένα ᾖ.] Ad haec annotat

et ea quam maxime inter se mixta sint; dolet vero, ubi horum aliquid vel parcius vel copiosius fuerit vel in corpore separatum nec reliquis omnib us mixtum sit; necesse enim est, quum aliquid horum separatum sit et per se consistat, non solum eum (unde secesserit) locum morbo affici, sed et eum ubi constiterit, et in quem effusum sit, propter humoris abundantiam dolore atque labore vexari; etenim

νην τε καὶ πόνον παρέχει. Pro ἐφ' ἑαυτῷ στῇ Servinus legit ἐφ' ἑωυτοῦ μὴ στῇ; pro τοῦτο Mss. Regia τουτοί. ἔνθα ἄν.]

Eadem rejiciunt ἄν, quod margini adscripsit Zwing. ἄν στῇ καὶ rejicit Foësius. Corn. legit ἔνθα ἄν ἐπιχυθῇ. Pro ὑπερπιμπλάμενον Chart. habet ὑπερεκπιμπλάμενον, Fevreus ὑπερπληρούμενον.

καὶ γὰρ ὁκόταν κ. τ. λ.] Aliter Gal. L. VIII. de Plac. Hipp. et Plat. καὶ γὰρ ὅταν τι τούτων ἔξω τοῦ σώματος ἐκρυῇ πλέον τοῦ ἐπιπολάζοντος, ὀδύνην παρέχει, ἢ καὶ νόσον.

Galen. ταῦτα τὴν ἀκρίβειαν τῆς δι' ὅλων αὐτῶν κράσεως ἐνδείκνυται. κατὰ γὰρ τὴν τελείως ἀμεμπτοτάτην τοῦ σώματος διάθεσιν οὐ μόνον ἡ συμμετρία τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἀλλὰ καὶ ἡ δι' ὅλων κρᾶσις ἀκριβοῦται. κατὰ δὲ τὰς φαυλοτέρας κράσεις τοῦ σώματος ἐνδέχεταί ποτε καθ' ἕν τι μόριον οὐκ ἴσως, οὐδ' ὁμοίως, οὐδὲ δι' ὅλων ἀλλήλοις κεκράσθαι τοὺς χυμούς, ἀλλ' ὅταν γε μηδέπω σαφῶς ἐνέργεια βλάπτεται, μεμπτὴ μὲν ἐστιν ἡ ὑγίεια, νόσος δὲ οὐδέπω.

ἐπιχυθῇ] ἐπιχέειν h. e.

ἐπιπολάζοντος, ὀδύνην παρέχει ἡ κένωσις· ἢν ταῦτα πάλιν ποιήσηται εἴσω τὴν κένωσιν καὶ τὴν μετάστασιν καὶ τὴν ἀπόκρισιν; ἀπὸ τῶν ἄλλων, πολλὴ αὐτέῳ ἀνάγκη διπλῆν τὴν ὀδύνην παρέχειν κατὰ τὰ εἰρημένα, ἔνθεν τε ἐξέστη καὶ ἔνθα ὑπερέβαλεν.

Κεφάλαιον δ'.

---

9. Εἶπον δὴ, ἃ ἂν φήσω τὸν ἄνθρωπον εἶναι, ἀποφαίνειν ἀεὶ ταῦτα ἐόντα, καὶ κατὰ νόμον καὶ

ἢν ταῦτα πάλιν κ. τ. λ.] Ter varie hunc locum legit Gal.; comm. ad h. l. ἢν τ' αὖθις εἴσω ποιήσηται τὴν κέν.; l. de Atr. Bil. ἢν τ' αὖ πάλιν εἴσω ποιήσηται τὴν κένωσιν; pro αὐτέῳ αὐτὸ et pro ἔνθα ἔνθεν, atq. L. VIII de Plac. Hipp. et Plat. ἢν τ' αὖθις εἴσω ποιήσηται τὴν κίνησιν, et superinfundere, ut ap. Xenoph. *Oec.* 17. 12. ἰλύος ἐπιχυθείσεις.

ὑπερπιμπλάμενον — κένωσιν] Idem munus medicinae tribuit Eryximachus in Plat. *Symp.* p. 186 C. ἔστι γὰρ ἰατρικὴ ἐπιστήμη τῶν τοῦ σώματος ἐρωτικῶν πρὸς πλησμονὴν καὶ κένωσιν. τὸ ἐπιπόλαζον proprie est *id quod supernatat:* Galen. vero explicat τὸ πλεόναζον, ita ut πλεῖον τοῦ ἐπιπολάζοντος significet amplius quam redundet. Idem τὸ ἐπιπόλαζον etiam pro τὸ μὴ κεκραμένον ἅπασι τοῖς ἄλλοις

cum quid horum praeter id quod superfluat extra corpus effundatur, evacuatio dolorem praebet; contra si haec introrsum evacuationem et translationem et ab aliis secretionem fecerint, e praedictis patet duplicem oriri debere dolorem, et ibi unde secesserit, et ubi exsuperet.

Caput IV.

Hominem e sanguine, pituita, bile flava et bile atra constare, demonstratur.

9. Dixi sane quaecunque hominem esse affirmavero, ea me demonstraturum semper eadem esse

ἔνθα τε ἐξέστη, καὶ ὅθεν ὑπερέβαλεν. Cod. Flor. pro ἣν ταῦτα habet ἢ ἣν ταῦτα. Pro ποιήσηται quidam Codd. habent ποιήσεται.

9. εἶπον δὴ] Gal. δὲ. Ald. post ἀεὶ comma ponit. κατὰ νόμον] Quidam Codd. et Ald. κατὰ τὸν νόμον.

sumi posse animadvertit; etiam occurrit *Epid.* I. πολὺς μὲν οὖν καὶ μάλιστα ὁ χυμὸς οὗτος ἐπεπόλασεν.

καὶ τὴν μετάστασιν καὶ τὴ[ν ἀπόκρισιν] Vocc. μετάστασις et ἀπόκρισις saepe in Hipp. scriptis occurrunt, atque variis gaudent significationibus, de quibus vid. in Foes. *Oec. Hipp.* hh. vv. Hoc l. μετάστασις humorum in alias corporis partes transpositionem, ἀπόκρισις vero horum secretionem vel separationem indicat.

9. ἀεὶ] h. e. ut auctor

κατὰ φύσιν· φημὶ δή, εἶναι αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴν ξανθήν τε καὶ μέλαιναν, καὶ τουτέων πρῶτον μὲν κατὰ νόμον τὰ ὀνόματα διωρίσθαι φημί, καὶ οὐδενὶ αὐτέων τωὐτὸ οὔνομα εἶναι· ἔπειτα τὰς ἰδέας κατὰ φύσιν κεχωρίσθαι, καὶ οὔτε τὸ φλέγμα οὐδὲν ἐοικέναι τῷ αἵματι, οὔτε τὸ αἷμα τῇ χολῇ, οὔτε τὴν χολὴν τῷ φλέγματι. Πῶς γὰρ ἂν ἐοικότα εἴη ταῦτα ἀλλήλοισιν, ὧν οὔτε τὰ χρώματα ὅμοια φαίνεται προσορώμενα, οὔτε τῇ χειρὶ ψαύοντι ὅμοια δοκέει εἶναι; οὔτε γὰρ θερμὰ ὁμοίως ἐστὶν οὔτε ψυχρὰ οὔτε ξηρὰ οὔτε ὑγρά· ἀνάγκη τοίνυν ὅτι τοσοῦτον διήλλακται ἀλλήλων τὴν ἰδέην τε καὶ τὴν δύναμιν, μὴ ἓν αὐτὰ εἶναι, εἴπερ μὴ πῦρ τε καὶ ὕδωρ ταὐτόν ἐστι.

τὰ ὀνόματα] Mack. καὶ τὰ ὀνόμ.

διωρίσθαι] Ald. διεωρίσθαι. Gal. διηρεῖσθαι.

ἔπειτα τὰς ἰδέας κατὰ φύσιν] Cod. Flor. habet ἔπειτα κατὰ φύσιν καὶ τὰς ἰδέας. pro οὐδὲν Ald. οὔθεν.

ψαύοντι] Sic legunt plerique. Gal. ψαυούσῃ. Cod. Med. ψαυόμενα, quem secuti sunt Chart. et Mack. Quum vero non ipse circumscribit § 5. s. f. καὶ νέου ἐόντος ἀνθρώπου, καὶ γέροντος, καὶ τῆς ὥρης ἐούσης καὶ ψυχρῆς καὶ θερμῆς.

τὰς ἰδέας] supra p. 82 explicuimus ἰδέαν *speciem et formam:* nunc auctor ipso explicat dicens: καὶ οὔτε τὸ φλέγμα οὐδὲν ἐοικέναι τῷ αἵματι, οὔτε κ. τ. λ. —

et lege et natura; dico ergo sanguinem esse et pituitam, et bilem flavam et nigram; atque horum quidem nomina primum consuetudine distincta esse dico, nec ulli horum idem esse nomen; deinde species natura distinctas esse, et nec pituitam similem esse sanguini, nec sanguinem bili, nec bilem pituitae. Quo enim modo haec inter se similia forent, quorum neque colores conspicientibus similes apparent, nec quae manu tangenti similia esse videntur? neque enim aeque calida sunt nec frigida, nec sicca nec humida; necesse igitur est, quum forma atque natura tantopere inter se differant, ea non unum esse, nisi ignis et aqua idem sint.

ad τῇ χειρί, sed ad subintell. ἀνθρώπῳ referendum sit, non est quod hanc illamve lectionem substituamus.

ἀνάγκη τοίνυν ὅτι] quidam Codices ὅτε.

καὶ ὕδωρ ταὐτόν ἐστι] Sic plerique Codd. Nonnulli, quos secuti sunt Mack. et Chart., ἓν καὶ ταὐτόν.

οὔτε τὰ χρώματα ὅμοια —, οὔτε τῇ χειρὶ ψαύοντι —, οὔτε γὰρ θερμὰ ὁμοίως ἐστίν, οὔτε ψυχρά, οὔτε ξηρά, οὔτε ὑγρά; haec omnia ergo ad ἰδέαν refert ipse auctor.

ὅμοια φαίνεται προσορώμενα, οὔτε τῇ χειρὶ ψαύοντι ὅμοια δοκέει

10. Γνοίης δ' ἂν τοῖσδε, ὅτι οὐχ ἓν ταῦτα πάντα ἐστίν, ἀλλ' ἕκαστον αὐτέων ἔχει δύναμίν τε καὶ φύσιν τὴν ἑωυτέου· ἤν γάρ τινι διδῷς ἀνθρώπῳ φάρμακον ὅ τι φλέγμα ἄγει, ἐμέεταί σοι φλέγμα, καὶ ἢν διδῷς φάρμακον ὅ τι χολὴν ἄγει, ἐμέεταί σοι χολήν· κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ χολὴν μέλαιναν καθαίρει, ἢν διδῷς φάρμακον ὅ τι χολὴν μέλαιναν ἄγει· καὶ ἢν τρώσῃς αὐτέῳ τοῦ σώματος μέρος τι, ὥστε τραῦμα γενέσθαι, ῥυήσεται αὐτέῳ αἷμα· καὶ ταῦτα ποιήσει σοι

10. πάντα ἐστὶν κ. τ. λ.] Cod. Med. habet πάντα ἐστίν, ἀλλὰ ἔχει δύναμίν τε καὶ φύσιν τὴν αὐτὴν ἕκαστον. εἰ γάρ τινι δίδως ἀνθρώπῳ —, ἀπεμεῖται. Pro τίνι διδῷς Gal. L. 2 de Elem. legit τοι δώης, alii διδοίης, quos secuti sunt Chart. et Mack., et pro ἐμέεται, quod plerique habent Codd., iidem legunt ἀπεμέεται, quum paullo post verbo simplici utantur.

καὶ ἢν διδῷς] Mack. Galeuum secutus legit δοίης.

εἶναι].Animadvertendum δοκεῖν h. l. de reliquorum sensuum, ut manuum, perceptione, φαίνεσθαι de oculorum conspectu usurpari. Differentia vero utriusque vocis quam Zeun. ad *Viger*. V. 13. 1. constituit, quasi hoc spectaret id quod revera est, illud vero quod tantum speciem veri habet, h. l. frustra quaeritur. Xenoph. *Cyr*. I. 2. 16. φύσης μεστοὺς φαίνεσθαι. Id. *l.l.* I. 5. 7. τὸ δόξαι τῶν ἀλλοτρίων ἐφίεσθαι.

10. φάρμακον, ὅτι φλέγμα ἄγει] Talia remedia pituitae evacuationem promoventia multa citantur in scriptis Hippocraticis, e. g. in libro de *Morb. Mulieb*. s. f., *de Affect. Intern*. et de

10. Cognoscas autem ex his non unum esse haec omnia, sed suam quodque ipsorum et vim et naturam habere: si enim alicui homini des medicamentum quod pituitam educit, pituitam tibi vomit, et si des medicamentum quod bilem educit, evomit tibi bilem; eadem quoque ratione bile atra purgatur, medicamentum si des quod bilem atram educit; atque si ipsi aliquam corporis partem sauciaris ita ut vulnus fiat, effluet ipsi sanguis; at-

κατὰ ταὐτά] Quidam Codd. *ταῦτα*. Zwing. *ταύτην*, et pro *διδῷς* Gal. *δῷς*.

καὶ ἢν τρώσῃς αὐτέῳ] Gal. L. VIII. de Plac. Hipp. et Plat. legit *καὶ ἢν τρώσῃς αὖ αὐτοῦ σώματος μέρος τι, ὥστε ἕλκος γενέσθαι*, idem vero L. 2 de Elem., *καὶ ἢν τρώσῃς αὐτου τι τοῦ σώματος, ὡς τὸ ἕλκος γιγνέσθαι*. Quaedam exemplaria, uti Foës., *καὶ ἢν τρώσῃς αὐτόν*.

Nat. Mulieb.; in iisdem libris referuntur remedia bilem flavam et bilem atram ducentia.

ἐμέεταί σοι φλέγμα— χολήν] *ἐμέεται*, praes. Neque offendit quod auctor tempora variet hoc loco ponens praes. *ἐμέεται*, dum in sequentibus utatur futuro, *τρώσῃς*, *ῥυήσεται*.

καθαίρει] Animadvertendum *καθαίρειν*, *purgare* ap. Hipp. usurpari de omni purgatione tam *ἄνω* quam *κάτω*, in genere de omni excretione, dum nostris temporibus Cathartica quae vocantur medicamenta ea dicuntur quae alvum tantum ducunt. *τρώσῃς — ὥστε τραῦμα γενέσθαι* est pleonasmus qui redolere videtur

πάντα πᾶσαν ἡμέρην τε καὶ νύκτα, καὶ χειμῶνός τε καὶ θέρεος, μέχρις ἂν δυνατὸς ᾖ τὸ πνεῦμα ἕλκειν εἰς ἑωυτὸν καὶ πάλιν μεθιέναι· δυνατὸς δὲ ἔσται, ἔστ' ἂν τινος τουτέων στερηθῇ τῶν ξυγγεγονότων· ξυγγέγονε δὲ ταῦτα τὰ εἰρημένα· πῶς γὰρ οὐ ξυγγέγονε; πρῶτον μὲν φανερός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ἔχων ἐν ἑωυτῷ ταῦτα πάντα ἀεί, ἕως ἂν ζῇ· ἔπειτα γέγονεν ἐξ ἀνθρώπου ταῦτα πάντα ἔχοντος· ἔπειτα τέθραπται ἐν ἀνθρώπῳ ταῦτα πάντα ἔχοντι, ὁκόσα ἔγω γε νῦν φημί τε καὶ ἀποδείκνυμι.

11. Οἱ δὲ λέγοντες ὡς ἕν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος,

πᾶσαν ἡμέρην τε καὶ νύκτα] τε quaedam omittunt. Gal. L. 2. de Elem. πάσῃ ἡμέρῃ καὶ νυκτὶ, et pro χειμῶνός τε καὶ θέρεος idem L. VIII. de Plac. Hipp. et Plat. habet χειμῶνα καὶ θέρος. Vulgata lectio aptior.

καὶ πάλιν μεθιέναι· δυνατὸς δὲ ἔσται] Varie haec distinguuntur. Imp. Samb. habet μεθιέναι εἰ δυνατὸς ἔσται. Cod. Flor. μεθίεται εἰ δυνατὸς ἔσται. Quaedam Exempl. καὶ δυνατὸς ἔσται ἔστ' ἂν τινος. Gal. μεθιέται εἰ δυνατὸς ἔσται.

antiqui simplicitatem sermonis.

καὶ ταῦτα ποιήσει σοι πάντα] scil. σώματα. ποιεῖν refertur ad πάθη, quae modo significavit, ἐμέεται, rell.

ἔστ' ἂν τινος] Ad τινὸς haec notat Galen: βούλεται γὰρ οὐ μόνον ὅταν αἵματος στερηθῇ τὸ ζῶον ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ καὶ φλέγματος, ἢ ξανθῆς, ἢ μελαίνης χολῆς.

γέγονε — τέθραπται] Haec verba retuli non ad praecedens subjectum ἄνθρωπον, uti omnes fecerunt interpre-

que haec tibi facient omnia quavis die et nocte, tam hieme quam aestate, quamdiu homo spiritum ducere vicissimque reddere valebit; id autem facere poterit quoad aliquo eorum quae coaluerunt privatus fuerit; haec autem sunt ea quae diximus; quidni enim coaluissent? primum quidem manifestum est, hominem ista omnia semper in se continere, quoad vivit; deinde tum nascuntur ex homine haec omnia in se habente, tum increscunt in homine haec omnia in se habente, ea quae ego nunc assevero atque demonstro.

11. Qui vero unum esse hominem asserunt,

Ald. et alii haec verba prorsus omittunt.

πῶς γὰρ] γὰρ quidam omittunt.

πρῶτον μὲν φανερός ἐστιν] Gal. πρῶτον μὲν γάρ. Nonnulli Codd. φανερῶς et φανερόν, alii omittunt articulum ὁ ante ἄνθρ.

ὁκόσα ἔγω γε νῦν φημί] Gal. ὁπόσα φημί τε.

11. ὁ ἄνθρωπος] Nonnulli articulum omittunt.

tes, sed ad subjectum sequens ὁκόσα ἔγω γε κ. τ. λ., scil. quatuor illos humores, nam postquam dixit in homine illa omnia inesse, supervacuum est animadvertere unde natus est homo. Vitiose ideo locum explicat Heurn.: »Itaque jam ut homo evasit habet haec quatuor; praeterea cum gigneretur patre et matre, ex his ortum atque incrementa ducit".

11. ὑπερκαθάρσεσι] ὑπερκάθαρσις est nimia atque immodica purgatio: Hipp. *Aph.* V. 4. ἐπὶ ὑπερ-

δοκέουσί μοι ταύτῃ τῇ γνώμῃ κεχρῆσθαι· ὁρέοντες τοὺς πίνοντας τὰ φάρμακα καὶ ἀπολλυμένους ἐν τῇσιν ὑπερκαθάρσεσι, τοὺς μεν χολὴν ἐμέοντας, τοὺς δέ τινας φλέγμα, τοῦτο ἕκαστον αὐτέων ἐνόμισαν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ὅ τι καθαιρόμενον εἶδον αὐτὸν ἀποθανόντα· καὶ οἱ τὸ αἷμα φάντες εἶναι τὸν ἄνθρωπον, τῇ αὐτέῃ γνώμῃ χρέονται· ὁρέοντες ἀποσφαζομένους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ αἷμα ῥέον ἐκ τοῦ σώματος, τοῦτο νομίζουσιν εἶναι τὴν ψυχὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· καὶ μαρτυρίοισι τουτέοισι πάντες χρέονται ἐν τοῖσι λόγοισι. καίτοι πρῶτον μὲν ἐν τῇσιν ὑπερκαθάρσεσιν οὐθείς πω

ὁρέοντες τοὺς πίνοντας] Gal. L. VIII. de Plac. Hipp. et Plat. hunc locum paullo aliter legit: ὁρῶντες τοὺς πίνοντας ἀνθρώπους τὰ φάρμακα ἀπολλυμένους ἐν τῇσι καθάρσεσι. Id. paullo ante pro κεχρῆσθαι habet χρῆσθαι. Cod. Flor. etiam pro ὑπερκαθάρσεσι legit καθάρσεσι.

καθαιρόμενον εἶδον αὐτόν] Chart. καθ. αὐτόν, εἶδον.

τὸ αἷμα ῥέον] Gal. καταῤῥέον.

καθάρσει σπασμὸς ἢ λυγμὸς ἐπιγιγνόμενος, κακόν. Ne putetis ap. veteres medicos more receptum fuisse nimiis purgationibus uti, vetant quae monent auctores LL. *de Medic. Purg.* αἴσχρα γάρ ξύμφορα φάρμακον (καθαρτικὸν) δόντα ἀνθρώπῳ, ἀποκτείναι, et *de Affect.*: ὅσα δὲ καθαίρει τῶν φαρμάκων χολὴν ἢ φλέγμα, ἐν τούτοισιν οἱ κίνδυνοι γίγνονται, καὶ αἱ αἰτίαι τοῖσι θεραπεύουσι· φυλάττεσθαι οὖν χρὴ τὰ μάλιστα. Nimias purgationes quoque improbat Plut. *de Tuenda Sanitate.* ed. Xyl. II. p. 134. D.

hoc usi esse argumento mihi videntur: quum enim vidissent eorum qui medicamenta hausissent et nimiis purgationibus interiissent, alios bilem vomuisse, alios pituitam, horum unumquodque hominem esse existimarunt, cujus purgatione eum intereuntem vidissent; et qui sanguinem esse hominem asserunt, eodem utuntur argumento; videntes hominibus qui jugulantur sanguinem e corpore fluentem, hunc putabant hominis esse animam; atque his testimoniis omnes utuntur in orationibus: attamen primum in nimiis purgationibus nullus un-

τὴν ψυχὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κ. τ. λ.] Gal. τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων, καὶ μαρτυρίοισι τούτοισι χρῶνται, omissa πάντες.

καὶ τοι πρῶτον] Ald. καὶ πρότερον. Pro *οὐθεὶς* Chart. οὐδεὶς, Servinus, quem secutus est Mack. οὐχ εἷς. Pro πω nonnulli που. Pro *χολὴν μόνον* Gal. μόνην.

τὸ αἷμα ῥέον — τοῦτο — τὴν ψυχὴν] Eos qui animam in sauguine inesse statuebant, memorat Aristot. *de Anim.* I. 2. Ἕτεροι δὲ αἷμα (φάσκουσιν εἶναι τὴν ψυχήν), καθάπερ Κριτίας, τὸ αἰσθάνεσθαι τῆς ψυχῆς οἰκειότατον ὑπολαμβάνοντες, τοῦτο δὲ ὑπάρχειν διὰ τὴν τοῦ αἵματος φύσιν. Cf. S. Karsteu. *Emped.* p. 495. Hanc antiquitus vulgatam fuisse sententiam, probant Virgiliana illa in *Aen.* IV. 349.

Purpuream vomit ille animam; et cum sanguine mixta
Vina refert moriens.

ἀπέθανε χολὴν μόνον καθαρθείς· ἀλλ' ὁκόταν τις πίῃ φάρμακον ὅ τι χολὴν ἄγει, πρῶτον μὲν χολὴν ἐμέει, ἔπειτα δὲ φλέγμα· ἔπειτα δὲ ἐπὶ τῇ χολῇ ἐμέουσι χολὴν μέλαιναν ἀναγκαζόμενοι· τελευτῶντες δὲ καὶ αἷμα ἐμέουσι καθαρόν· τὰ αὐτὰ δὲ πάσχουσι καὶ ὑπὸ τῶν φαρμάκων τῶν τὸ φλέγμα ἀγόντων· πρῶτον μὲν γὰρ φλέγμα ἐμέουσιν, ἔπειτα χολὴν ξανθήν, ἔπειτα μέλαιναν, τελευτῶντες δὲ αἷμα καθαρόν, καὶ ἐν τῷδε ἀποθνήσκουσιν· τὸ γὰρ φάρμακον, ὁκόταν ἐσελθῇ

πρῶτον μὲν χολὴν ἐμέει] Chart. πρῶτον τὴν χολήν. Pro ἐμέει quidam Codd. ἐμέσει.

ἔπειτα δὲ ἐπὶ τῇ χολῇ] Gal. L. 2. de Elem. legit: ἔπειτα δὲ ἐπὶ τούτοις χολὴν ἐμέουσι μέλαιναν· τελευτῶντες

οὐθείς] Dorice et Aeolice dictum pro οὐδείς; rarius ap. Hipp., saepius vero ap. Arist. et Xenoph.. Quum autem plurimi habeant codd., nos etiam οὐθεὶς recepimus. Cf. Matth. § 137.

ὁκόταν τις πίῃ—ἐμέει,— ἔπειτα ἐμέουσι κ. τ. λ.] Sexcenties ap. veteres hanc constructionem offendes, qua, praecedente τίς, in altero membro sequitur verbum plurali numero Plat. *Menex.* p. 242. D. εἴ τις ἄρα ἠμφεσβήτει, ὡς ἐν τῷ προτέρῳ πολέμῳ τῷ πρὸς τοὺς βαρβάρους ἄλλοι τινὲς εἶεν ἀμείνους Ἀθηναίων, οὐκ ἀληθῆ ἀμφισβητοῖεν. *De Repl.* I. p. 344. B. ἐπειδὰν δέ τις πρὸς τοῖς τῶν πολιτῶν χρήμασι καὶ αὐτοὺς ἀνδραποδισάμενος δουλώσηται, ἀντὶ τούτων τῶν αἰσχρῶν ὀνομάτων εὐδαίμονες καὶ μακάριοι κέκληνται. Cff. quae attulit Stallb. ad Plat.

quam mortuus est sola purgatus bile; sed quum quis biberit medicamentum quod bilem ducat, primum quidem bilem vomit, deinde vero pituitam; post vero vi coacti post bilem (flavam) vomunt bilem nigram; tandem vero etiam sanguinem purum vomunt; eadem patiuntur e medicamentis quae pituitam ducunt; primum enim pituitam vomunt, deinde bilem flavam, postea nigram, tandem vero sanguinem purum, atque in eo moriuntur. Medica-

δ' αἷμα καθαρόν, ubi ἀναγκαζόμενοι omittitur. Cod. Med. etiam pro καὶ αἷμα legit αἷμα.

καὶ ἐν τῷ δέ] Gal. καὶ ἐν τῷ ἐφ' ᾧ.

Phileb. p. 45. B.

φάρμακον, ὅ τι χολὴν ἄγει, κ. τ. λ.] Eadem medicamentorum purgantium divisio in cholagoga atque phlegmagoga invenitur in libro qui etiam inter Hipp. exstat *De Medic. purg.*

ἐμέουσι χολὴν μέλαιναν ἀναγκαζόμενοι] In hypercatharsi enim ab uno pharmaco ita irritatur natura, ut reliqua continere nequeat. *Heurn.* ἀναγκαζόμενοι, h. e. violentius irritati, et quasi invita natura.

αἷμα ἐμέουσι καθαρόν] Sanguinem arteriosum intelligas αἷμα καθαρόν, venosi vero sanguinis coagula nigra χολὴν μέλαιναν; haec enim saepius in Hippocr. scriptis αἷμα μέλαν vocatur, e. g. *Aph*, IV. 21. ὑποχωρήματα μέλανα, ὁκοῖον αἷμα μέλαν, ἀπ' αὐτομάτου ἰόντα καὶ ξὺν πυρετῷ καὶ ἄνευ πυρετοῦ, κάκιστα. et *Aph.* 23. ὁκόσοισιν ἐκ νου-

ἐς τὸ σῶμα, πρῶτον μὲν ἄγει ὃ ἂν αὐτέῳ κατὰ φύσιν μάλιστα ᾖ τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων· ἔπειτα δὲ καὶ τἄλλα ἕλκει τε καὶ καθαίρει· ὥσπερ τὰ φυόμενά τε καὶ σπειρόμενα, ὁκόταν εἰς τὴν γῆν ἔλθῃ, ἕλκει ἕκαστον τὸ κατὰ φύσιν ἑωυτῷ ἐνεὸν ἐν τῇ γῇ· ἔνι δὲ καὶ ὀξὺ καὶ πικρόν, καὶ γλυκὺ καὶ ἁλμυρὸν καὶ παντοῖον. Πρῶτον μὲν οὖν πλεῖστον τουτέου εἵλκυσεν εἰς ἑωυτό, ὅ τι ἂν ᾖ ἑωυτέῳ κατὰ φύσιν μάλιστα, ἔπειτα δὲ ἕλκει καὶ τἄλλα· τοιοῦτον δέ τι καὶ τὰ φάρμακα ποιέει ἐν τῷ σώματι· ὁκόσα ἄν χολὴν ἄγῃ, πρῶτον μὲν ἀκρητεστάτην ἐκάθηρε

ὥσπερ τὰ φυόμενα] Gal. L.2. de Elem. hunc locum aliter legit: ὡς γὰρ τὰ σπειρόμενά τε καὶ φυόμενα, ὁκόταν εἰς τὴν γῆν εἰσέλθοι, ἕλκοι ἕκαστον τὸ κατὰ φύσιν ἑωυτοῦ ἐὸν ἐν τῇ γῇ.

πρῶτον μὲν οὖν] Gal. πρῶτον μὲν οὖν καὶ πλεῖστον εἵλκυσεν εἰς ἑωυτό, ὅ τι ἂν ᾖ αὐτῷ κατὰ φύσιν μάλιστα.

σημάτων ὀξέων, ἢ πουλυχρονίων, ἢ ἐκ τρωμάτων, ἢ ἄλλως λεπτυνομένοισι, χολὴ μέλαινα ὁκοῖον αἷμα μέλαν ὑπέλθῃ, τῇ ὑστεραίῃ ἀποθνήσκουσιν.

αὐτέῳ κατὰ φύσιν] Ejus naturae conveniens, i. q. οἰκεῖον. Eadem ratione ap. veteres saepius κατὰ νοῦν, κατὰ γνώμην, alia, loco adj. usurpantur. Plat. *Tim.* p. 17. C. καὶ μάλα γε ἡμῖν ῥηθεῖσα (πολίτεια) πᾶσι κατὰ νοῦν. Cff. quae attulit Stallb. ad h. l.

τὰ φυόμενά τε καὶ σπειρόμενα] φυόμενα, quae singulis annis sponte renascuntur, σπειρόμενα, quae satione continua conservantur. Nos vocamus plantas *annuas*

mentum enim postquam in corpus intraverit, primum quidem ducit quodcunque ipsi ex omnibus quae in corpore insunt maxime cognatum sit; deinde etiam reliqua secum trahit atque purgat, sicut plantae tam perennes quam quae quotannis seruntur, simulac terram subierint, trahunt quaeque quod ipsi cognatum in terra inest; inest enim et acidum, et dulce, et amarum, et salsum, aliudque cujuscunque generis. Itaque primum illud praecipue quod ipsi maxime cognatum sit ad se allicit, deinde etiam reliqua attrahit; tale quid etiam medica-

Quaedam exempl. ὅ τε ἂν ᾗ αὐτό.

τοιοῦτον δέ τι] Gal. et Cod. Med. δή τι.

ὁκόσα ἂν χολὴν] Chart. et Mack. ὁκόσα γὰρ τὴν χολὴν ἄγει.

πρῶτον μὲν] μέν omiserunt nonnulli, et ante χολήν interpolavere art. τήν.

atque *perennes.* Eadem fere ratione qua hoc loco auctor libri de *Natura Pueri* foetus generationem explicaturus, hanc cum plautarum e seminibus ortu comparat. In genere animadvertendum antiquos illos Hippocraticos e plantarum et animalium observatione suam de homine cognitionem augere conatos fuisse, atque e phaenomenis in illis, ut credebant, magis conspicuis, ex analogia ad obscuriora humana concludisse. Cf. G. J. Loncq, l. l. p. 73.

12. αὔξεται δὲ κ. τ. λ.] Eadem fere ratione de humoribus secundum anni tempestates disputat auctor

χολήν, ἔπειτα δὲ μεμιγμένην· καὶ πάλιν τὰ τοῦ φλέγματος φάρμακα πρῶτον μὲν ἀκρητέστατον τὸ φλέγμα ἄγει, ἔπειτα δὲ μεμιγμένον· καὶ τοῖσιν ἀποσφαζομένοισι πρῶτον μὲν τὸ αἷμα ῥέει θερμότατόν τε καὶ ἐρυθρότατον· ἔπειτα δὲ ῥέει φλεγματωδέστερον καὶ χολωδέστερον.

Κεφάλαιον έ.

12. Αὔξεται δὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ μὲν φλέγμα χειμῶνος· τοῦτο γὰρ τῷ χειμῶνι κατὰ φύσιν ἐστὶ

καὶ τοῖσιν] Mack. et Chart. καὶ πάλιν τοῖσιν.

12. χειμῶνος] τοῦ addunt Mack. et Chart. Integrum Libri *de Humoribus*, qui inter Hippocraticos occurrit. τοὺς μὲν οὖν χυμοὺς εἰδέναι ἐν ᾗσιν ὥρησιν ἀνθέουσι, καὶ οἷα ἐν ἑκάστοισι νουσήματα ποιέουσι, καὶ οἷα ἐν ἑκάστῳ νουσήματι παθήματα. — — Ἄλλος γὰρ (χυμὸς) ἐν ἄλλῃ ὥρῃ —, οἷον τὸ θέρος, χολοποιόν· ἦρ, ἔναιμον· καὶ τ᾽ἄλλα ὡς ἕκαστα. αἱ μεταβολαὶ μάλιστα τίκτουσι νουσήματα, καὶ αἱ μέγισται μάλιστα· καὶ ἐν τῇσιν ὥρῃσιν αἱ μεγάλαι μεταλλαγαὶ καὶ ἐν τοῖσιν ἄλλοισι. — — Ὥσπερ δὲ ἐκ τῶν ὡρέων τὰς νόσους ἐστὶ τεκμήρασθαι, ἐστὶ ποτὲ καὶ ἐκ τῶν νόσων ὕδατα, καὶ ἀνέμους, καὶ ἀνυδρίας

menta in corpore faciunt: quaecunque enim bilem educunt, primum quidem meracissimam purgant bilem, post vero mixtam; atque rursus medicamenta pituitam ducentia primum quidem meracissimam pituitam educunt, postea etiam mixtam; et in jugulatis primum quidem effluit sanguis calidissimus et maxime ruber, mox vero magis pituitosus et biliosus effluit.

Caput V.

Quomodo diversi humores variis anni tempestatibus sese habeant, exponitur.

12. Augetur autem in homine pituita quidem hieme; haec enim ad hiemis naturam eorum quae

hunc locum profert Galen. L. VIII de Plac. Hipp. et Plat.

προγιγνώσκειν. — — Ἢν μὲν ἐπὶ πλέον τὸ ἔτος τοιοῦτο ἔῃ, οἵην κατάστασιν ἐποίησεν, ἐπὶ πλεῖον, καὶ τά νουσήματα τοιαῦτα· καὶ ἢν μᾶλλον ἰσχυρότερα, καὶ μέγιστα νουσήματα ταιαῦτα· καὶ ἢν μᾶλλον ἰσχυρότερα, καὶ μέγιστα νουσήματα οὕτως ἐγένετο, καὶ κοινότατα. καὶ ἐπὶ πλεῖστον χρόνον.

πρὸς πάντα ταῦτα] Haec verba omnes interpretes vitiose interpretati sunt, *praeter haec omnia, supra haec omnia, nihilominus*: πρὸς enim ubi hac gaudet significatione dativum post se habet: cum vero n. l. πρὸς sequente accusativo inveniatur, significationem τοῦ

μάλιστα τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων· ψυχρότατον γάρ ἐστι. τεκμήρια δὲ τουτέων, ὅτι τὸ μὲν φλέγμα ψυχρότατον· εἰ ἐθέλεις ψαῦσαι φλέγματος καὶ χολῆς καὶ αἵματος, τὸ φλέγμα εὑρήσεις ψυχρότατον ἐόν· καί τοι γλισχρότατόν ἐστι καὶ βίῃ μάλιστα ἄγεται μετὰ χολὴν μέλαιναν· ὁκόσα δὲ βίῃ ἄγεται θερμότερα γίγνεται, ἀναγκαζόμενα ὑπὸ τῆς βίης· ἀλλ᾽ ὅμως καὶ πρὸς πάντα ταῦτα ψυχρότατον ἐὸν τὸ φλέγμα φαίνεται ὑπὸ τῆς φύσιος τῆς ἑωυτοῦ· ὅτι δὲ ὁ χειμὼν πληροῖ τὸ σῶμα φλέγματος, γνοίης ἂν τοῖςδε· οἱ ἄνθρωποι πτύουσί τε καὶ ἀπομύσσονται φλεγματωδέστατον τοῦ χειμῶνος, καὶ τὰ οἰδήματα λευκότατα γίγνεται μά-

τοῦτο γὰρ κ. τ. λ.] Aliter legit Gal. l.l. τοῦτο γὰρ τῷ χειμῶνι κατὰ φύσιν μάλιστα τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων, ψυχρότατόν ἐστι.

τεκμήρια δὲ τουτέων] Codd. quidam τεκμήριον δὲ τουτέου; legendum puto τουτέω.

εἰ ἐθέλεις] Gal. εἰ θέλοις.

ὁκόσα δὲ — ὑπὸ τῆς βίης] Pro ὁκόσα Gal. legit ὅσα, et pro ἔρχεται quod plerique habent Codd. id. habet ἄγεται, quam lectionem recepi. — Idem legisse videtur Corn. vertit *propter* habere debet; hoc autem vult auctor: pituitam frigidissimam esse non solum propter τὴν ψαῦσιν, sed etiam πρὸς πάντα ταῦτα, *propter haec omnia*, scil. ὅτι οἱ ἄνθρωποι πτύουσι κ. τ. λ.

πτύουσί τε καὶ ἀπομύσσονται] Saepissime haec duo verba junguntur. Xenoph. *Cyr.* VIII. 1. 14. ὡς μηδὲ πτύοντες, μηδὲ

corpori insunt maxime accedit, nam frigidissima est: argumenta autem pituitam esse frigidissimam sunt haec; quodsi pituitam et bilem et sanguinem tangere volueris, pituitam frigidissimam esse reperies: quamquam est maxime viscosa, et post atram bilem maxime vi trahitur: quaecunque enim vi trahuntur calidiora fiunt, vi coacta: attamen etiam propter haec omnia pituita suapte natura frigidissima esse videtur. Corpus hieme pituita repleri ex hisce noveris; homines enim hieme maxime pituitosa exspuunt et emungunt, et tumores albi et reliqui morbi pituitosi maxime hac tempestate intens *trahatur*.

ἀπομύσσονται] Sic pleraq. leguut exempl.: nonnulla ἐκμύσσονται.

φλεγματωδέστατον] Imp. Samb. et Cod. Med. φλεγματωδέστερον.

καὶ τὰ οἰδήματα] Gal. καὶ τὰ οἰδήματα λευκὰ γίγνονται, alia exempl. καὶ τὰ οἰδήματα αὐτοῖς λευκὰ γίγνεται. Mack. legit καὶ τὰ οἰδήματα αὐτέοισι λευκότατα. Pro ταύτην τὴν ὥρην Gal. κατὰ ταύτην τὴν ὥρην.

ἀπομυττόμενοι φανεροὶ εἶεν (scil. Πέρσαι). VIII. 8. 5. νόμιμον ἦν αὐτοῖς μήτε πτύειν μήτε ἀπομύττεσθαι — νῦν τὸ μὴ πτύειν μηδὲ ἀπομύττεσθαι ἔτι διαμένει.

τὰ οἰδήματα λευκότατα] Οἴδημα ap. Hippoc. et antiquos medicos omnem praeter naturam tumorem complectitur, sive cum dolore, sive absque dolore.

λιστα ταύτην τὴν ὥρην, καὶ τ᾽ἄλλα νουσήματα φλεγματώδεα. Τοῦ δὲ ἦρος τὸ φλέγμα ἐστὶ μὲν ἰσχυρότερον ἐν τῷ σώματι, καὶ τὸ αἷμα αὔξεται· τάτε γὰρ ψύχεα ἐξανίει, καὶ τὰ ὕδατα ἐπιγίγνεται· τὸ δὲ αἷμα κατὰ ταῦτα αὔξεται, ὑπό τε τῶν ὄμβρων καὶ τῶν θερμημεριῶν· κατὰ φύσιν γὰρ αὐτέῳ ταῦτα ἐστὶ μάλιστα τοῦ ἐνιαυτοῦ· ὑγρόν τε γάρ ἐστι καὶ θερμόν· γνοίης δ᾽ἂν τοῖσδε· οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἦρος καὶ τοῦ θέρεος μάλιστα ὑπό τε τῶν δυσεντεριῶν ἁλίσκονται, καὶ ἐκ τῶν ῥινέων αἷμα ῥεῖ αὐτέοισι, καὶ θερμότατοί εἰσι καὶ ἐρυθρότατοι. Τοῦ δὲ θέρεος τὸ τε αἷμα ἰσχύει ἔτι, καὶ ἡ χολὴ ἀείρεται

ἔστι μὲν ἰσχυρότερον] Gal. ἔτι μὲν ἰσχυρὸν τὸ φλέγμα ἐστίν. Alia exempl. habent τὸ φλέγμα ἔτι μένει ἰσχυρὸν ἐν τῷ σώματι.

τὸ δὲ αἷμα κ. τ. λ.] Gal. τὸ δ᾽ αἷμα αὔξεται ὑπό τε τῶν ὄμβρων, καὶ ὑπὸ τῶν θερμημεριῶν. Mack. habet θερμημερεῶν.

ἐκ τῶν ῥινέων αἷμα] Gal. et Cod. Flor. τὰ αἵματα. Mack. καὶ ἐκ τῶν ῥινῶν τὸ αἷμα ῥέει αὐτέοισι. Pro ἐρυ-

Galenus vero diversas οἰδημάτων species jam magis distinguit Comm. ad Aph. IV. 34. ὡσαύτως ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ τό τε οἴδημα καὶ τὸν ὄγκον. ἴσμεν δὲ ὅτι τριττή τις ἐστὶν ἡ διαφορὰ τῶν ὄγκων. ἤτοι γὰρ μετ᾽ ὀδύνης εἰσί, καὶ καλοῦσιν αὐτοὺς οἱ νεώτεροι φλεγμονάς· ἢ χωρὶς ὀδύνης καὶ σκληροί, καλοῦσι δὲ καὶ τούτους σκίῤῥους· ἢ χωρὶς ὀδύνης, καὶ μαλακοί, προσαγορεύουσι δὲ

gravescunt; vere autem pituita quidem adhuc in corpore dominatur, sed sanguis augescit; nam et frigora remittunt et imbres succedunt; atque tunc sanguis augetur, tum ex imbribus, tum ex calore diurno: nam haec anni tempestas ipsi maxime conveniens est; humidus enim est et calidus, quod hinc discas: homines vere et aestate maxime dysenteriis laborant atque e naribus sanguis profluit, suntque calidissimi et maxime rubicundi. Aestate vero sanguis adhuc viget et bilis in corpore augetur, et in autumnum usque protenditur.

θρόταται Gal. habet ἐρυθροί.

τοῦ δὲ θέρεος] Alii θέρους. Pro *ἰσχύει* Mss. Regg. Vindd. habent ἴσχει. ἔτι desideratur in Cod. Med.

ἀείρεται] αἴρεται legit Gal., ut et Erotian., qui ἐπαίρεται, *attollitur* exponit ex hoc loco.

ἐναντίον γὰρ αὐτέου] Pro αὐτέου quidam habent αὐτοῦ, et pro *τὴν θερίνην* Gal. legit τὸ θέρος et Cod. Med. ἡ θερινή.

καὶ τούτους ἰδίως *οἰδήματα*.

τῶν θερμημεριῶν] Raro hoc vocabulum ap. veteres occurrit. Invenitur tamen ap. Theoph. τὰ γὰρ ἐν ταῖς θερμημερίαις σπαρέντα, θᾶττον ἐκκαυλεῖ καὶ ἐκσπαρματοῦται, et ap. Arist. τὰ δὲ τοῦ θέρους καὶ ἐν ταῖς θερμημερίαις χείριστα.

ὑπὸ τῶν δυσεντεριῶν ἁλίσκονται] De dysenteriis variis locis mentio fit in scriptis Hipp. *De Affect.* p.

ἐν τῷ σώματι, καὶ παρατείνει ἐς τὸ φθινόπωρον· ἐν δὲ τῷ φθινοπώρῳ τὸ μὲν αἷμα ὀλίγον γίγνεται· ἐναντίον γὰρ αὐτέου τὸ φθινόπωρον τῇ φύσει ἐστίν· ἡ δὲ χολὴ τὴν θερίην κατέχει τὸ σῶμα, καὶ τὸ φθινόπωρον· γνοίης δ᾽ ἂν τοῖσδε· οἱ ἄνθρωποι αὐτόματοι ταύτην τὴν ὥρην χολὴν ἐμέουσι, καὶ ἐν τῇσι φαρμακοποσίῃσι χολωδέστερα καθαίρονται· δῆλον δὲ καὶ τοῖσι πυρετοῖσι καὶ τοῖσι χρώμασι τῶν ἀνθρώπων· τὸ δὲ φλέγμα τῆς θερίης ἀσθενέστερόν ἐστιν αὐτὸ ἑωυτοῦ· ἐναντίη γὰρ αὐτέου ἐστὶ τῇ φύσει ἡ ὥρη· ξηρή τε γάρ ἐστι καὶ θερμή. Τὸ δὲ αἷμα τοῦ φθινοπώρου ἐλάχιστον γίγνεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ξηρόν τε γάρ ἐστι τὸ φθινόπωρον καὶ ψύχειν ἤδη ἄρχεται τὸν ἄνθρωπον· ἡ δὲ μέλαινα χολὴ τοῦ φθινοπώρου πλείστη τε καὶ ἰσχυροτάτη ἐστίν. Ὁκόταν δὲ ὁ χειμὼν καταλαμβάνῃ, ἥ τε χολὴ

χολωδέστερα] Gal. χολωδέστατα. Ante τοῖσι πυρετοῖσι praep. ἐν addidit Cod. Med.

τὸ δὲ φλέγμα κ. τ. λ.] Gal. τοῦ θέρεος, ἀσθενέστατον. Cod. Med. φλέγματα τοῦ θέρεος.

ξηρή τε γάρ ἐστι] Gal. ξηρή τε οὖσα.

79. 2. Ed. Ald. δυσεντερίη ὅταν ἔχῃ, ὀδύνη ἔχει κατὰ πᾶσαν τὴν κοιλίην, καὶ στρόφος. καὶ διαχωρέει χολήν τε καὶ φλέγμα καὶ αἷμα συγκεκαυμένον.

καὶ ἡ χολὴ ἀείρεται] ἀείρεται minus accurate explicat Foes. *attollitur*, *evehitur*, *erigitur*, *Oec. Hipp.*

Autumno vero sanguis quidem modicus fit; ipsius enim naturae oppositus autumnus est; bilis vero aestate et autumno tenet corpus, quod ex his noveris: homines enim hac tempestate sponte bilem vomunt, et medicamentorum potionibus biliosis magis purgantur; patet id quoque e febribus atque hominum coloribus; at pituita ipsa aestate longe imbecillima est; adversatur enim ei haec tempestas, siquidem sicca est et calida. Minimus vero fit autumno sanguis in homine; siccus enim est autumnus hominesque jam refrigerare incipit; atra vero bilis autumno et plurima et validissima est. Hieme vero ingruente bilis frigefacta minuitur, et pituita rursus augetur tam propter imbrium copiam, quam propter noctium

ἐλάχιστον γίγνεται] Gal. ἐλαχ. ἐστιν. Pro ξηρόν τε γάρ Cod. Med. habet ξηρότερόν τε γάρ.

πλείστη τε καὶ] Ald. τε πλείστη καί.

ἥ τε χολὴ] Serv. ἥ γε χολή.

s. v. ἀείρειν. Galen. explicat αὔξεται, quod malim.

τῆς θερίης] scil. ὥρης, sic saepe in Hippocraticis libris occurrit, uti *Aph.* VIII. 29. *Epid.* VI; saepe etiam invenitur θερινή et θερηΐη.

αὐτὸ ἑωυτοῦ] Plat. *Repl.* IV. p. 421. D. πλουτήσας χυτρεὺς ἀργὸς καὶ ἀμε-

ψυχομένη ὀλίγη γίγνεται, καὶ τὸ φλέγμα αὔξεται πάλιν, ἀπό τε τῶν ὑετῶν τοῦ πλήθεος καὶ ὑπὸ τοῦ μήκεος τῶν νυκτῶν.

13. Ἔχει μὲν οὖν ταῦτα πάντα αἰεὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ δὲ τῆς περιισταμένης ὥρης ποτὲ μὲν πλείω γίγνεται σφῶν αὐτὰ ἑωυτέων, ποτὲ δὲ ἐλάσσω, ἕκαστα κατὰ μέρος τε καὶ κατὰ φύσιν. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἐνιαυτὸς μετέχει μὲν πᾶς πάντων καὶ τῶν θερμῶν καὶ τῶν ψυχρῶν καὶ τῶν ξηρῶν καὶ τῶν ὑγρῶν· οὐ γὰρ ἂν μείνειε τουτέων οὐδὲν οὐδένα χρόνον ἄνευ πάντων τῶν ἐνεόντων ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ἀλλ᾽ εἰ

13. αἰεὶ] Gal. comm. ad h. l. et Cod. Basil. ἀΐδια, *perpetua*. Gal. vero l. VIII. de Plac. Hipp. et Plat. legit αἰεί.

κατὰ μέρος τε καὶ] Hanc lectionem e Gal. recepi. Plethης γενήσεται μᾶλλον αὐτὸς ἑαυτοῦ. Cf. Matth. 452., tum infra § 13, σφῶν αὐτὰ ἑωυτέων.

καταλαμβάνῃ] scil. τὸ ἔτος sive τὸν οὐρανόν. Sic saepius verbum καταλαμβάνειν elliptice ponitur. Πρὸς τὴν καταλαβοῦσαν, scil. αὐτούς, σύμφορήν. Herod. IV. 161. a.

13. ὑπὸ δὲ τῆς περιισταμένης ὥρης] Galen explicat κατὰ τὰς τῶν ὡρῶν μεταβολάς.

πλείω — σφῶν αὐτὰ ἑωυτέων] Vidd. quae de his § superiori annotavimus.

ἕκαστα κατὰ μέρος τε καὶ κατὰ φύσιν] Ad haec annotat Galen. ἔνιοι μὲν ἤκουσαν τὸ κατὰ μέρος ἐπὶ τῶν τοῦ σώματος εἰρῆσθαι μορίων· ἔνιοι δὲ τὸ ἐναντίον

longitudinem.

13. Haec enim omnia semper habet corpus humanum; pro tempestatum vero mutatione tum augescunt, tum minuuntur singula, secundum suam vicem atque naturam. Ut enim universus annus omnium et calidorum et frigidorum, et siccorum et humidorum est particeps: neque enim eorum quidquam ullum tempus absque reliquis omnibus quae in hoc mundo sunt consistere queat, sed

rique τε omittunt.

ὥσπερ γάρ] Gal., Serv., et Cod. Med. ὡς γάρ.

πᾶς πάντων] Gal. πᾶσι πάντων.

μείνειε] Ald. μένειεν. Cod. Flor. μένοιεν τουτέῳ οὐδέν.

τῷ κατὰ φύσιν, ἵν' ὁ λόγος ᾖ τοιοῦτος. τοὺς εἰρημένους τέτταρας χυμοὺς ἔχει μὲν ἀεὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, πλείους δὲ καὶ ἐλάττους κατά τε τὰ μέρη τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ κατὰ τὴν φύσιν. — τὸ γὰρ πλῆθος τῶν χυμῶν ὑπαλλάττεται κατά τε τὰς ὥρας κατὰ φύσιν διοικουμένου τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ κατὰ τὰ μέρη τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ· κἂν μὴ κατὰ φύσιν διοικῆται, διαφορὰ κατὰ τὴν ποσότητα γίγνεται τῶν χυμῶν. ἐγχωρεῖ δὲ καὶ κατὰ τῶν ὡρῶν ἀκοῦσαι τὰ μέρη. Mallem κατὰ μέρος τε καὶ κατὰ φύσιν explicare *secundum certas vices a natura constitutas;* i. q. ἐν μέρει ap. Emped. vs. 116. ἐν δὲ μέρει κρατέουσι, περιπλομένοιο κύκλοιο. Cf. S. Karst. ad h. l.

ἕν τι ἐκλίποι πάντ᾽ ἂν ἀφανισθείη· ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτέης ἀνάγκης πάντα ξυνέστηκέ τε καὶ τρέφεται ὑπ᾽ ἀλλήλων· οὕτω δὲ καὶ εἴ τι ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκλίποι τουτέων τῶν ξυγγεγονότων, οὐκ ἂν δύναιτο ζῆν ὁ ἄνθρωπος. ἰσχύει δὲ ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τοτὲ μὲν ὁ χειμὼν μάλιστα, τοτὲ δὲ τὸ ἔαρ, τοτὲ δὲ τὸ θέρος, τοτὲ δὲ τὸ φθινόπωρον· οὕτω δὲ καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τοτὲ μὲν τὸ φλέγμα ἰσχύει, τοτὲ δὲ τὸ αἷμα, τοτὲ δὲ ἡ χολή, πρῶτον μὲν ἡ ξανθή, ἔπειτα δὲ ἡ μέλαινα καλεομένη. Μαρτύριον δὲ σαφέστατον· εἰ ἐθέλεις τῷ αὐτέῳ ἀνθρώπῳ δοῦναι τὸ αὐτὸ φάρμακον τετράκις τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐμέεταί σοι τοῦ μὲν χειμῶνος φλεγματωδέστατα, τοῦ δὲ ἦρος ὑγρότατα, τοῦ δὲ θέρεος χολωδέστατα, τοῦ δὲ φθινοπώρου μελάντατα.

ἀλλ᾽ εἰ ἕν τι ἐκλίποι] Gal. τι γε ἐκλείποι. Cod. Med. ἄλλα εἴ τι ἐκλείπει.

ὑπ᾽ ἀλλήλων] Hanc lectionem ex Corn. recepi. Plerique ἀπ᾽ ἀλλήλων.

τοτὲ μὲν κ. τ. λ.] Chart. et Imp. Samb. πότε. Cod.

οὐ γὰρ ἂν μείνειε — ἄνευ πάντων τῶν ἐνεόντων] Eadem fere cecinit Empedocles:

Καὶ πρὸς τοῖσιν ἄρ οὔτ᾽ ἐπιγίγνεται οὔτ᾽ ἀπολήγει·

si unum defecerit cuncta pereant; nam eadem necessitatis vi omnia et continentur et a se invicem aluntur: ita etiam si quid ex his quae in homine coaluerunt, defecerit, hic utique vivere nequeat. Valet autem in anno modo hiems maxime, modo ver, modo aestas, modo autumnus; sic etiam in homine modo quidem pituita viget, modo sanguis, modo bilis, primum quidem flava, dein quae nigra dicitur; cujus rei evidentissimum testimonium hoc est: si eidem homini idem medicamentum quater anno praebeas, hieme quidem maxime pituitosa tibi evomit, vere humida, aestate biliosa, autumno nigra.

Med. omittit *μάλιστα*.

καλεομένη] Hauc vocem nonnulli omittunt.

σαφέστατον] ab aliis omittitur; alii contra *σαφέστερον*.

φλεγματωδέστατα, *κ. τ. λ.*] Imp. Samb. et Ms. Reg. Vind. comparat. loco superl. usi sunt.

Εἴτε γὰρ ἐφθείροντο διαμπερές, οὐκέτ᾽ ἂν ἦσαν. vs. 118 et 119. *ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτέης ἀνάγκης κ. τ. λ.*] Cf. de *ἀνάγκῃ* quae annotavi p.82, atque S. Karsten, *Emped.* p.361.

Κεφάλαιον ς΄.

---

14. Ὀφείλει οὖν, τουτέων ὧδε ἐχόντων, ὁκόσα μὲν τῶν νουσημάτων τοῦ χειμῶνος αὔξεται, θέρεος λήγειν, ὁκόσα δὲ θέρεος αὔξεται, χειμῶνος λήγειν, ὁκόσα μὴ αὐτέων ἐν περιόδῳ ἡμερέων ἀπαλλάσσεται· τὴν δὲ περίοδον αὖθις φράσω τὴν τῶν ἡμερέων· ὁκόσα δὲ ἦρος γίγνεται νουσήματα προσδέχεσθαι χρὴ φθινοπώρου τὴν ἀπάλλαξιν ἔσεσθαι αὐτέων· ὁκόσα δὲ φθινοπωρινὰ νουσήματα, τουτέων τοῦ ἦρος ἀνάγκη τὴν ἀπάλλαξιν γιγνέσθαι· ὅ τι δ᾽ ἂν τὰς ὥρας ταύτας ὑπερβάλλῃ νούσημα, εἰδέναι χρὴ ὡς ἐνιαύσιον αὐτὸ ἐσόμενον. Καὶ τὸν ἰητρὸν οὕτω χρὴ ἵστασθαι πρὸς τὰ

14. ὀφείλει οὖν] Sic legit Ald.; Gal. φειλεῖ γοῦν. Cod. Med. etiam γοῦν. Foesius legit ὀφείλη.

ὧδε] Chart. et Mack. οὕτως. Pro ὁκόσα Cod. Med. ὅσα.

λήγειν] Nonnulla exempl. φθίνειν.

ὁκόσα μὴ] Imp. Samb. ὁκόσα δὲ μὴ. τῶν ἡμερέων omisso τὴν scripsit Cod. Med.

14. ὀφείλει] Galen. explicat προσήκει, idemque animadvertit φειλεῖ eandem habere significationem, quod tamen nullibi inveni. Caeterum Foesii lectio ὀφείλη optime defendi potest: dicitur pro ὀφείλησις, ut in *Emped. rel.* vs. 101 μάθη pro μάθησις· μάθη γάρ τοι φρένας αὔξει. Cff. quae annotavit. S.

Caput VI.

Quae sit anni tempestatum in morbos actio et quid medico faciendum sit, exponitur.

14. Quum igitur haec ita se habeant, quicunque morbi hieme augescunt, eos aestate desinere necesse est, et qui aestate increscunt, eos hieme cessare, quatenus non certo dierum circuitu solvantur; dierum autem circuitus quis sit alio loco sum expliciturus; quicunque autem morbi vere oriuntur, eorum futurum decessum autumno exspectare oportet; quot vero autumnales sunt morbi, eorum decessum vere fieri necesse est. At qui morbus eas anni tempestates superaverit, hunc annuum fore sciendum est. Atque ita medicum adversus morbos

τὴν ἀπάλλαξιν ἔσεσθαι αὐτέων] Cum Mack. et Chart. hanc recepi lectionem. Pro *ἀπάλλαξιν* nonnulli *ἀπαλλαγήν*. Alii totam periodum paullo invertunt: *χρὴ φθινοπώρῳ τὴν ἀπαλλαγὴν. ὅσα δέ.*

ὡς ἐνιαύσιον] *ὡς* omisit Chart.

Karst. ad. h. l. p. 197.

τὴν δὲ περίοδον αὖθις φράσω] *περίοδος τῶν ἡμερέων* est dierum spatium quo morbi quidam crisi solvuntur, quod inprimis observarunt antiqui medici. Hanc *περίοδον τῶν ἡμερέων* postea se expliciturum esse promittit auctor; quum vero multis locis in Hippocra-

νουσήματα, ὡς ἑκάστου τουτέων ἰσχύοντος ἐν τῷ σώματι, κατὰ τὴν ὥρην τὴν ἑωυτῷ κατὰ φύσιν οὖσαν μάλιστα.

ἵστασθαι πρὸς τὰ νουσήματα] Cod. Bas. ἵστ. τὰ νουσήματα. Imp. Samb. ἵησθαι πρὸς τὰ νουσ. Ald. ἵησθαι

ticis libris hujus mentio fiat, e. g. Libro *de Humor.*, *de Morb.* IV. et passim in *Aphor.*, quem locum spectat noster decernere non ausim.

ἵστασθαι πρὸς τὰ νουσήματα] Morbis *resistere*, *obsistere*. Sic legendum esse probant praecedentia; quum enim contraria morbis medicantur, medicum oportet ut morbum sanet ἵστασθαι πρὸς

instare oportet, prout horum unusquisque in corpore praevaleat, secundum tempestatem quae ipsi natura conveniens sit.

τὰ νοσήματα. E Corn. recepimus ἵστασθαι πρὸς τὰ νουσήμ., *instare adversus morbos.*

τὸ νούσημα, quasi ἐναντιοῦσθαι τῷ νουσήματι. Idem medicis praecipitur in iis quae huic libro in nonnullis editionibus adduntur, nos vero ut spuria rejecimus: τὸ δὲ σύμπαν γνῶναι δεῖ τὸν ἰητρὸν ἐναντίον ἵστασθαι τοῖσι καθεστηκόσι καὶ νουσήμασι, κ. τ. λ. Thuc. IV. 56. ἵστασθαι πρός τινος γνώμην.

THESES.

I.

Baconis Verulamii effatum: „ *Non est fingendum aut excogitandum, sed inveniendum quid natura faciat aut ferat*" Hippocratis rerum naturae indagandae rationem refert.

II.

Recte vidit Hippocrates hoc medicis munus commendans: „ ἀναγκαῖον εἶναι παντὶ ἰητρῷ περὶ φύσιος εἰδέναι, καὶ πάνυ σπουδάσαι ὡς εἴσεται, εἴπερ τι μέλλει τῶν δεόντων ποιήσειν, ὅ τί ἐστιν ἄνθρωπος πρὸς τὰ ἐσθιόμενα καὶ πινόμενα, καὶ ὅ τι ἀφ' ἑκάστου ἑκάστῳ συμβήσεται. (Hipp. *de Veter. Medic.* C. XI. 1. p. 31. Ed. Mack.)

III.

Hippocratis πρόνοια non unius loci vel temporis, verum omnium temporum et locorum est.

IV.

Non assentiendum iis qui statuunt Hippocraticos corpora humana non dissecuisse.

V.

Quod in morbis dijudicandis Hippocrates ad humores tantum attendit, ex anatomiae infantia explicandum videtur.

VI.

Quum jusjurandum quod Hippocraticum dicitur ipsam Hippocratis referat rationem, hunc ejus auctorem esse statuo, neque audiendos esse arbitror qui hac de re dubitent.

VII.

In Hippocrate atque Socrate idem fuit inanis sophistarum jactantiae odium.

VIII.

Vere Erud. E. Littré (Introd. ad *Oeuvres complètes d'Hippocrate*, p. 161. Ed. Bruxell.): „*Voir les choses d'ensemble est le propre de l'antique médecine; c'est ce qui en fait le caractère distinctif, et ce qui lui donne sa grandeur, quand l'ensemble qu'elle a saisi est véritable; voir les choses en détail, et remonter par cette*

voie aux généralités, est le propre de la médecine moderne."

IX.

Ita Empedoclis atque posteriorum quatuor elementa intelligenda esse censeo, ut terram, aquam et aërem materiem solidam, fluidam et aëream, ignem vero vim quae omnibus inest, intelligamus.

X.

Uti Empedoclis quatuor elementa physices, sic Hippocratis quatuor humores physiologiae progressibus obstiterunt.

XI.

Vere animadvertit Cl. Pruys van der Hoeven (*Hist. Med.* p. 35): „*Ut a mundi generatione veterum physica, ita pariter a corporis generatione veterum physiologia orta est.*"

XII.

Heracliteum illud: „ πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει" pulcre naturae vim exprimit.

XIII.

Nimis Leucippo tribuit Gallorum chemicus Dumas (*Leçons sur la philosophie chimique*, VI) quum de hujus atomis loquens, dicit: „*C'est*

en quelque sorte une prévision de l'isomérie des chimistes modernes, qui s'est offerte à Leucippe."

XIV.

Nostrae aetatis chemia probat verum esse quod in indaganda rerum natura praecipit Plato (*Phaedr.* p. 270. D.): „Πρῶτον μὲν, ἁπλοῦν ἢ πολυειδές ἐστιν οὗ περὶ βουλησόμεθα εἶναι αὐτοὶ τεχνικοὶ καὶ ἄλλον δυνατοὶ ποιεῖν, ἔπειτα δὲ, ἐὰν μὲν ἁπλοῦν ᾖ, σκοπεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τίνα πρὸς τί πέφυκεν εἰς τὸ δρᾶν ἔχον ἢ τίνα εἰς τὸ παθεῖν ὑπὸ τοῦ· ἐὰν δὲ πλείω εἴδη ἔχῃ, ταῦτα ἀριθμησάμενος, ὅπερ ἐφ᾽ ἑνός, τοῦτ᾽ ἰδεῖν ἐφ᾽ ἑκάστου, τῷ τί ποιεῖν αὐτὸ πέφυκεν ἢ τῷ τί παθεῖν ὑπὸ τοῦ."

XV.

Verum est Ciceronis illud: „*Homines nulla re propius ad Deos accedunt, quam salutem hominibus dando.*"

XVI.

Recte Heynius (Praef. ad *Mémoires de l'Institut national de France*, Vol. II.): „*La critique et l'interprétation ne sont, à proprement parler, rien de plus qu'un moyen d'obtenir la correction et le vrai sens d'un texte. La critique s'arrête du moment que ce but a été atteint. Mais former l'esprit et le goût à l'aide des anciens, en tirer, pour son profit, des con-*

naissances précieuses, et faire servir avec un juste sentiment de l'application, ces connaissances à l'utilité du temps présent, ce sont là des motifs et un attrait impérissable qui toujours nous exciteront à l'étude de l'antiquité."

XVII.

Vere de historiae utilitate judicat Polybius, (*Histor.* I. 1.) scribens: „*μηδεμίαν ἑτοιμοτέραν εἶναι τοῖς ἀνθρώποις διόρθωσιν, τῆς τῶν προγεγενημένων πράξεων ἐπιστήμης.*"

XVIII.

Haud magna fides tribuenda videtur traditioni de legibus XII Tabularum e Graecia petitis.

